

GİRİŞ

İlkçağlarda insanlar daha çok kabileler halinde yaşamakta, herhangi bir tehlike ile karşılaşıldığında, sosyal bağları güçlü olduğundan zarara uğrayan kişilerin zararları diğer kişiler tarafından yardımlaşma yoluyla karşılanmakta idi. Özellikle bu bağ, örf ve adetlerinde yardımlaşma olgusunun bir hayli yoğun olduğu Türk toplumunda daha fazla idi. Sanayileşmenin hızlanmasıyla ve teknolojinin gelişmesiyle artık yardımlaşma ile tehlikelere karşı korunmanın mümkün olmadığı görülmüş ve modern anlamda sigorta sistemi gelişmiştir.

Sigorta sistemi kişi ve kurumları güvence altına almanın yanında, oluşturduğu fonlarla da ekonomi için önemli bir araç niteliği taşımaktadır. Bilindiği gibi; iktisadi büyüme ve kalkınmanın gerekli şartı, sermaye birikimidir. Bir ülkede, sermaye birikiminin sağlanması ve yatırımlara kanalize edilmesiyle büyüme ve kalkınma için ilk ivme verilmiş olunur. Sigortalıların ödedikleri primlerin sermaye oluşumuna katkıda bulunduğu ve bu sayede büyük miktarda sermaye gerektiren projeler için de önemli bir kaynak sağlandığı düşünüldüğünde, sigorta sektörünün büyüme-kalkınma sürecinde oynadığı rol de açıkça gözler önüne serilmiş olunur.

Sigorta sistemiyle ekonomik ve ticari risklerin azaltılması sağlanırken, oluşabilecek hasarların karşılanmasıyla da ekonomik kayıplar önlenerek büyük sanayi kuruluşlarının varlıklarını sürdürmesi sağlanır. Bunun yanında yeni işletmelerin de faaliyete geçmesine yardımcı olunur. Böylece devletin yüklenmiş olduğu sosyal yük azalmakta ve bu risk sigorta şirketleri tarafından üstlenilmektedir. Diğer taraftan girişimcilerin olası zararları da önlendiğinden gelecekte daha cesur kararlar alıp yatırım yapmaları sağlanır.

Sermaye birikimine katkıda bulunma niteliği olan sigorta fonlarının mümkün olduğunca artırılması gerekir. Bunun için prim sisteminin ve sigortalı kapsamının yeniden günün koşullarına göre modernize edilmesi ihtiyacı vardır. Bunlar yapıldığı takdirde sermaye birikimine katkıda bulunulmuş olunacaktır. Buna karşın, sigorta kesiminin gelişmekte olan ülkelerdeki payı olması gereken seviyenin çok altındadır. Özellikle Türkiye’de sigorta kesimi yeterince gelişmemiştir. Bunun en büyük nedenleri arasında sosyal ve

kültürel faktörler gelmektedir. İnsanların sigorta kavramına bir lüks yada boşa harcanan para gibi bakmaları sigorta sektörüne ilgiyi azaltmaktadır.

Türkiye’de sigortacılık sosyal ve özel sigorta kesimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sosyal sigortalar kamu eliyle gerçekleştirilen sigortalardır. Bu tür sigortalar Emekli Sandığı, Bağ-Kur , SSK gibi kurumları içermektedir. Özel sigorta kesimi ise hayat ve hayat dışı branşlar olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Türkiye’de uzun yıllar özel sigorta kesimi teşvik edilmemiş ve bu sektöre gereken önem verilmemiştir. II. Beş Yıllık Kalkınma Planından 1980’li yıllara kadar, yaklaşık 15 yıllık bir dönemde sektöre yeni şirket girişine izin verilmemiştir. 1987 yılında Sigorta Murakabe Kanunu’nda değişiklik yapılarak şirket kurulması serbest hale getirilmiştir. Günümüze kadar da özel sigortacılık büyük ölçüde gelişmiştir.

Bu çalışmada sigortacılığın Türkiye ekonomisindeki yerini, önemini, sorunlarını, çözüm önerilerini, ekonomiyi ne ölçüde desteklediğini ve dünden bugüne nasıl geliştiğini görmek amaçlanmıştır. Bu amaçla, Türkiye’de sigortacılık sektörünün tarihsel gelişiminin ve bugünkü durumunun incelenmesi ile dünya ülkeleriyle karşılaştırılması sözkonusudur. Bu veriler ışığında sektörün gelişiminin ne ölçüde olduğu saptanmaktadır. Bu saptamalar sektörün ekonomideki yerini ve biçimlenişini belirleyen nitelik taşımaktadır.

Türkiye’de sigortacılık, çok önemli bir sektör ve işkolu olmasına rağmen hak ettiği yeri maalesef alamamıştır. Dünya ekonomilerinin önemli finans kaynağı olan sigorta sektörü ne yazık ki ülkemizde istenilen düzeyde değildir. Ülke ekonomisinde yaşanan krizler, istikrarsızlıklar, sürekli olarak bu sektörü gölgede bırakmaktadır. AB ile müzakereler çerçevesinde sigorta sektöründe bir çok yeni düzenlemeye gidilmektedir.

“Türkiye Ekonomisinde Sigortacılık Sektörünün Gelişim Süreci” başlıklı bu çalışmanın birinci bölümünde genel olarak sigorta hakkında bilgi verilmiş, sigortanın türleri, işlevleri anlatılmıştır. Türk sigorta sektöründeki kurumlar ve yapıları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde sigortacılığın gelişimi Türkiye ve Dünya başlıkları altında anlatılmıştır. Türk sigorta sektörünün piyasa karakteristikleri ele alınarak Türkiye'deki sigorta sektörü incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Türk sigorta sektörünün Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki durumu ele alınmıştır. Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde sektördeki yapısal değişim, sektörün gelişimini etkileyen faktörler ve Avrupa Birliği sigorta sektöründeki yapısal değişim incelenmiştir.

I.BÖLÜM

SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GENEL YAPISI

Sigorta, fertlerin hayatta bazı şartlar altında karşılaştıkları zarar ve masraflara sebep olan olayların ekonomik sonuçlarından kendilerini korumak için önceden tedbir alma ihtiyaçlarından doğmuştur. Sigortacılığın genel yapısının verildiği bu bölüme sigorta kavramının açıklanmasıyla başlanılmıştır. Çalışmaya sigorta türlerinin açıklanmasıyla devam edilmiş ve sigorta; özel sigorta-sosyal sigorta ayrımı altında incelenmiştir. Çalışmanın devamında sigorta sektöründe yer alan sigorta şirketleri ve aracı şirketlerin yapılarına, işleyişlerine değinilmiştir. Son olarak sigorta sektöründe riskin anlamı ve sigortacılığın işlevleri verilerek birinci bölüm tamamlanmıştır.

1.1 SİGORTA KAVRAMI

İnsanoğlu var olduğu günden beri canını ve malını tehdit eden çeşitli tehlikelerle karşılaşmış ve bu tehlikelere karşı önlemler alarak hayatını ve ekonomik varlığını korumak ve sürdürmek amacıyla çeşitli çözüm yolları araştırmıştır. İnsanoğlunun günlük yaşamında karşılaşılabileceği tehlikeleri ekonomik, fiziksel ve sosyal risk faktörleri yaratmaktadır. Dünya ve ülke ekonomisindeki ve üretim teknolojisindeki değişiklikler, hükümetlerin aldıkları ekonomik kararlar, depresyon ve enflasyonun ekonomi üzerinde yarattığı baskılar; ekonomik risk faktörlerinin, dolandırıcılık, hırsızlık, sahtekarlık ve tahripkarlık gibi kural dışı davranışlar; sosyal risk faktörlerinin, doğal afetler ve yangın gibi olumsuzluklar da fiziksel risk faktörlerinin tipik örnekleridir. İlk zamanlarda varlıklarını korumak için bireysel olarak hareket eden insanlar; zaman içinde doğal afetlerin, sosyo-ekonomik gelişme ve teknolojik değişikliklerin neden olduğu tehlikelerin yarattığı zararları önleyecek etkili önlemlerin ancak topluluklar halinde yaşayanların olanaklarının bir araya getirilmesiyle alınabileceğinin bilincine varmışlardır.

Sigorta ortaklıkları bu bilinçlenme sonucunda ortaya çıkmış böylece can ve malın çeşitli tehlikelere karşı korunması ihtiyacına en doğru ve rasyonel şekilde hizmet vermeyi amaçlayan sigorta endüstrisi doğmuş ve gelişmiştir. Yani; insanların yaşamları boyunca karşılaştıkları tehlikelerin çoğunu önlemenin imkânsız olduğunu anlamalarından sonra,

tehlikenin meydana getirdiği zararları en aza indirmek düşünceöi önem kazanmış ve sigorta denilen kavram ortaya çıkmıştır. ¹

Toplum içinde yaşayan insanların malları ve yaşamı sayılmayacak kadar çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. İnsanlar kazançlarının bir bölümünü tasarruf ederek bu gibi olayların zararlarını gidermeye çalışabilirler. Ancak mevcut tasarruf her zaman zararı karşılamayabilir. İnsanlar zararları tek başlarına karşılamak yerine birleşerek aralarında bölüşebilirler. Sosyal dayanışma - Sigorta öyle bir sözleşmedir ki, aynı tehlikeye maruz bulunan kişiler belirli bir miktar parayı öder ve toplanan miktar sadece o tehlikeye bilfiil maruz kalanların zararlarını gidermek için kullanılır. ²

Sigorta, yasa ve sözleşme ile tespit edilen belirli bir riskin aynı derecede tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer risklerle karşı karşıya olanların, tesadüfi olarak meydana gelen ve para birimi ile ölçülmesi ve istatistiki olarak kavranması mümkün hasar olayını, birlikte karşılamak üzere oluşturdukları bir organizasyondur. Diğer bir ifade ile sigorta, aynı tür tehlikeye maruz kişilerin, sadece o tehlikeye bilfiil maruz kalanların zararının telafisinde kullanılması için belirli bir miktar para toplamak amacıyla oluşturdukları gruplaşma ile zarar veya insan yaşamındaki tehlikeli bir olayın gerçekleşmesi durumunda önceden kararlaştırılan parayı ödemeyi öngörerek akdettikleri bir akittir. Ancak para, prim denenen bir ücret karşılığında tehlikenin meydana gelmesinden önce toplanmaktadır.

Sigorta en geniş tanımıyla; olası zararların karşılanması amacı ile taraflar arasında yapılan bir özel sözleşme ile hukuksal bir kurum altında faaliyet gösteren, belirli bir prim karşılığında, kişi hayatının ya da organlarının veya kişi ve kuruluşların para ile ölçülebilir değerlerinin, sigorta kural, kanun ve yönetmeliklerince belirlenmiş tesadüfi rizikoların gerçekleşmesinden doğacak maddi hasarlarını, aynı rizikonun tehdidi altında bulunan kişileri ya da kuruluşları bir araya getirerek, ölçülen değer üzerinden ve gerçekleşen hasar oranında karşılayarak, sosyo-ekonomik zararları dağıtan ve önleyen, yatırımlara aktarılan fonları ve ikrazları ile ekonomiye kaynak sağlayan işlemler bütünüdür. ³

¹ Başak Sigorta, (2004), Acente El Kitabı, ss:1

² Enver Alper GÜVEL ve Afıtap Öndaş GÜVEL, (2002), Sigortacılık, Seçkin Yayınları, Ankara, ss:25

³ Suat UĞUR, (2004), Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi, TİSK Yay., Yay.No:244, ss:63-72

Kanundaki tanım ise şöyledir: “Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli birtakım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.”⁴

Bu tanım çerçevesinde sigortanın temel işlevinin rizikoyu bölerek ve zararı parçalayarak ekonomik açıdan önemsiz bir duruma getirmek olduğu söylenebilir. Sigortanın sosyal amaçlı olan bu temel risk dağıtım işlevi, ekonomik işlevleriyle birlikte sigortalıya ve ulusal ekonomiye çeşitli yararlar sağlamaktadır.

Sigortalı açısından bakıldığında sigorta; güven yaratan, olası hasarı önlemeye yönelik önlemleri aldırın, kişi için önemli bir tasarruf aracı niteliğinde olan ve bireysel kredi işlemlerinin gelişmesine olanak sağlayan bir olgudur. Ulusal açıdan bakıldığında ise sigorta; ekonomide sermaye birikimine olanak sağlayan, ödemeler dengesine önemli ölçüde katkıda bulunan, gelir dağılımını iyileştirici yönde etkileyen ve ulusal değerleri koruyan ekonomik bir sektördür.

En önemli özelliği kişiler arasında dayanışma olan sigorta, ana hatlarıyla, kişilerin uğrayacakları ve tek başına karşılayamayacakları zararları bir organizasyon aracılığıyla aralarında paylaşmalarıdır. Bu organizasyon, “bir sigorta sözleşmesi”, “sigortacı” (sigorta şirketi) ve “sigorta ettiren” den oluşur. Bir sigorta sözleşmesinde; bir tarafta sigorta teminatı veren sigortacı, diğer tarafta da riziko ile karşı karşıya olan sigorta ettiren olmak üzere iki taraf vardır.⁵

Sigortacının sigortalıyı koruma yükümlülüğüne karşılık, sigortalının da sözleşme ile saptanan prim adı altındaki bir meblağı ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Sigortacı ile sigorta ettiren arasında akdedilen sigorta sözleşmesinden, karşılıklı olarak, sigorta ettirenin “prim ödeme borcu”, sigortacının da sigorta süresi içinde sigorta konusu “şey”i koruma, riziko gerçekleştiği anda da “tazminat ödeme ve/veya diğer hizmetlerde bulunma yükümlülüğü” doğar. Hayat sigortalarında bu yükümlülük; toplu veya aylık para ödemeleri şeklinde de yerine getirilebilir.

⁴ 29.06.1956 tarih ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu: md:1263(09.03.1956 tarih ve 9353 sayılı resmi gazete)

⁵ Başak Sigorta, a.g.e., ss:7-12

1.2 SİGORTA TÜRLERİ

Sigortalar, çeşitli açılardan sınıflandırılabilir. Çalışmamızda özel sigorta ve sosyal sigorta olmak üzere ikili bir ayırım benimsenmiştir. Aşağıda, özel ve sosyal sigortaların türleri incelenmekte ve kıyaslamaları yapılmaktadır.

1.2.1 ÖZEL SİGORTA KAVRAMI

Özel sigorta; münferit kişilerin özel çıkarlarının çeşitli risklere karşı güvence altına alınması için kendi hür iradeleriyle sigorta sözleşmesi denilen akitle meydana getirdikleri iradi bir riziko teminatıdır.⁶ Aynı riskin tehdidi altında bulunanların bir araya getirilerek bu riskin neden olabileceği zararı, karşılıklı dayanışma esasına göre, birlikte karşılamak üzere oluşturdukları ticari bir niteliğe sahip organizasyondur. Özel sigortalar esas olarak, kişinin ve çevresinin ekonomik varlığını güvence altına almaktadır. Kişi, kendi durumuna göre gereken güvenceyi sağlamak sorumluluğunu taşıdığından özel sigortanın hareket noktasını bireyin malvarlığının korunması oluşturmaktadır. Özel sigortanın bu fonksiyonunun neticesinden yalnız birey değil, aynı zamanda toplum da geniş ölçüde faydalanmaktadır.

Özel sigorta şirketleriyle devlete ait sigorta kurumları arasında görev ve faaliyet bakımından büyük farklılıklar vardır. Özel sigorta şirketleri, işlemlerini devlet kontrolü altında ve özel hukuk kuralları çerçevesinde yaparlar. Halkın bu şirketlerle ilişki kurması ve güvence alması serbest olduğu gibi şirketlerde halka ve kurumlara güvence verip vermemekte serbesttir.

Özel sigortalar, çeşitli türlerde sınıflandırılmakla beraber uzun vadeli sigorta açısından genel olarak, hayat sigortası, hayat dışı sigorta ve bireysel emeklilik sigortası olmak üzere üç türde sınıflandırılmaktadır. Hayat sigortacılığı adı altında sağlık, kaza, yaşlılık, malullük, ölüm vb. risklere karşı sigorta yapılmaktadır. Hayat sigortası uzun vadeli ve genelde uzun süreli riskleri kapsar. Yaşam poliçelerinde sigortalıya ödenecek tazminat miktarı ve zamanı başlangıçta belirlidir. Bu tür bir sigortacılık genellikle uzun vadeli bir tasarruf olarak düşünülür. Toplanan primler çeşitli yerlerde kârlı bir biçimde

⁶ Ali H. NEYZİ,(1995), Hayat Sigortaları İşletmeciliği, TSEV Yayınları, Yay.No:2, ss:1-15

işletilir ve poliçe dönemi sonunda yapılan ödemeye katkıda bulunur.⁷ Hayat dışı sigortacılık kısa vadeli ve genelde kısa süreli riskleri kapsar. Başlangıçta bir hasarın olma olasılığı, işletme bünyesinde bulunan aktüerler tarafından uygun teknikler ve istatistiki yöntemlerle belirlenir ve buna göre alınacak prim tutarı hesaplanır. Özel sigortaların diğer bir türü olan bireysel emeklilik ile bireylerin hem tasarruf yapmaları teşvik edilmekte hem de belli koşulları sağlayan bireylere emeklilik hakkı tanınmaktadır.⁸

1.2.1.1 Hayat Sigortası

Hayat sigortası; insanların bireysel olarak önlemekte güçlük çektikleri veya tümüyle yetersiz kaldıkları ölüm, maluliyet, yaşlılık gibi olaylar karşısında, sigorta süresi sonunda sigortalıya veya yakınlarına, sigorta priminin belli bir süre içinde ödenmesi şartıyla tazminat veya gelir sağlama amacıyla kurulmuş özel sigorta türlerinden birisidir. Hayat sigortası; birey için, sigortalının prim ödemesi karşılığında çeşitli güvenceler sağlayan bir sigorta sözleşmesi; toplum için ise, bir birey veya grubun yaşamlarına ilişkin mali riskleri transfer ettikleri ve söz konusu transferler sebebiyle bunların belirsiz mali zararlarını karşılamak için fon biriktirilmesiyle uğraşan sosyal bir araçtır.⁹

Yaşlılık halinde kendisinin, ölümü halinde ise geride bıraktığı aile bireylerinin sıkıntıya düşmeden hayatını sürdürmesini sağlamaya yönelik güvence veren hayat sigortası, gerek yaşlılığı güvenceye altına almak, gerekse geride kalan aile fertlerinin hayatlarını sıkıntıya düşmeden devam ettirme amacıyla olsun, bugünden yarına bir tasarruf sağlamaktadır. Bu nedenle hayat sigortaları; sosyal açıdan bir güvence, ekonomik açıdan ise bir tasarruf kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Hayat sigortaları hem kişisel güvence sağlaması hem de fon yaratarak ekonomik gelişmeye katkıda bulunması nedeniyle geliştirilmekte ve de desteklenmektedir. Zira hayat sigortalarında, sigortalının ölmesi halinde sigortalının yakınları belli miktarda para aldığından bir çeşit sosyal dayanışma sağlanmış olmaktadır. Böylece hayat sigortaları, diğer finansal araçların aksine toplumun çekirdeği olan aileleri beklenmedik risklerin sonuçlarına karşı

⁷ Ali N. YÜCEL, (1995), "Sağlık Sigortası Sistemleri ve Özel Sigortanın Yeri", Reasürör, Sayı:17, ss:18

⁸ Güvel ve Güvel, a.g.e., ss:101-105

⁹ Özdemir AKMUT,(1980), Hayat Sigortası Teori ve Türkiye'deki Uygulama, Ankara, ss:7-8

korumaktadır. Bireylerin uzun vadeli düşünmelerini sağlayarak plan yapmalarını sağlayan hayat sigortaları sayesinde bireylerin küçük tasarrufları, zaman içinde büyük meblağlara ulaşmakta ve söz konusu birikimler portföy dağılımı nedeniyle yatırım riskini azaltmaktadır. Devletin sosyal güvenlik hizmetine ilave emeklilik geliri sağlayan hayat sigortaları, bu yönüyle kamu sosyal güvenlik sistemini tamamlamaktadır.

Bireylerin kendi gelirlerinden tasarrufa ayıramadığı bölümler, hayat sigortası sayesinde belirli aralıklarla ve düzenli bir şekilde biriktirmektedir. Söz konusu birikimlerin oluşturduğu fonlar, gelişmiş ekonomilerin en büyük finansman kaynağını oluşturmaktadır. Bu itibarla hayat sigortaları, çağdaş toplumlarda bir yandan bireylerin geleceklerini güvence altına almak amacıyla onların küçük birikimlerini değerlendirip yönlendirirken, bir yandan da topladığı fonlarla yatırımlara yön vermekte ve ülke ekonomisine büyük yararlar sağlamaktadır.¹⁰ Yani, koruma ve tasarruf fonksiyonları bulunan hayat sigortalarının özellikle tasarruf fonksiyonu; uzun vadeli, periyodik ve düzenli nakit girişi ile güçlü bir fon meydana getirme kapasitesine sahip bulunmaktadır. Kaza, hastalık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi belirli bazı olayların meydana gelmesiyle kişisel gelirin kesintiye uğraması veya son bulması biçiminde ortaya çıkan rizikolara karşı yapılan hayat sigortalarının sosyal sigorta türleri ile kapsam açısından kıyaslamasının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki şekilde bir sınıflandırma yapılabilmesi mümkündür.

1.2.1.1.1 Yaşlılık, Malullük Ve Ölüm Sigortası

Yaşlılık; gelirleri azaltıcı, giderleri artırıcı bir riziko olduğundan sigortalının ölünceye kadar sıkıntıya düşmeden yaşamını sürdürebilecek gelir güvencesine ihtiyacı bulunmaktadır. Yaşlılığı teminat altına almak için, tasarrufa bağlı hayat sigortaları kapsamında gelir sigortası yapılabilmektedir. Sigortalı, elinde toplu olarak bulundurduğu parayı sigortacıya vererek bir poliçe almakta ve poliçe sözleşmesinde belirtilen tarihten sonra kendisine sürekli bir gelir bağlanmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte sigortalı, belirli zaman aralıklarıyla sigorta şirketine prim ödemekte ve kendisine belirli bir tarihte başlamak üzere gelir bağlanmasını isteyebilmektedir.

¹⁰ Aysel USLUATA-Ayşe ÇINAROĞLU, (1991), Hayat Sigortası Semineri, Boğaziçi Üniv. Matbaası, İstanbul, ss:42

Hayat sigortalarında kişinin ölmesi, hayatta kalması durumlarına göre sigorta yapılmaktadır. Sigortalının sözleşme süresi içerisinde hayatta kalması halinde kendisine, ölmesi halinde ise mirasçılara ödeme yapılmaktadır. Bazı sözleşmelerle kaza sigortaları da kapsama alınabilmektedir.¹¹ Geniş kapsamlı poliçeler ile sigortalının vücudunda kaza ve hastalık sebebiyle meydana gelen malullüğün giderilmesi için yapılacak ameliyat, tedavi ve bakım giderlerinin karşılanması veya çalışma yeteneğini kaybetmesi olasılığına karşılık kendisinin ve yakınlarının güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Bu amaçla kaza sigortası poliçelerinin kapsamında, çalışma yeteneğinin kaybedilmesi halinde toptan ödeme yapılması veya yıllık gelir bağlanması, ölüm riskine karşı sigortalı yakınlarının güvence altına alınması, yaralanma riskine karşı tedavi ile ilgili bütün ameliyat, tedavi ve hastane giderlerinin karşılanması bulunmaktadır.

1.2.1.1.2 Sağlık Sigortası

Genellikle devletin sağlamış olduğu teminatlara ek güvence vermek, daha kaliteli sağlık kuruluşlarında tedavi olanakları sağlamak, sosyal sigortaların kapsamadığı alanları teminat almak amacıyla kurulan özel sağlık sigortaları, 1991 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlamış ve özellikle özel sektör işletmelerinin grup sigortaları uygulaması ile kapsamını genişletmiştir.¹² Sağlık sigortalarının bugünkü durumu, gelişmiş ülkelere göre istenilen düzeyde olmamakla beraber, sağlık sigortasının son yıllardaki gerek teminat kapsamı, gerekse iş hacmi açısından gelişimi, diğer sigorta branşları arasındaki yerini güçlendirdiğini göstermekte ve sağlık sigortalarının gelecekte önemli bir yer alacağını işaret etmektedir.

Kaza ve sağlık sigortalarında yapılacak ödentiler, sözleşme süresi, sigortalının mesleği, yaşı, cinsiyeti, sağlık yönünden geçmişi ve ailesinin sağlık durumu dikkate alınarak yapılmaktadır. Sağlık sigortaları; ameliyat, hastane, ilaç, tedavi ve ölüm giderlerini karşılamak ve çalışılmayan günler için belirli oranda gelir kaybını önlemek amacıyla yapılmaktadır.¹³

¹¹ Murat AKBALIK-K.Batu TUNAY-Mustafa UZUNER, (1998), 'Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri', Reasürör, ss:30

¹² Zihni METEZEDE,(2001), Sağlık Sigortaları, Birlik'ten Dergisi, ss:10-14

¹³ Feral ÖZGÜÇ, (1996), Sağlık Sigortaları, TSEV Yayınları, Yay.No:45, ss:17-18

1.2.1.2 Hayat Dışı Sigortalar

1.2.1.2.1 Yangın Sigortası

Yangın sigortası özel veya ticari amaçla kullanılan her türden bina ve muhteviyatı, kendiliğinden meydana gelen yangın, yıldırım, infilak ile bunlardan kaynaklanan buhar, hararet, duman gibi tehlikelerin neden olduğu fiziki hasarlara karşı teminat altına alan sigortadır. Ayrıca, meydana gelmiş olan yangını söndürmek, dolayısıyla muhtemel hasarı azaltmak amacıyla, su veya başka bir kimyevi madde ile yapılan müdahalelerin sonucunda ortaya çıkan fiziki hasarlar da, bu sigortanın kapsamına dahildir.¹⁴

Standart yangın poliçesinde hariç tutulmuş grev, lokavt, kargaşalık, halk hareketleri, kötü niyetli hareketler, terör, deprem ve yanardağ püskürmesi, fırtına, kar ağırlığı, sel veya su baskını, yer kayması, dahili su ve kara, hava ve deniz taşıtlarının sigortalı kıymete çarpması gibi ek tehlikeler olarak adlandırılan risklerin yanı sıra, meydana gelmiş olan fiziki bir hasara bağlı olarak ortaya çıkan mali hasarlar, enkaz kaldırma masrafları, kira kaybı ve yangın ve infilak mali sorumluluğu da, yine yangın sigortası kapsamında temin edilebilmektedir.

Bu branştaki önemli husus, yangın sigortasında kullanılan “bina değeri” teriminin sigortalı kıymetin tamamıyla yeniden inşası halinde oluşacak maliyeti kastettiğidir. Bu maliyetin içinde arsa değeri ve binanın bulunduğu bölgeye göre oluşan değeri yer almamaktadır. Yapı tipine ve kullanılan inşaat malzemesinin kalitesine göre bu maliyetler yaklaşık olarak hesaplanır.¹⁵

Savaş, iç savaş, ihtilal, isyan, ayaklanma ve bunların gerektirdiği askeri hareketler nedeniyle meydana gelen zararlar, herhangi bir nükleer yakıttan meydana gelen zararlar, kamu otoritesi tarafından sigortalı şeyler üzerinde yapılacak tasarruflar sebebiyle meydana gelen zararlar ve yangın çıkarmaksızın kavrulma neticesinde meydana gelen zararlar sigorta teminatının dışındadır.¹⁶

Hasar durumunda ilk olarak “hasar ihbarı”nda bulunulması gerekmektedir. Hasar ihbarı esnasında poliçe numarası, tahmini hasar meblağı, hasarın oluş şekli, oluş tarihi gibi

¹⁴ Güneş Sigorta, Yangın Paket Sigorta Poliçesi, s:3-4

¹⁵ Hilmi ACINAN,(1998), Sigortaya Giriş, Can Matbaa, İstanbul, ss:25-27

¹⁶ H.Cemal ERERDİ, (1998), Yangın Sigortacılığı, Genişletilmiş 2.Baskı, ss:1-17

bilgiler önemlidir. Daha sonra istenecek evraklar hasar gören malın veya hasarın türüne göre belirlenecektir. Ayrıca yangın sigortası yaptırmadan yukarıda sayılan ek teminatlar alınmaz.¹⁷

Sigorta şirketleri konutlar ve işyerleri için paket poliçeler düzenleyerek, yukarıda sayılan teminatları tek poliçeyle güvence altına almaktadırlar. Paket poliçeler ile yangın, yangın mali sorumluluk, yangının birçok ek teminatı ve kaza sigortalarının konusuna giren hırsızlık, cam kırılması ve ferdi kaza teminatları birlikte verilmektedir.

1.2.1.2.2 Kaza Sigortası

Kaza terimi, kişilerin kendi iradesi dışında, ani ve harici bir nedenin etkisiyle meydana gelen, önceden tasarlanmamış bir olayı ifade eder. Kaza sigortaları ise; sigortalının bir kazaya bağlı olarak uğrayacağı bedeni ve maddi zararları veya bir kaza nedeniyle ödenilmesi gereken tazminatları karşılamak amacıyla yapılan sigortalardır.¹⁸

Uygulamada Kaza Branşı içinde yer alan başlıca sigorta türleri;

1-)Motorlu Araç Sigortaları: Özel veya ticari amaçlarla kullanılan motorlu araçların kullanımına bağlı olarak meydana gelmesi muhtemel tehlikelere karşı koruma sağlayan sigortalardır. İki ana başlıkta değerlendirilir. Birincisi motorlu araçların kendilerinde meydana gelen fiziksel hasarlar yani Kasko Sigortalarıdır. İkincisi motorlu aracın üçüncü şahıslara vermiş olduğu zararlar nedeniyle, motorlu araç işletenine düşen hukuki sorumluluklardır. Yani; Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası), İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası ve Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası.¹⁹ Dünyanın bir çok ülkesinde, sigortalı aracın kullanımından doğabilecek, üçüncü şahıslara karşı doğan sorumlulukların sigortası, yasa ile zorunlu tutulmaktadır.

2-) Oto Dışı Kaza Sigortaları: Sorumluluk Sigortaları, Hırsızlık Sigortaları, Cam Kırılması Sigortaları şeklinde sınıflandırılabilir.

3-) Ferdi Kaza Sigortaları

¹⁷ www.tsrbsb.org.tr

Erişim Tarihi: 14.02.2006

¹⁸ Güneş Sigorta, Motorlu Araç Paket Sigorta Poliçesi, ss:3-5

¹⁹ Vural GÜVEN,(1981), Trafik Sigortası (Motorlu Taşıt Araçları Zorunlu Sorumluluk Sigortası), Ankara, ss:3-10

Günümüzde ve özellikle ülkemizde kaza branşı üretimi diğer branşların üstünde bir üretim grafiği izlemektedir. Bu branş içindeki en önemli üretim karayolları trafik araçları ile ilgili oto kasko sigortalarıdır. Kaza branşı kasko poliçesi üretimi nedeniyle hem prim üretimi hem de hasar/prim oranı yüksek bir branş olmuştur.²⁰

1.2.1.2.3 Nakliyat Sigortası

Nakliyat sigortası herhangi bir yerden başka bir yere yapılan taşıma esnasında, gerek taşıt araçlarının gerekse taşınan malların uğrayabileceği hasarları teminat altına almaktadır.

Nakliyat sigortasının konusu taşıt araçları olabileceği gibi taşınan mallarda olabilir. Taşıt araçları sigortası Kasko Sigortası olarak isimlendirilmektedir. Deniz ve nehir taşıt araçları kasko sigortası, kara motorlu ve motorsuz taşıt araçları kasko sigortası ve hava sigortası olmak üzere üç kasko sigortası türü vardır. Taşınan malların güvence altına alınmasına yönelik sigorta ise Kargo Sigortasıdır. Kendi içinde; hammadde, yarı mamül ve mamul stoklarının ve tam ürünlerin kargo sigortası, yolcu ve eşya kargo sigortası, kıymetli eşya kargo sigortası şeklinde üç grupta toplanabilir.²¹

Nakliyat sigortaları, tekne sigortaları, kıymet nakliyat sigortaları ve emtia nakliyat (yük) sigortaları olmak üzere üç alt branşa ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra, ticaret ve teknolojiye paralel olarak, klasik nakliyat sigortalarının kapsamında da genişlemeler meydana gelmiş, sigortalının sorumlulukları, sınırlı nitelikte de olsa, nakliyat poliçesine dahil edilmiş, denizdeki petrol, doğalgaz platformları, boru hatlarıyla taşınan petrol ve doğal gaz nakliyat sigortalarının konusu haline gelmiştir.

²⁰ Cahit NOMER-Hüseyin YUNAK,(2000), Sigortanın Genel Prensipleri, Ceyma Matbaacılık, ss:31-35

²¹Kamuran PEKİNER, (1970), Sigorta İşletmeciliği, İstanbul Üniv.Yay.No:1516, Fakülteler Matbaası, İstanbul, ss:50-52

1.2.1.2.4 Mühendislik Sigortaları

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununda değişiklik yapan 11.06.1987 tarihli ve 3379 sayılı kanunun 9. maddesi kapsamında ihdas edilmiş bulunan; Makine-Montaj Branşının adı Mühendislik Sigortaları Branşı şeklinde değiştirilmiştir.²²

Dünya uygulamasında “engineering” diye tanımlanan mühendislik sigortalarının en büyük özelliği tüm dünya ülkelerinde uygulamasının aynı olmasıdır.

Ülkemizde diğer sigorta branşlarına göre en yeni branş olarak karşımıza çıkan bu branş dört ana gruba ayrılmaktadır. Makine Kırılması Sigortası, Montaj Sigortası, İnşaat Sigortası, Elektronik Cihaz Sigortası.²³

Makine Kırılması sigortası; öngörülemeyen ve ani olarak meydana gelecek her tür makine, makineli tesis, alet ve aygıt hasarlarının sebep olacağı mali kayıpları sigorta güvencesi altına alan bir sigorta dalıdır. Montaj sigortası; makinelerin montaj ve denemeleri sırasında uğrayabilecekleri hasarları sigorta güvencesi altına alır. Makine sigortasından önce yapılır. İnşaat sigortası; inşaat kazalarını, sigortalı inşaatta ve bu inşaat ile ilgili tesislerde meydana gelecek hasarları sigorta güvencesi altına alan bir mühendislik sigortası çeşididir. Elektronik Cihaz sigortası; günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ticari amaçla kullanılan tüm yarı iletken teknoloji kullanılmış ve diğer elektronik cihazları uğrayabilecekleri hasarlar karşısında sigorta güvencesi altına alır.²⁴

1.2.1.2.5 Tarım Sigortası

Tarımda; bitkisel ve hayvansal üretimi tehdit eden riskler vardır. Bunlar da hava koşulları, fiyatlar, girdi-çıktı, hastalık ve zararlılar, verimdeki değişme olarak özetlenebilir. Bu gibi risklere bağlı olarak verim ve fiyatlardaki istikrarsızlık, üreticinin gelirinde de dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde tarım sektörünü koruyucu ve yaşam standardını yükseltici önlemler alınmaktadır. Türkiye’de

²² 22 Kasım 2005 Tarihli Resmi Gazete, Sayı:26001

²³ John CLARK, (1996), Mühendislik Sigortaları, Ergin G.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:19, İstanbul, ss:17-22

²⁴ Acinan, a.g.e., ss:42-45

de tarımsal ve hayvansal üretimi tehdit eden risk ve belirsizlikler sonucu meydana gelecek hasarların önlenmesi için en etkili sistem Tarım Sigortası'dır.²⁵

Tarım sigortası; tarım sektörünün ve kırsal kesimin bütün sorunlarına çözüm olmamakla birlikte, sağlıklı gelişmesini sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Tarım sektöründe üreticiler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar doğal afetleri engellemeleri mümkün olamamaktadır. Bu nedenle de üreticilerin, risk ve belirsizliklere karşı kullandıkları en temel yöntemin polikültür tarım olduğu söylenebilir. Fakat, polikültür tarım, ihtisaslaşmayı engellemektedir. Oysa ki her faaliyet alanında olduğu gibi tarımda da girdi başına verimlilik artışı, ihtisaslaşma ile mümkün olmaktadır. Tarım sigortaları uygulamalarının olmadığı bölgelerde üreticiler, üretimlerini güvence altına almak amacıyla polikültür tarıma yönelmekte, verimlilik dolayısıyla, üretim hacmi düşmektedir. Tarım Sigortalarının önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.²⁶ Tarım sigortalarının gelişim düzeyleri; ülkelerin tarım politikaları, tarımın ekonomideki yeri ve tarımsal kesimin toplumsal ve sosyal yapı üzerine olan etkilerine bağlı olarak değişim gösterir.

1.2.1.3 Bireysel Emeklilik

Bireysel Emeklilik Sistemi yasayla düzenlenmiş, güvenliği devlet tarafından sağlanan, emeklilik için önemli vergi avantajları ile tasarruf yapmayı ve bu tasarrufların yatırıma çevrilmesini sağlayan, özel sektörde yönetilen bir sistemdir. Bireysel Emeklilik; SSK, Bağ-Kur veya Emekli Sandığı gibi sosyal güvenlik sistemlerinin alternatifi değil, tamamlayıcıdır. Bu kurumlara üye olursa bile Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılabilir, emeklilikte ek gelir sahibi olunabilir.²⁷

Sosyal güvenlik sistemleri içinde, bireysel tasarruf esasına dayalı bireysel emekliliğin özel bir yeri ve önemi vardır. Temel sosyal sigorta kurumları, gelirin yeniden dağılımına ve sigorta fonksiyonuna ağırlık verdiği için; tasarruf fonksiyonunu tam olarak yerine getirememektedir. Primlerin ve aylıkların belirlenmesinde getirilen

²⁵ Günnur BİNİCİ ALTINTAŞ,(2005), "Tarım Sigortaları Kanunu Nihayet Çıktı", AR&GE Bülten www.izto.org.tr Erişim Tarihi: 22.01.2006

²⁶ Güvel ve Güvel, a.g.e., ss:110

²⁷ Çağatay ERGENEKON,(2006), "Sosyal Güvenlik Reformu Bağlamında Bireysel Emeklilik Sistemi Tespitler-Öneriler", Reasürör, Sayı:59, ss:3-9

sınırlamalar nedeniyle, daha çok prim ödeyerek daha çok sosyal güvenlik garantisi sağlamak isteyenlere cevap verilememektedir. Tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumları bu eksikliğin giderilmesi için; bireysel farklılıkları dikkate alarak ve tasarruf fonksiyonuna öncelik vererek, temel sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı sosyal güvenlik garantisinin üzerine ek bir garanti sağlamayı amaç edinmektedir. Söz konusu amaç doğrultusunda, emeklilik dönemlerinde de bireylerin çalışma hayatındayken sahip oldukları gelir seviyesini korumak veya sosyal güvenlik kurumlarının sağladığı gelir seviyesinin daha üstünde bir hayat standardı sağlamak için sosyal sigortaları tamamlayıcı nitelikte bir takım düzenlemeler yapılmaktadır.

Bireysel emeklilik, en gelişmiş ve en kapsamlı tamamlayıcı sosyal güvenlik vasıtaları olarak bireysel tasarruf esasına dayandığı ve ferdi inisiyatife çok önem verdiğinden; modern sosyal güvenlik kurumlarının eşitleyici düzenlemelerinin olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde bireylerin sosyal güvenlik ihtiyacı, devletin önderliğinde kurulan ve denetlenen fakat; özel sektör tarafından işletilen, sigorta tekniğine dayalı ve bireysel katkılarla oluşturulan bir fonla sağlanmaktadır.

1.2.2. SOSYAL SİGORTA KAVRAMI

Sosyal sigortalar; ekonomik yönden zayıf olanların ve çalışanların işgücünü, belirli sosyal risklere karşı koruyarak geleceklerini garanti etmek ve böylece toplum hayatında sosyal güvenliği sağlamak amacıyla tesis edilen teşkilatlı bir zorunlu sigortadır. Böylece ölüm, yaşlılık, genel olarak hastalık, meslek hastalığı, iş kazaları, sakatlık ve işsizlik gibi rizikolara toplu olarak karşı koyulmaktadır.

Sosyal sigortalarda, aynı nitelikteki tehlikenin tehdit ettiği kişilerin karşılaşması olası zararlarını aralarında paylaşmak amacıyla bir araya gelerek bir topluluk oluşturmaları ve meydana gelen zararı ödedikleri primlerden karşılama prensibi bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile sosyal sigortalara ödenen primler, belli hizmetlerden yararlanmanın bedeli olup; sigortalılar ödedikleri primlerin kapsamında bulunan rizikolara karşı korunmaktadır.²⁸

²⁸ Cemal Hüseyin GÜVERCİN,(2004), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihiçesi” Ankara Üniv.Tıp Fakültesi Mecmuası, Cilt:57, Sayı:2

Sosyal sigorta, sosyal risklere karşı korunacak kişilere, kendilerinin ve işverenlerinin ödedikleri primler yanında istisnai hallerde finansmana yapılan devlet katkıları karşılığında, sözü edilen risklerle karşılaşmaları durumunda, tutar ve nitelikleri kanunlarla genel bir şekilde önceden belirlenmiş sosyal gelir sağlamaktadır. Sosyal sigortalar, esas itibariyle Kamu Hukuku zorunlu sigortasıdır. Kişiler, sosyal sigortalara tabi olup olmama serbestisine sahip olmayıp kanuna göre işe alınmalarıyla kendiliklerinden sigortalı olmaktadır. Zira kanunda; “çalıştırılanlar işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar. Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümleri sigortalının işe alındığı tarihten itibaren başlar. Bu suretle sigortalı olmak hak ve yükümünden kaçınılmaz ve vazgeçilemez. Sözleşmelere sosyal sigorta yardım ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz” denilmektedir.²⁹

Ülkemizde Sosyal Güvenlik ağı üç kurumun oluşturduğu sistemden meydana gelmektedir. Türkiye’de asgari sosyal güvenlik sağlayan başlıca sosyal güvenlik kuruluşları aşağıda açıklanmıştır.

1.2.2.1 T.C. Emekli Sandığı

Kamu kesimine bağlı kadrolarda çalışanların bağlı olduğu 657 sayılı kanunla sabitlenmiş güvenlik kuruluşudur. Tüm kamu sektöründe çalışan memurların ölüm (dul ve yetim aylığı), yaşlılık (emekli aylığı) ve malullük (adi, vazife, harp malullüğü) rizikoları T.C. Emekli Sandığı tarafından karşılanır.³⁰

T.C Emekli Sandığı, ilk olarak devlet ve devlet katkısı ile kurulmuş kurumların memur ve hizmetlilerinin emeklilik haklarını düzenlemek amacıyla kurulmuşsa da, ilerleyen yıllarda kimi yasaların çıkarılması sonucunda belediye başkanı, il daimi encümeni üyesi, milletvekili, askeri okul öğrencileri ve çeşitli kuruluşlarda sözleşmeli çalışan kişiler de kapsama dahil edilmiştir. T.C Emekli Sandığı, iştirakçileri ile onların eş ve çocuklarına yaşlılık, malullük ve ölüm hallerinde sosyal güvenlik sağlamakta; ancak

²⁹ İlyas ÇELİKOĞLU,(1994), DPT Uzmanlık Tezleri, Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve TR Uygulaması,

³⁰ TÜSİAD, “Emekli ve Mutlu”,Yayın No:T-96-1/193

hastalık ve analık sigortasını, işveren durumunda olan devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin karşılamasını öngörmektedir.

1.2.2.2 Sosyal Sigortalar Kurumu

1945 tarihli 4792 sayılı kanunla İşçi Sigortaları Kurumu adı altında kurulan ve 1965 yılında 506 sayılı kanunla Sosyal Sigortalar Kurumu haline dönüştürülen bu kurumda, ilk olarak 1946 yılında 4772 sayılı İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu uygulanmaya başlanmış; 1950 yılında 5417 sayılı yasayla ihtiyarlık sigortası, 1951 yılında 5502 sayılı yasayla hastalık, analık (4772 sayılı yasanın analık sigortası hükmü kaldırılarak) sigortası uygulanmıştır. 1965 Yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasasının çıkarılması, anılan sigorta yasalarının dağınık haline son vermiştir. 506 sayılı iş kanununa göre hizmet sözleşmesi ölçüsünde bağımlı çalışanlar bu kurumun hizmetine tabidir.³¹

Kurum, 506 sayılı yasa gereğince sigortalı ve hak sahiplerini iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine karşı korumaktadır. Kamu ve özel sektörde bir veya birkaç işveren tarafından iş akdi ile çalıştırılanları sigorta kapsamına alan SSK, 506 sayılı yasada zaman zaman yapılan değişikliklerle ya da özel yasalar çıkarılmak suretiyle kapsam genişletilerek; avukatları, noterleri, sigorta prodüktörlerini, gazete dağıtıcılarını, tarım ve benzeri işlerde çalışanları, sanatçıları da kapsamına almıştır. İsteğe bağlı sigortalılar ise analık riski hariç olmak üzere diğer sosyal risklere karşı korunmaktadırlar. Bir sözleşmeye dayanarak kanunda belirtilen şartlara haiz kamu kesimi çalışanları ile özel kesimde çalışanların iş kazası ve meslek hastalığı, genel olarak hastalık (kendisi, eşi ve çocukları), analık, malullük, yaşlılık rizikolarının iktisadi sonuçlarını, kanunda yazılı esaslar ve limitler içinde Sosyal Sigortalar Kurumu üzerine almıştır.³²

³¹ Sancar İ.BAYAZIT, (2003), "Sosyal Sigortalar Kurumu ve Sorunları", Tisk Dergi, ss:32

³² Nihat YÜKSEL, (2003), "Sosyal Sigortalar Kurumunun Sorunları ve Prim Artışlarının Kayıtlı Ekonomiye Etkileri", Tisk Dergi, ss:37-38

1.2.2.3 Bağ-Kur

Bağımsız alışanların sosyal güvenliğini sağlayan kurumdur. 1971 yılında 1479 sayılı kanunla kurulan Bağ-Kur, bağımsız çalışanların malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde sosyal güvenliği sağlar. Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlarda 01.01.1984 tarihinden itibaren Bağ-Kur'da sigorta mecburiyetine tabi tutulmuşlardır. Kurum, ilk yıllarda sadece iştirakçiler ile eş ve çocuklarını uzun vadeli risklere karşı korumayı hedeflemişse de, 1985 yılından itibaren kademeli olarak sağlık sigortası uygulamasına başlamış ve 1988 yılında tüm iller kapsamıştır.

1.2.3. ÖZEL VE SOSYAL SİGORTALARIN KIYASLANMASI

Özel sigortalarla sosyal sigortaların topluma hizmet yöntemleri; gerek amaç açısından gerek kapsam açısından gerekse de uygulama açısından benzerlikler ve önemli farklılıklar taşımaktadır. Özel ve sosyal sigortaları birbirinden ayıran kıstaslar incelendiğinde sosyalist, liberal ve karma ekonomi sistemlerindeki uygulamalarda da farklılıklar görülmektedir. Hatta aynı ekonomi sistemini uygulayan ülkelerde bile, özel ve sosyal sigortaların kıstasları değişiklikler gösterebilmektedir. Aşağıda, zel ve sosyal sigortalar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar genel olarak kıyaslanmakta ve söz konusu kıyaslama, Tablo 1.1'de özetlenmektedir.

1.2.3.1 Benzerlikler Açısından Kıyaslama

1. Özel ve sosyal sigortalarda sigortacılık tekniğinden yararlanılmakta ve topluluk çerçevesindeki riskler eşitlenmektedir. Bu nedenle özel ya da sosyal sigortalara prim ödeyenler, karşılaştıkları zararların telafisinde özel ya da sosyal sigortalılıklarına göre kendi aralarında eşit yardım ve hizmet görmektedirler. Kişiler ödedikleri prim miktarına göre değil, uğradıkları zararın miktarına göre yardım almaktadır. Her iki sigortada da ödedikleri prim miktarından daha çok miktarda zararla karşılaşan ve sigorta yardımları ile bu zararları karşılanan üyelerden daha sonra fazladan prim alınmamaktadır. Aynı şekilde herhangi bir zararla karşılaşmayan veya ödedikleri primlerden daha az miktarda yardım alan üyelere de ödedikleri primler iade edilmemektedir.

Tablo 1.1 Özel ve Sosyal Sigortaların Kıyaslanması

ÖZEL SİGORTALAR	SOSYAL SİGORTALAR
İstisnalar dışında herkes için gönüllüdür	Çalışan herkes için zorunludur
Riskler ve faydalar sözleşmelerle tanımlanır, sigorta süresi belirlidir	Riskler ve faydalar yasalarla tanımlanır, sigorta süresi devamlıdır
Özel hukukta düzenlenmiştir	Kamu hukukunda düzenlenmiştir
Faaliyet ilkesi bireyseldir	Faaliyet ilkesi kolektiftir
Özel çıkarları gözetir	Kamu çıkarlarını gözetir
Asıl amaç kâr elde etmektir, bu nedenle hizmet kalitesi yüksektir	Asıl amaç kâr elde etmek değildir, bu nedenle hizmet kalitesi düşüktür
Yüksek riskleri sigortalamaktan kaçınır veya yüksek prim ister	Riskleri sigortalamaktan kaçınmaz ve herkesten eşit prim alır
Prim ödeyebilecek olanlara hizmet verir	Prim ödeyemeyenlere de hizmet verir
Primlerle finanse edilir ve primleri birey ödediğinden kendi kendine yardım etmiş olur	Primler dışında devletin genel gelirleriyle de finanse edilir; çalışanın yanında işveren ve devletin katkısı olabilir
Zarara uğrayıp uğramamaya göre, sigortalı sözleşme yenilenirken daha çok veya daha az prim ödeyebilir	Sigortalı zarara uğrasa da uğramasa da prim miktarı değişmez
Fonlama, rekabet ve tercihlilik ilkeleri egemendir	Gelirin yeniden dağılımı, tekellik, tek tiplilik ilkeleri egemendir
Fayda ve katkı oranları, sigorta şirketinin ve sigortalının rızası olmadan değişemez	Fayda ve katkı oranları, çalışanın rızası olmaksızın değişebilir
Nesiller arası dayanışma sağlamaz	Nesiller arasında dayanışma sağlar
Birden fazla sigorta şirketiyle aynı anda sigortalılık ilişkisi kurulabilir	Birden fazla kurumla aynı anda sigortalılık ilişkisi kurulamaz
Alınan primle sağlanan yardım arasında sıkı bir ilişki vardır	Alınan primle sağlanan yardım arasında sıkı bir ilişki yoktur
Zararların tazmininde sadece sigortalı birey kapsamdadır	Gelir kayıpları telafisinde sigortalının ailesi de kapsamdadır
Sosyal ve ekonomik riskleri kapsamaktadır	Sadece sosyal riskleri kapsamaktadır

Kaynak: www.sigortainfo.net**Erişim Tarihi:**27.01.2005

2. Özel ve sosyal sigortaların ilgi alanı, tehlikelerin meydana getirdiği zararlardır. Tehlikelerin doğuracağı zararların kişiler arasında peşinen paylaşılması özel ve sosyal sigortaların ana ilkesidir. Yani her iki sigorta türü de üyelerini olası tehlikelerden korumak ve tehlikelerden doğan zararları maksimum ölçüde karşılamak amacı gütmektedir. Dolayısıyla özel ve sosyal sigortalar, üyelerini zenginleştirmek için değil; onları fakirleştirmemek ve mevcut durumlarını korumak için hizmet vermektedir.

1.2.3.2 Farklılıklar Açısından Kıyaslama

1. Sosyal sigortalarda zorunluluk ilkesi egemen olup; kimlerin zorunlu olarak sigortalı sayılacağı, hangi risklerin karşılanacağı ve sağlanacak faydalar yasayla belirlenmektedir. Özel sigortalarda ise, isteğe bağlılık ve akit serbestisi ilkesi egemendir. Özel sigortalar herkese açıktır. Bu nedenle de sosyal sigortalar Kamu Hukukunda; özel sigortalar ise Özel Hukuk içinde düzenlenmektedir.³³

2. Sosyal sigortalardaki zorunluluk ilkesi, zorunlu trafik sigortası istisnasında olduğu gibi özel sigortalarda da görülmektedir. Ancak; bazı özel sigorta türlerinde görülen zorunluluk ilkesi, sağlanan güvenliğin ferdi olması yönünden ve sigorta şirketlerinin yasal bir zorunluluk sebebiyle sigorta sözleşmesini akdetmek zorunda kalması yönünden sosyal sigortalardaki zorunluluk ilkesinden ayrılmaktadır.

3. Sosyal sigortalarda asıl amaç, kâr elde etmek değildir. Özel sigortalarda ise asıl amaç, kâr elde etmektir. Bu nedenle özel sigortalar, sosyal sigortaların kapsamındaki bütün riskleri sigortalamaktan kaçınmakta veya daha yüksek oranda prim talep etmekte ve riskle karşılaşma olasılığı fazla olan kişileri sigortalamak istememektedir. Kâr amacıyla faaliyet gösterdikleri için kendilerini zarara uğratabilecek bir işe katılmaları beklenmeyecek olan ve verilen primlerin karşılığı olarak belirli riskleri karşılayan özel sigortalar, sadece prim ödeyecek gücü olanlara hizmet vermesi sebebiyle modern sosyal devletin temin etmek zorunda olduğu sosyal güvenlikle zayıf bir ilişki içinde faaliyet göstermektedir. Diğer bir ifadeyle sosyal sigortalardaki kamu yararı ilkesi, özel sigortalarda yeterli düzeyde bulunmamaktadır.

³³ Faruk ANDAÇ, (1999), "İşsizlik Sigortası", Kurtuluş Matbaası, Kayseri, ss:3-7

4. Özel sigortalarda herhangi bir zarara uğramadığı için sigorta şirketinden yardım veya hizmet almayanlar, sonraki dönemde daha az prim ödeme imkanına sahip iken sosyal sigortalarda böyle bir imkan bulunmamaktadır.

5. Sağlık hizmetlerinde sosyal ve özel sigortalar arasındaki benzerlikte dikkati çeken en önemli farklılık, özel sigortaların daha kaliteli hizmet verdiği gerçeğidir. Çünkü; özel sigorta şirketlerinin, kârlarını maksimize etmek ve müşterilerini memnun etmek için daha ucuz, daha süratli ve daha kaliteli bir şekilde sağlık hizmeti sunmaları gerekmektedir. Sosyal sigortalarda ise; kâr maksimizasyonu ve müşteri memnuniyeti öncelikli bir hedef olmadığından sigortalılara aylar sonrasına verilen randevular, hizmetin kalitesini ve memnuniyetini önemli ölçüde düşürmektedir.

6. İster sosyal olsun, ister özel olsun bir sigortanın faaliyet gösterebilmesi için; sigortalı tarafından prim ödenmesi gerekmektedir. Ödenen primler sayesinde sigortalılar kendi kendilerine yardım etmekte olmalarına rağmen; özel sigortalardan farklı olarak sosyal sigortalarda, sigortalılar yanında işveren ve devletin de finansmana katkısı bulunmaktadır. Bu katkılar ölçüsünde özel sigortalarda tam olarak uygulanan kendi kendine yardım ilkesi, sosyal sigortalarda bir tür dışardan yardım ilkesine dönüştürülmektedir.

7. Zorunlu sosyal sigortalarda bireyler, gelecekte bir gün ihtiyaç duyacakları faydayı otomatik olarak elde etmek için önceden bir fona ödemedede bulunmaktadır. Özel sigortada görülebilen hariç tutulabilme istisnası sosyal sigortalarda söz konusu değildir. Sosyal sigortalarda ödeme gücü, sisteme girişte belirleyici olmamaktadır. Katkı yapma gücü olmayanlar, devlet desteği ile sigorta kapsamına alınmaktadır.

8. Sosyal sigortaların aksine özel sigortalarda; gelirin yeniden dağıtımı yerine fonlama, zorlama yerine teşvik, tekel yerine rekabet, tek tiplilik yerine tercihlilik özellikleri vardır. Ayrıca, ekonominin durumuna göre fayda ve katkı oranlarında değişikliklerin yapılabildiği sosyal sigortaların aksine özel sigortalarda, sözleşmeyle belirlenmiş fayda ve katkı oranları tarafların rızası olmadan değiştirilememektedir.

9. Sosyal güvenliğin varlık sebeplerinden olan gelirin yeniden dağılımı amacı devlet ve işveren katkısı ile sosyal sigortalarda olmasına karşın özel sigortaların gelirin yeniden

dağılımı amacı yoktur. Herkese kendi katkısı oranında bir hak tanınan özel sigortalarda, sosyal sigortalının aksine toplumun değişik kesimleri ve kuşakları arasında dayanışmayı sağlama amacı da bulunmamaktadır.

10. Sosyal sigortalarda, birden fazla kurumda aynı anda sigortalı olabilme imkanı bulunmamaktadır. Oysa özel sigortalarda birden fazla şirketle sigorta sözleşmesi yapabilmek mümkündür. Özel birikimli hayat sigortası sözleşmesini birden fazla şirketle yapan sigortalı her iki sigorta şirketinden de ayrı ayrı gelir elde edebilmektedir.

11. Özel sigortalarda toplanan primler aynı risk tehdidi altında bulunan bütün sigortalılardan eşit miktarlarda alınmakta ve aynı riskten zarara uğrayan sigortalılara da eşit miktarda hizmet verilmektedir. Sosyal sigortalarda ise; toplanan primlerin miktarı, sigortalıların ödeme güçlerine ve genellikle ücretin belli bir oranına göre tespit edilmekte ve prim miktarının belirlenmesinde, sigorta edilen risk dikkate alınmamakta ve alınan primlerle sağlanan yararlar arasında sıkı bir ilişki bulunmamaktadır.

12. Sosyal sigortalar, genel ve kamu çıkarları ile yakından bağıntılı iken özel sigortalar, özel çıkarlarla ilişkili olup ekonomik nitelikte ve para ile ölçülebilen şahsi çıkarları koruyucu özelliğe sahiptir. Özel sigortalar, manevi ya da psikolojik nitelikteki çıkarları kapsamı dışında bulundurmaktadır. Sosyal sigortalar, toplumun bütün bireylerine güvence vermek ve milli gelirin sosyal adalet ilkelerine uygun olarak dağılımını gerçekleştirmek amacıyla geniş bir uygulama alanına sahip olarak herkesi kapsamına alma gayesi taşımaktadır. Bu yönüyle sosyal sigortalar, ekonomik yönden zayıf sınıflara asgari yaşama garantisi vermektedir

13. Sosyal sigortalar, gelir kayıplarını telafi etme niteliğine sahip iken; özel sigortalar gelen tehlike zararlarının tazminini sağlama niteliğine sahiptir. Hatta sosyal sigortalardaki gelir kayıpları sadece sigortalının kendisi ile sınırlı kalmamakta, sigortalı hayatta iken de öldükten sonra da bakmakla yükümlü olduğu eşi, çocukları ve anne-babası, yasalarla belirlenmiş kapsam çerçevesinde bütün sosyal risklerin zararlarına karşı, yardım ve hizmetlerle güvence altına alınmaktadır. Özel sigortalarda ise; öncelikli olarak sigortalının kendisi uğradığı zararlardan dolayı korunmaktadır.

14. Özel sigortalarda primler, poliçeyle tespit edilen günlerde düzenli olarak ödenmelidir. Aksi halde riskin karşılanmasından vazgeçilebilmektedir. Özel sigortalarda sigortacının sorumluluğu primin tamamının veya ilk taksitinin ödenmiş olmasına bağlıdır. Sosyal sigortalarda ise; prim ödenebilmesi için bir kazancın olması gerekmektedir. Ancak; prim ödenmese de sosyal korumadan vazgeçilememektedir. Yani sosyal sigortalarda primin ödenmemiş olması sosyal hak ve yükümlülüklerin ortadan kalkmasına neden olmamaktadır.

15. Özel sigortalarda hesaplar; yılların tecrübesi, istatistiki veriler ve büyük sayılar kanunu gereğince yapılmakta ve alınan primler ile yapılan ödemeler genellikle uzun bir dönem için fazla değişiklik göstermemektedir. Sosyal sigortalarda ise; prim ve sigortadan yararlananların kapsamında sık sık değişiklikler yapılabilmektedir. Bu durum pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de sosyal sigortaların mali yapılarını önemli ölçüde bozmakta ve sosyal sigortalarda yeniden yapılanma arayışlarına neden olmaktadır.

16. Sosyal sigortalar, belli bir geçim seviyesine erişmek ve çalışma imkanı olmayan durumlarda güvence sağlamak amacıyla kurulmuş ve kapsamına da yaşlılık, ölüm, maluliyet gibi insan hayatını ilgilendiren olayları almıştır. Özel sigortalar ise; insan hayatını ilgilendiren olayların yanında malvarlığını da güvence altına almaktadır. Yani, sosyal sigortalar kişilerin bedeni menfaatlerini koruma altına alırken özel sigortalar, kişilerin hem bedeni hem de ekonomik menfaatlerini koruyabilmektedir.

17. Sosyal sigortalarla güvence altına alınan belirli sosyal riskler, yasayla belirtilmiş olup bunların dışında sosyal bir güvence söz konusu olamamaktadır. Özel sigortalarda ise; güvence altına alınması gereken riskler yasayla sınırlanmamaktadır. Özel sigortalarda, sigorta sözleşmesinin tarafları kendi hür iradeleri ile anlaşmaları halinde her türlü riski güvence altına alabilmektedir.

18. Sosyal sigortalarda devamlı ve süresi belirsiz bir hukuki ilişki kurulurken, özel sigorta sözleşmelerinde sigorta süresi belli olmaktadır.

1.3 SİGORTA SEKTÖRÜNDE YER ALAN SİGORTA ŞİRKETLERİ VE ARACILAR

Ülkemizde sigorta sektörü incelendiğinde sigorta güvencesi almak isteyen bir kesim ile sigorta hizmeti vermek isteyen bir diğer kesimin bulunduğu görülmektedir. Bu piyasada halk, sınai teşebbüsler ve ticari şirketler kendilerini tehdit eden risklere karşı korunma isteğinden hareketle sigorta şirketlerine, yine halk, sigortanın bir diğer şekli olan ve sosyal sigorta olarak anılan bir diğer güvenlik kurumuna başvurmaktadır. Aracı ve satıcıya aracılık eden bir takım kurumlar bu piyasada faaliyet göstermektedir.

1.3.1 SİGORTA ŞİRKETLERİ

Sigorta şirketleri; sigorta sözleşmesi yapmak, poliçe düzenlemek, prim tahsil etmek, teminat altına alınan risklerden doğan zararları karşılamak gibi çeşitli sigortacılık faaliyetlerinde bulunurlar. Sigorta şirketleri; sigortacılık faaliyetinde bulunmak üzere Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanlığının izni ve Sigorta Murakabe Kanunu'na dayanılarak kurulan yetki ve sorumlulukları mevzuatla belirlenen Anonim Ortaklık şeklinde örgütlenen tüzel kişiliklerdir.³⁴

Sigorta şirketleri ayrıca kooperatif şirketlerin uymak zorunda olduğu esaslara göre mütüel (karşılıklı) şirketler olarak da örgütlenebilirler. Sigorta Murakabe Kanunu'na göre Türkiye'de sigortalar "Hayat ve Hayat-dışı" olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Sigorta şirketleri, bu sigorta gruplarından ancak birinde faaliyet gösterebilmektedirler.³⁵

³⁴ Mehmet Ali AKTUĞLU, (1975), Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Ege Üniv. İ.İ.B.F. Yay.No:64/47, Ege Üniv.Matbaası, ss:1-3

³⁵ Çaldağ YURDAKUL, (1979), Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İ.İ.B.F. Yay.No:125, Ankara, ss:75-85

Tablo 1.2 Türkiye’de ki Sigorta Şirketleri

Sigorta Şirketleri	Sayısı			
	1998	2002	2003	2004
1. Toplam Şirket Sayısı	67	61	62	48
Sigorta Şirketi	63	58	59	47
Reasürans Şirketi	4	3	3	1
2. Faaliyetleri İtibariyle Sigorta Şirketleri Sayısı				
Hayat	21	21	17	9
Emeklilik / Hayat Dışı(Karma)	17	17	24	22
Hayat Dışı	25	20	21	15

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

www.tsrbsb.org.tr

Erişim Tarihi: 25.06.2005

2003 yılında Türk sigorta sektöründe 59’u sigorta ve emeklilik, 3’ü reasürans şirketi olmak üzere 62 şirket faaliyet göstermiştir. Emeklilik alanında faaliyet gösteren 11 şirketin 10’u hayat sigortası şirketinden emeklilik şirketine dönüşen şirketlerdir. Bir şirket ise salt emeklilik şirketi olup hayat branşında faaliyet göstermemektedir.

31.12.2004 tarihi itibariyle ülkemizde toplam 47 sigorta şirketi, 1 de reasürans şirketi faaliyette bulunmaktadır. Sigorta şirketlerinden 40’ı özel, 2’si kamu şirketi, 5’i Türkiye’de kurulu yabancı şirkettir. Şirketlerin 9’u hayat, 10’u hayat/emeklilik, 1’i emeklilik, 15’i hayat dışı, 12’si kompozit şirkettir. Ayrıca geçtiğimiz yıllarda 16 şirketin faaliyeti durdurulmuş ve 5’i iflas etmiştir.³⁶ Prim üretimi bakımından 2003 yılından 2004 yılına geçişte artış oranı %33’ dür. 2004 Haziran ayı sonu itibariyle, sektördeki en büyük 10 şirketin payı % 63,8’dir. Sektördeki en büyük 10 şirket toplam aktiflerin % 63,6’sına, toplam özkaynakların % 69,9’una sahiptir. Bu büyük şirketlerden bazılarının aynı sermaye grubuna ait olduğu dikkate alınırsa sektörde yoğunlaşmanın yüksek olduğu görülür. 2005 yılı itibariyle ise Türkiye’de 52’si sigorta ve emeklilik, 1’i reasürans şirketi olmak üzere toplam 53 şirket bulunmaktadır.

³⁶ TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu 2004 Yılı Faaliyet Raporu

Bugün ülkemizde 5 yabancı sigorta şirketi faaliyet göstermektedir. Bu yabancı sigorta şirketlerinin ülkemizde faaliyet gösterebilmesi için, ait oldukları devlet yasalarına göre anonim yada kooperatif şirket statüsünde olması ve Türkiye’de işleri yürütecek kanuni mümessil yetkisinde bir umumi vekil ataması gerekmektedir.

1.3.2 REASÜRANS ŞİRKETLERİ

Sigorta şirketleri, ortalamayı tutturup kendilerini ve sigorta şirketlerini daha güvenli yarınlara taşımak için, sigortalı sayısını arttırmak zorundadır. Bu sayı on milyonlar yüz milyonlarla ifade edilen bir rakamdır. Sigorta şirketleri bu sayı çokluğunu tek başlarına sağlayamazlar. Bu durumda riskleri artar ve beklenmedik kâr veya zararlarla karşılaşabilirler. Bu sigorta şirketinin devamlılığı için tehlike faktörüdür. Sigorta şirketleri tek başlarına ulaşamadıkları sigortalı sayısına, sigortalılarını ortak bir havuzda birleştirerek ulaşabilmektedirler.

Sigorta şirketleri güvence verdikleri rizikoların anlaşma yoluyla önceden belirlenmiş bir kısmını, prim karşılığında başka sigorta şirketlerine devreder. Bu işleme reasürans (Mükerrer Sigorta) adı verilir.

Sigorta şirketleri güvence verdikleri rizikoların, önceden belirlenmiş bir kısmını üzerlerinde tutarlar. Buna saklama payı (konservasyon) adı verilir.³⁷ Reasürans anlaşmalarına trete, riskin bir bölümünü devreden şirkete sedan, devir alan şirkete ise reasürör denir. Reasürörün de kendisini sigortalama ihtiyacı duyarak devraldığı riskin bir bölümünü tekrar devretmesine ise retrosesyon denir.

Sigorta şirketlerinin kabul ettikleri riskleri reasüre ettirmelerinin bazı faydaları vardır:

- Reasürans sedana geniş kapasite sağlar, yani şirketin büyük limitli teminatlar verebilmesini sağlar.
- Reasürans sedana mali destek olur,
- Reasürans büyük ve önemli risklerin portföy içinde dengelenmesini sağlar,
- Reasürans sayesinde şirketler karşılıklı iş ve bilgi alışverişine girerler.

³⁷ Hilmi ACINAN, (2005), Reasürans, Güneş Sigorta Yay., ss:20-70

Bilinebilen en eski reasürans anlaşması ise 1370 yılında Genevo’da yine bu branşta yapılmıştır.³⁸ Bu süreci izleyen yıllarda sigorta ve reasürans günün şartları, teknolojik gelişmeler ve talepler doğrultusunda sürekli gelişerek bugünkü biçimlerini almıştır. Sigortacılıkta da benzer gelişmeler olmakta “captive” sigorta şirketleri ve bankassurance türü yaklaşımlar geliştirilmektedir. Reasürans anlaşması sigortacı ile reasürör arasında gerçekleşir; sigortalının muhatabı ve başvurabileceği yer yalnızca sigortacıdır. Başka bir deyişle reasürör ile sigortalı arasında herhangi bir doğrudan ilişki yoktur. Bu anlamda reasürans sigortacıyı kabul ettiği risklerde ya tek tek kapasite verebilir (ihtiyari reasürans) ya da önceden yapılmış belirli anlaşma şartları doğrultusunda bir yıl içinde sigortacının kabul edeceği işlerde bir kapasite sağlar (trete reasüransı). Bu anlaşmalar sigorta şirketlerinin sermayesi, portföyünün yapısı ve talebi doğrultusunda çok farklı biçimlerde yapılabilmektedir. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi reasürans tek başına var olan bir olgu olmayıp, sigortacılığa dayanan ve sigortacılığın derinliği ve gelişmişliği ölçüsünde büyüyen bir faaliyettir. Böylece sigortacılık ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, ticaret hacmi ve yaşam standartları doğrultusunda gelişir ve reasürans hacmi de bu gelişmişlik doğrultusunda büyür. Sigortacılık özünde yerel ya da ulusal sınırlar içerisinde yürütülürken, reasürans daha çok uluslararası bir karakter taşır. Reasürans aracılığı ile riskler belirli şirketler ve piyasalar arasında yayılır. Böylece, sigortacının üzerinde taşıyamayacağı riskler çok sayıdaki yerli ve uluslararası reasürans şirketleri arasında paylaşılarak riskler yaygınlaştırılır. Şirketlerin reasürans ihtiyacı doğal olarak belirli reasürans piyasalarının oluşmasını sağlamıştır. Bu piyasaların belli başlıcaları sırasıyla, Londra’da dünyanın en eski ve geleneksel kurumu olan Lloyd’s ve şirketler, Kıta Avrupası, Newyork Piyasası, Japonya ve Bermuda olmaktadır. Türkiye’de kurulu reasürans şirketi sayısı ise 3’tür. Ancak bunlardan biri prim üretimini durdurmuş olduğundan faal reasürans şirket sayısı 2 olup, her 2 şirket de aynı sermaye grubuna (İş Bankası) aittir. Türkiye deki reasürans şirketleri; Milli Reasürans, Destek Reasürans, Halk Reasürans’ tır.

Reasürans, isteğe bağlı ve mecburi anlaşmalı reasürans olarak ikiye ayrılır:

³⁸ H.Albert MOWBRAY-H.Ralph BLANCHARD, (1961), Insurance, McGRAW-Hill Book Company, İngiltere, ss:23

1.3.2.1 İsteğe Bağlı (İhtiyari) Reasürans

İsteğe bağlı reasürans, gerek sigortalının gerekse reasürörün her bir müstakil rizikoyu kendi şartları içinde değerlendirerek mukaveleden doğan hiçbir zorunluluk olmadan teklif ve kabul veya ret seçeneğini ifade eder. İhtiyari reasüransın en belirgin özelliği, sigortacının daha sigorta teklifini kabul etmeden reasürörden kuvertür, yani o riziko için koruma satın alması gerekliliğidir. Bu zorunluluk iki sebepten doğar. Birincisi direkt sigorta ile üstlenilen yükümlülüklerin tümünün reasürans teminatı içinde olmasını garanti altına almış olmak, ikincisi ise sigortacının reasürans vasıtası ile rizikoyu üstlenmeden reasürörün aynı konuda ki bilgi ve tecrübe birikiminden yararlanabilmesini sağlamaktır.

1.3.2.2 Zorunlu (Mecburi) Anlaşmalı Reasürans

Bu yöntemde sigorta ile reasürör aralarında bir sözleşme imzalarlar. Bu anlaşmaya göre reasürör trete kapsamına giren iş türlerinde kendisine belirlenmiş oranlarda yapılacak tüm rizikolarla ilgili devirleri otomatik olarak kabul etme yükümlülüğü altına girer. Bu zorunlu bir anlaşmadır ve iki tarafı birden bağlar.

Zorunlu anlaşmalı reasüransta sağlanan kuvertür otomatik olarak işlediğinden, sigortalıya kabul ettiği her rizikoda belirli bir oranda reasürans korunması verilmiş olur. Zorunlu reasürans kendi içinde ikiye ayrılır:

Eksedan Treteleri ve Fazlalık Tretesi de denilen bu anlaşmalarda sedan işletme üzerine aldığı riskin belli bir kısmını reasürans işletmesine devreder. Reasürans işletmesi bu işlemde reasürans komisyonu alır.

Kot-Par Tretesi'nde (Nispi İştirak Reasüransı) sedan işletme üzerine aldığı riskin belli bir kısmını reasürans işletmesine devretmek ve reasürans işletmesi de bunu kabul etmek zorundadır. Anlaşma maddesinde riskin ne oranında devredileceği belirtilmiştir.

1.3.3 SİGORTA ARACILARI

Sigorta uygulamaları kendine has özellikleri nedeniyle doğrudan şirket tarafından yapılmaktan çok, bir takım aracılar vasıtasıyla yapılırlar. Sigorta aracıları dört çeşittir:

1. Acenteler
2. Prodüktör
3. Broker
4. Sigorta Eksperleri

1.3.3.1 Acenteler

Sigorta şirketleri, sigortalama işini ya doğrudan doğruya veya acenteleri kanalıyla yapar. Sigorta Şirketlerinin Murakabesi (Denetimi) hakkındaki 7397 sayılı yasa, acentelik mesleğini, kimlerin hangi koşullar altında yapılabileceğini açıklamıştır. Acenteler, gerçek veya tüzel kişi olabilirler.

14.12.1994 tarih ve 22141 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Sigorta Acenteleri Yönetmeliğine göre, Sigorta acenteleri “her ne ad altında olursa olsun sigorta şirketine tabi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belli bir yer veya bölge içinde daimi bir surette Türkiye’deki sigorta şirketlerinin sigorta sözleşmelerine aracılık eden veya bunları sigorta şirketi adına yapan gerçek veya tüzel kişiler” şeklinde tanımlanırken, tali acentelerin “sigorta acentelerinin acentelik faaliyetleri ile ilgili olarak tayin ettikleri gerçek veya tüzel kişiler” olduğu ifade edilmiştir.³⁹

Sigorta acenteleri başlıca üç grupta gösterilebilirler. Birinci gruptaki acenteler uygulamada “A” Grubu acenteler olarak adlandırılmaktadır. Bu gruptaki acenteler, poliçe düzenleme ve prim tahsil etme yetkisine sahiptirler. İkinci grupta yer alan acenteler uygulamada prim tahsil etme yetkisine sahip “B” grubu acenteler olarak adlandırılmaktadırlar. Bu grupta bulunan acenteler poliçe düzenleyemezler. Ancak sigorta sözleşmesinden doğan primi sigorta ettirenden tahsil etme yetkisine sahiptirler. Üçüncü grupta bulunan acenteler ise yetkisiz acenteler olarak adlandırılmaktadırlar. Bu grupta bulunan acenteler poliçe düzenleyemez, prim tahsil edemezler.

Sigorta acenteleri sigortacı adına hareket ederler ve sigorta şirketlerine acentelik sözleşmesi ile bağlıdırlar. Yaptıkları işler karşılığında yapılan işin türüne göre önceden

³⁹ Acinan, a.g.e., ss:13-20

belirlenmiş oranlarda komisyon alırlar. Yasada belirlenen defterleri tutmakla yükümlüdürler ve faaliyetleri Sigorta Denetim Kurulu'nun denetimi altındadır.

1.3.3.2 Prodüktör

Prodüktör, 7397 sayılı Sigorta Şirketleri Murakabesi Hakkındaki Kanun'da; "Herhangi bir sigorta şirketinde doğrudan doğruya memur ve müstahdem bulunmayan (mutavassıt sıfatı ile) muhtelif sigorta mukavelesinin şartlarını müzakere ve hususiyetlerine göre sigorta teklifnamesini ihzar yetisini haiz ve teşebbüslerinin neticesi olarak komisyon almak sureti ile iş temin eden hakiki ve hükmi şahıslara sigorta prodüktörü denir." Şeklinde tarif edilmiştir.⁴⁰

Prodüktör daha ziyade sigortalının tarafında bulunan bir aracı tipidir. Tek bir sigorta şirketine bağlı çalışmayıp, çeşitli şirketlerle aynı zamanda iş yapma imkanına sahiptir. Acenteden farklı olarak aynı bölgede birden çok sigorta şirketiyle iş görebilirler. Elindeki müşteri portföyünün işlerini istediği bir yada birkaç sigorta şirketine yaptırabilir.

Prodüktör, sigortalı ile sigortacıyı bir araya getiren zincirin ilk halkasıdır. Sigortalıyı ilk aydınlatacak kişidir. Bir bakıma teknik danışman sayılabilir. Bu bakımdan sigorta tecrübesiyle ilgili bilgilerle donatılmış olmalıdır. Aksi halde prodüktörlerin yanlış bilgilendirmesi sonucu sigorta sektörüne olan güven sarsılacak ve sigortalı sayısı arttırılmayacaktır.

1.3.3.3 Broker

Sigorta ve reasürans brokerleri yönetmeliğinde sigorta brokeri; sigorta sözleşmelerinde sigortalıyı temsil ederek ve sigorta şirketinin seçiminde tarafsız ve bağımsız davranarak, tehlikelerin sigorta edilmesi için sigorta sözleşmesi yapmak isteyenlerle sigorta şirketlerini bir araya getiren, sigorta sözleşmesinin akdinden önceki gerekli hazırlık çalışmalarını yapan ve gerektiğinde bu anlaşmaların uygulanmasında, özellikle tazminatın ödenmesinde yardımcı olan gerçek veya tüzel kişiler olarak tanımlanmıştır.

⁴⁰ Başak Sigorta, a.g.e., ss:12

Yönetmelik reasürans brokerini ise bu işleri sigorta şirketi ile reasürans şirketi arasında brokerlik yapan kişiler olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi sigorta ve reasürans piyasasının özel profesyonel aracılara broker denilmektedir. Sigorta sözleşmesinden doğan prim borcunun ödenmesinde sigorta şirketi, sigorta tazminatının ödenmesi sırasında sigortalı adına hareket ederler.

Hem sigortacı, hem de sigorta ettiren yüksek derecede mesleki bilgi isteme hakkına sahiptir. Brokerler verdikleri hizmet karşılığında komisyonlarını sigorta şirketinden alırlar. Sigorta ve reasürans brokerlerinin Müsteşarlıktan ruhsat almaları zorunludur.

1.3.3.4 Sigorta Eksperleri

Sigorta edilen rizikoların gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarlarını, nedenlerini ve niteliklerini belirleyerek uzlaşmalı kıymet, ön ekspertiz ve gözetim gibi işlemleri meslek haline getiren kişilere sigorta eksperleri denir.

Sigorta eksperleri acentelerden, üreticilerden ve brokerlerden farklı olarak sigorta şirketinin üretim kesimi içinde yer almazlar. Sigorta eksperleri uzmanlık alanına göre kendi içinde ikiye ayrılır: Riziko Eksperleri, Hasar Eksperleri.⁴²

Riziko eksperleri sigorta şirketinin, sigorta sözleşmesinin oluşması aşamasında sigortalının sigorta ettirmek istediği işlemlerle ilgili beyanlarını yerinde incelemek amacıyla çalıştığı kişilerdir. Hasar eksperleri riziko gerçekleştiğinde, sigorta ettirilen çıkarın rizikonun gerçekleşmesinden hemen önceki ve sonraki değerlerini belirlemekle görevli kişidir.

Eksperliğin en önemli koşulu tarafsız olmaktır. Ekspertiz belirtilen görevlerini tarafsızlıkla yapmak zorundadır. Sigorta eksperleri, görevlerini açıklık, doğruluk ve tarafsızlık içinde yapmak; sigortalılar ile sigorta şirketleri arasında taraf olduklarını belirtecek hareketlerden kaçınmak zorundadırlar.

⁴¹ Güvel ve Güvel, a.g.e., ss:165-167

⁴² Güvel ve Güvel, a.g.e., ss:167-169

1.4 SİGORTA İŞLETMELERİNDE RİSK

1.4.1 RİSKİN TANIMI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanların karşılaşılabilecekleri, henüz gerçekleşmemiş olan ve gerçekleşme ihtimali olan tehlike risktir.

Sigorta şirketleri gerek teminat verecekleri risklerin saptanması aşamasında gerekse teminat verilmesi kararlaştırılan risklerin belirlenmesi aşamasında sürekli olarak karşı karşıya buldukları risklerin kendilerini ne dereceye kadar tehdit ettiğini belirlemek zorundadırlar. Bu belirleme öncelikle riskin gerek ülke içinde ve gerekse ülke dışındaki istatistikler göz önüne alınarak tartılması biçiminde olur. Sigorta şirketlerinin hangi sigorta branşında çalışacaklarına dönük karar bu aşamadan sonra verilebilir.⁴³ Sigorta şirketleri tüm dallarda teminat vermeyebilirler. Nitekim ülkemizde bazı sigorta şirketleri belli sigorta dallarında ruhsat dahi almamışlardır.

Sigorta şirketlerinin branşlar itibariyle teminat vermeye başlamaları, bu branşta kendilerine önerilen tüm işleri kabul edecekleri anlamına gelmemelidir. İşte bu noktada sigorta şirketi her bir branş itibarı ile belli bir risk kabul politikası oluşturmalı ve buna uygun olarak seleksiyon yapmalıdır. Varolan istatistiksel verilerin sonuçlarına dayanan bir kabul politikası oluşturulmalıdır. Sigorta şirketlerinin risk seleksiyonu yapmaları gerçekte ticari şirket olmalarının doğal bir sonucudur.

Sigorta kapsamına alınabilmesi için bir riskin ölçülebilir olması gerekir. Ölçüm, geçmişte belli bir dönem içinde gerçekleşmiş olaylar istatistiksel olarak analiz edilerek yapılır. Örneğin; on milyon kişilik bir kitle yıllar boyunca gözlemlenip her yaş grubunda o yıl içinde kaç kişinin öldüğü kaydedilerek ortalama değerler bulunmuştur. Bu ölçüm sonucunda 35 yaşındaki bir kişinin bir yıl içinde ölme olasılığı 0.003 olarak belirlenmiştir. Bu değerleri gösteren listeye mortalite tablosu denmektedir.⁴⁴ Riskin değerlendirilebilmesi için; riskin türü, büyüklüğü, kadostrafik nitelikte olup olmaması, risk grubu ile ilgili hasar verilerinin elde bulunması ve bu yolla branş ve bedel itibariyle riskin çeşitli tanımlarının ortaya çıkarılması gereklidir. Muhasebe

⁴³ H.A.MOWBRAY, (1942), Riziko ve Sigorta Mukaveleleri, Ülkü Matbaası, İstanbul, ss:3-7

⁴⁴ Mahir ÇİPİL, (2004), Dünyada Zorunlu Sigorta Uygulamaları ve Türkiye Örneklerinin İncelenmesi, Milli Reasürans T.A.Ş., İstanbul, ss:3

dilinde risksiz para olmaz. Toplanan paraların mutlaka bir takım riskleri olacaktır. Nasıl ki mevduat hesaplarının faiz riski varsa, sigortacılıkta da risk vardır. Sigortacılıkta risk; sigortalama koşulunun oluşması ile tahakkuk edecek ödemelerdir. Bu nedenle primlerin getireceği yükümlülükler, sigortada biriken fonun, muhtemel riskini oluşturmaktadır. Bu zincirleme kazanılan fonun yatırıma dönüştürülmesi zorunluluğunu getirmektedir.

Riskin sigorta şirketi tarafından kabul edilmesi yada edilmemesine yol açabilecek risk tanımlamaları yapıldıktan sonra, sigorta şirketleri için yine önemli olan konu mevcut portföyde yer alan risklerin, sigorta şirketinin üzerinden atılması yani reasüre edilmesidir.⁴⁵

Sigorta şirketlerince üzerinde taşınmasına karar verilen riskin gerçekleşmesi durumunda şirkete olan etkisini olabildiğince minimum düzeyde tutacak, buna karşın yaptığı işlerden de önemli ölçüde kar sağlamasına olanak verecek bir risk transfer politikası oluşturulmalıdır. Bu politika oluşturulurken yine portföy analizleri elde bulunmalı, sigorta şirketinin ne ölçüde risk tehdidi altında bulunduğu ortaya çıkarılmalıdır.

1.4.2 RİSK TÜRLERİ

Riskler sonuçları bakımından ekonomik sonuç meydana getiren riskler ve ekonomik sonuç meydana getirmeyen riskler olarak ikiye ayrılabilir.⁴⁶

1.4.2.1 Ekonomik Sonuç Meydana Getirmeyen Riskler

Para ile ölçülebilir bir sonucu olmayan risklerdir. Örneğin; kişilerin şahıslarına yapılan manevi hakaretler, bu tür bir risktir. Manevi varlığı tehdit eden riskler sigorta kapsamına alınamazlar çünkü zararı ölçmek çok güçtür.

1.4.2.2 Ekonomik Sonuç Meydana Getiren Riskler

Ekonomik sonuç meydana getiren riskler spekulatif riskler ve tesadüfi riskler olarak ikiye ayrılır. Spekulatif riskler, kazanma ve kaybetme olasılığının birlikte bulunduğu bir çeşidedir. Tesadüfi risklerin ise gerçekleşmesi durumunda sadece kayıp olasılığı söz

⁴⁵ M.Ünsal ELBEYLİ, (2001), Sigorta Sektöründe Risk Yönetimi, İstanbul, ss:12

⁴⁶ Elbeyli, a.g.e., ss:13-14

konusudur. Bu riskler muhatabına göre; kişi riski, işletme riski, kanuni sorumluluk riski gibi ayrımlara tabi tutulurlar.

Riskin gerçekleşmesi ve bir hasar meydana gelmesi halinde sigortacının ödeyeceği tutara sigorta tazminatı denir. Bu sigorta tazminatına hak kazanabilmek için gerçekleşen riziko ile meydana gelen hasar arasında doğrudan ilişki olması gerekirken buna illiyet rabıtası denir.

Gerçekleşen hasar miktarı sigorta bedelinden yüksek ise yani poliçe düzenlenirken eksik beyan söz konusu ise eksik sigorta diye tabir ettiğimiz durum söz konusudur. Bu durumda sigortalıya ancak sigorta poliçesinde yazılı olan sigorta bedeli kadar hasar tazminatı ödenir, kalan kısım ödenmez.

Sigorta bedelinin sigorta değerinden fazla olması durumunda aşkın sigorta söz konusudur. Bu durumda sigortalı fazla prim ödemesinde bulunmuştur. Eğer hasar gerçekleşmiş ise hasar gerçekleşen oranda ödenir. Fazla primler iade edilir.

1.4.3 RİSKİN KONTROLÜ

Gerekli istatistiksel verilerin belirlenmesi sonrasında şirket riskin kontrolü ile mali kontrol konularında politika üretmek durumuna gelmiş demektir. Riskin kontrolü; bir kabul politikası oluşturarak bazı işlerin bir süzgeçten geçirilerek kaliteli bir portföy yaratılması ile olur. Mali kontrol ise sigorta şirketinin bir reasürans politikası oluşturarak şirket kaynaklarına uygun bir konversiyon belirlemesi, bunun üzerinde kalan kısmın branşın niteliğine uygun biçimde reasüre edilmesi çalışmaları ile olur.

Reasürans piyasasına devredilen riskin mutlaka kaliteli ve kuvvetli reasürörlerce üstlenilmesi bu çalışmada önemli bir konudur. Çünkü bu aşamada konu yalnızca riskin transferi değil, riskin risksiz bir biçimde reasürans piyasasına devridir. Bu konu ile birlikte dikkat edilecek bir diğer konuda devredilen riskin maliyeti ile ilgilidir. Devir işlemi iyi bir kazancıda beraberinde getirmeli, dolayısıyla mali açıdan sigorta şirketine yarar sağlamalıdır.

1.5 SİGORTACILIĞIN İŞLEVLERİ

Sigortacılık riskleri dağıtmak ve yardımlaşma sağlamak amacıyla gelişmiştir. Gerek mikro gerekse makro olarak sigorta ekonomik ve sosyal yönden önem arz etmektedir. Bu nedenle sigortacılığın işlevlerini ekonomik işlevler ve sosyal işlevler olarak iki gruba ayırabiliriz.

1.5.1 EKONOMİK İŞLEVLER

Sigorta sektörünün geleneksel temel hedefi gerçekleşmesi muhtemel riskleri en aza indirmek veya tamamen ortadan kaldırmaktır. Bunun yanında diğer bir hedefi olan ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde yatırımların finansmanı için gereken fonları sağlama işlevi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sigorta sektörü ek katma değerler de sağlamaktadır.

Sigorta sektörünün, gelişmekte olan ülkelerde bireysel birikimleri tasarrufa çekerek başlattığı işlev, daha fazla tasarruftan daha çok yatırım, daha çok yatırımdan daha yüksek gelir ve yine daha çok tasarruf üretim döngüsüyle az gelişmişliğin kısır döngüsünün kırılmasına yardımcı olmakta ve bu ekonomilerin gelişmelerine katkıda bulunmaktadır.

1.5.1.1 Sosyo-Ekonomik Kayıpları Önleme İşlevi

Sigorta, bireylerin karşılayamayacakları risklere karşı birleşmeleri ve bireysel olarak baş edemeyecekleri zararları çoğunluğa dağıtarak önlemeleridir. Sigorta şirketleri bu dayanışmayı organize eder ve yürütür.

Sigorta, kendi alanına giren risklerin yönetimini yüklenen kuruluştur. Bu riskler gerçekleştiğinde ticarethanenin kapanması, müteşebbisin iflası, yoksulluk gibi ekonomik çöküntüler kaçınılmaz olmaktadır. Özellikle telafi olanağı olmayan endüstriyel riskler gerçekleştiği zaman ekonomik faaliyetler durmakta; üretim, istihdam, tasarruf vb. açılardan bir takım darboğazlara girilmektedir. Bireyler açısından bakıldığında ise, iflaslar, ölümler, sakatlanmalar, doğal afetler ve hırsızlık gibi risklerin

neden olduğu kayıplar da ekonomik çöküntüler doğurmaktadır. Hasarların çoğunluğa dağıtılması bireysel çöküntüleri de önlemektedir.⁴⁷

Sigortanın ekonomik kayıpların önleyicisi olması ise, hasar önleme faaliyetlerini ortaya çıkarmaktadır. Sigortanın ana görevi hasarları sigortalı bir gruba dağıtmak olmasına rağmen, sigortacılar hasarları minimumda tutmaya gayret ederler. Sigortacılar eğer bu konuda bir çaba harcamazlarsa, hasarlar artar; zira kişinin yapısı gereği, sigortacının hasarı tam olarak ödeyeceğini bildiği için daha dikkatsiz davranmaktadırlar. Artan hasar ve hasar olasılığı prim oranı ile birlikte hasar oranının da artmasına yol açmaktadır. Bu da sigortacılık kârlarını düşüreceğinden şirketler, hasarları önleme faaliyetlerini ve önleme örgütlerine yardım çabalarını artırırılar. Bilhassa gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri, hasar oranlarını aşağılara çekmek amacıyla polis, trafik, çevreyi ve hayvanları koruma dernekleri, sağlık ve basın-yayın gibi kuruluşlarla ortak programlar hazırlayarak her türlü rizikolara karşı bireyleri bilinçlendirmektedirler. Bu hem kendi teknik karlarını artırmakta hem de milli servet kayıplarını önlemektedir.

1.5.1.2 Sermaye Birikimi Ve Kredi Olanağı Sağlaması

Gelişmiş ülkelerde sigorta kesimi sermaye piyasasının esas unsurları ve önemli destekleri arasında yer almaktadır. Ayrıca sermaye piyasası açısından sigorta kesiminin rolü sadece fon yaratmakla kalmamakta aynı zamanda fonları yönlendirmekte de önem kazanmaktadır. Sigorta sektörünün ürettiği fonlar uzun vadeli ve antienflasyonist fonlardır.

Ekonominin alt sektörlerinden sermaye piyasası için fon yaratmanın anlamı uzun vadeli menkul değerlere yapılan yatırımlardır. Sigorta işletmeleri tarafından sermaye piyasasında yaratılan fonun hacmi prim gelirinin seviyesine bağlıdır. Prim gelirlerinin seviyesini ülkenin ekonomik ve sosyal şartları tayin eder. Bu şartların gelişmediği ülkelerde genel olarak prim gelirleri düşüktür. Dolayısıyla ekonomiye daha dar kapsamlı olarak finansal pazarlara akan fonlar yetersizdir. Üretilen primlerin Hisse

⁴⁷ Ünal TARGAN, (1994), Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi, İ.T.O. Yay.No:1994-04, İstanbul, ss:65-67

senedi, Tahvil, Gayrimenkul alımı ve kredi biçiminde kullanılması ekonomik gelişme ve üretkenliğin artırılması açısından büyük önem taşır.⁴⁸

Ekonomiler ancak üretim güçleri arttıkça büyür ve gelişir. Bu durumda ortaya kaynak bulma, yatırımları finanse etme sorunu çıkmaktadır. Bu noktada sigorta sektörünün oluşturduğu fonlar büyük önem kazanır. Sigorta sektörünün yarattığı fonlar bankalar, sigorta şirketleri ve diğer sermaye piyasası kurumları aracılığıyla toplanarak yatırımlara aktarılmaktadır.

Sigorta şirketlerinin girişimcilere sağlayacağı güvence ile yurtdışına ticari atılımlar ve ihracatta olumlu gelişmeler yaşanacak, sonuçta da ödemeler dengesi pozitif yönde etkilenecektir. Aynı zamanda üretim, istihdam, tasarruf gibi dinamiklerde olumlu yönde etkilenecektir. Sigorta kişileri tasarruf etmeye teşvik eden, böylece ekonomide tasarrufların artması nedeniyle yatırımları arttıran, istihdamı ve dolayısıyla kişi başına düşen geliri arttıran çok önemli bir sistemdir.⁴⁹

Sigorta, reasürans yoluyla milli gelirden oluşabilecek kaybı ortadan kaldırır. Felaket anlarında (deprem, sel, vb.) hazine gelirlerinin kaybını önler. Ekonomide sağladığı emniyet ve istikrar faktörü ile aşırı kâr hırsını azaltır. Ekonomide otokontrol mekanizması kurarak mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırır. Böylece gereksiz harcamaları önler. Sigortacılık konusunda alınan kararlar hükümetleri yıpratmaz, tersine sağladığı istikrar ve güvenlik şemsiyesi ile hükümetlerin halk üzerindeki prestijini artırır. En önemli üstünlüğü ise, gelir yaratıcı ve maliyet arttırıcı etkisi olmadığından enflasyonist karaktere sahip olmamasıdır. Sigorta sektöründe oluşan fonlar, uzun vadeli yatırımlara aktarıldığı takdirde, yeni iş yerleri kurulacak ve bu yerlerde yeni iş alanları açılacaktır.

Sigortacılık faaliyetleri sonucu biriken büyük montanlı fonlar günümüzün gelişmiş ülkelerinin kalkınmalarında dinamik bir rol oynamıştır. Kalkınma hızı ile sermaye birikimi arasındaki doğru orantıdan kaynaklanan bu dinamik rol sayesinde ekonomik büyümenin yarattığı parasal büyüme yatırımlara kanalize edilmektedir. Mal ve hizmet

⁴⁸ Targan, a.g.e., ss:69-72

⁴⁹ G.Şebnem URALCAN, (2004), Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, Beta Basım, İstanbul, ss:57-60

üretimini arttırarak harcamaları dengeleyen bu etkinin doğal ve en önemli sonucu, enflasyondaki artışın önünün alınmasıdır.

Ülke ekonomisine en fazla katkı yapacak sigorta branşları hayat sigortalarıdır. Hayat sigortalarının fon yaratma özelliği diğer sigorta branşlarına göre daha fazladır. Nedeni ise toplanan primlerin değerlendirilmesiyle oluşan "Riyazi İhtiyatlar"ın (Sigortalı adına biriken fonlar) yıllarca değerlendirilerek artması, hem ülke ekonomisi açısından hem de sigortalı tarafından olumlu sonuçlar meydana getirecektir.

Hayat dışı sigortalarda prim kural olarak peşin ödenmekte ve kanunlar, meydana gelebilecek hasarları karşılamak üzere bu primlerden belirli oranlarda, fon ayrılmasını öngörmektedir. Bu fonlar pek çok ülkede en önemli tasarruf kalemini oluşturmaktadır.

Sigorta şirketleri, gelişmekte olan ülkelerin gelişmeleri için gerekli olan sermaye birikimini sağlayan en önemli faktörlerden birisidir. Çünkü bu şirketler geniş halk kesimlerine yayılabilme özelliğine sahip olduklarından (bilhassa hayat sigortası aracılığıyla) gerek ülke içi gerekse de ülke dışı bireylerden topladıkları primleri bünyelerinde biriktirerek yatırım alanlarına aktarabilmektedirler. Bu da milli geliri arttırmakta, milli gelirin artmasıyla da tasarruflar artmaktadır.

1.5.1.3 Vergileri Arttırması

Sigortanın bir diğer işlevi de vergi kaynağı oluşturmasıdır. Sigorta şirketleri ödemek durumunda oldukları kurumlar vergisine ek olarak, yaptıkları sigortalardan banka ve sigorta muameleleri vergisi (gider vergisi), yangın sigortalarından dolayı ayrıca yangın sigorta vergisi, hayat sigortalarından dolayı veraset ve intikal vergisi gibi birçok vergiyi devlete ödeyerek, hazine açısından bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu vergiler ülkelere göre farklılıklar gösterir.⁵⁰

1.5.1.4 Uluslararası Ekonomik İlişkileri Geliştirmesi

Uluslararası toplum büyüklü küçüklü yüz elliden fazla ülkeden oluşmuştur. Bu ülkeler, tarihsel geçmiş, doğal kaynaklar ve ekonomik gelişme gibi temel özellikler bakımından farklılık gösterirler.

⁵⁰ Şebnem DUMAN, (1990), Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar , Bilaraş, İstanbul, ss:23

Ne geçmişte ne de günümüzde, uluslararası ticarete başvurmayan bir ülke yok gibidir. Batılı sanayileşmiş ülkeler zaman zaman gösterdikleri iniş çıkışlara rağmen temelde serbest dış ticaret ve uluslararası uzmanlaşma ilkesini benimsemişlerdir.

Dünya ticaretindeki hızlı gelişme ile birlikte ülkelerin ihracat ve döviz elde etme alanındaki rekabeti de artmıştır. Bunun sonucunda mal taşıma finansmanı ve kredi sağlama yükümlülükleri zamanla ihracatçıya devredilmiştir. Batı Avrupalı bir çok ülke özel sektörün ihracat kapasitesini artırmak için ihracat kredi sistemlerine resmi garantiler verilmesi gibi önlemler geliştirmişlerdir. Buna ek olarak, az gelişmiş ülkeler, ithal edilecek tüketim ve yatırım malları için gerekli döviz tedarik edemediklerinden, batılı ülkelerin az gelişmiş ülkelere yapacakları ihracatı devlet kanalı ile açılacak kredilerle desteklemek zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Böylece ihracat kredi sigortaları doğmuş ve gelişmiştir.⁵¹

Gelişmekte olan ülkelerde döviz ihtiyacı çok yüksektir. Özellikle dış ödemeler dengesi açığını gidermek için, ihracatlarını arttırmak zorundadırlar. Sigorta da bir çok ülkede ihracatı teşvik politikalarından biri olarak kullanılmaktadır, ihracat kredi sigortası adı verilen sigorta branşı ile ihracatın karşılaşılabileceği zararlar teminat altına alınmaktadır. Böylece ihracatın karşılaşılabileceği riskler azaltılır. Riski paylaşılan ihracatçının da uluslararası pazarda etkin bir rol oynaması, daha cesur ticaret yapması sağlanır.⁵²

Sigortacılık faaliyetleri, gerek yatırıma kaynak olan fonları arttırması gerek girişimcinin rizikolarını yüklenmesi nedeniyle hem üretim güçlerini arttırmakta hemde ticareti uluslararası taşıma işlevlerini görmektedir. Başta nakliye ve ihracat kredi sigortaları olmak üzere çeşitli kredi ve sorumluluk sigortaları, uluslararası ilişkilerin ve ticaretin gelişmesine katkıda bulunan sigorta türleridir.

1.5.1.5 Rizikoları Önleme İşlevi

Sigorta rizikoları önleme konusunda yardımcı olur. Rizikoların tamamen önüne geçmek olanağı olmasa da sigorta şirketleri, sigortalılarına koruma teknikleri önererek, bilgi ve

⁵¹ Halil SEYİTOĞLU, (1988), Uluslararası İktisat, İstanbul, ss:2

⁵² Uralcan, a.g.e., ss:65

uzmanlık danışmanlığı yaparak rizikoları önleme ve gerçekleşen rizikolardan en az zarar ile kurtulmaları konusunda onlara yardımcı olur.⁵³

1.5.2 SOSYAL İŞLEVLER

1.5.2.1 İstihdam Yaratma İşlevi

Ülkelerin kalkınmalarında rol oynayan önemli etkenlerden biriside o ülkede ki insan gücünün üretime tam olarak katılmasıdır. Nüfus üretime katıldığı sürece milli gelire olumlu katkı yapabilmektedir. Aksi takdirde kişi başına düşen milli gelirin azalmasına yani büyüme hızının düşmesine yol açmaktadır.

Sigortacılık; bankacılık, eğitim, ticaret gibi topluma hizmet sunan bir sektördür. Tüm hizmet üreten sektörlerde olduğu gibi sigortacılık sektöründe faaliyetlerini sürdürmek ve topluma daha iyi hizmet sunmak için bünyelerinde insanları istihdam etmek zorundadırlar. Bilhassa gelişmiş ülkelerde sigorta şirketlerinin kendi ana faaliyetlerinin dışına çıkarak inşaat, bankacılık, eğitim, danışmanlık, turizm gibi alanlarda da faaliyet göstermeleri istihdamı arttırmıştır.⁵⁴

1.5.2.2 Sosyal Güvenliğe Katkı Sağlama İşlevi

Sigorta sektörü, can ve mal sigortaları ile devletin temel görevi olan sosyal güvenliğe katkıda bulunmaktadır. Sigorta şirketlerinin sağlık ve emeklilik sigortaları ile sağladıkları güvence rasyonel yöntemler ve yatırım politikaları sayesinde bireylere daha kaliteli ve iyi hizmeti sunabilme imkanı vermektedir.

Kişilerin karşılaşılabilecekleri aynı tür risklere karşı birleşmeleri ve tek başlarına taşıyamayacakları ekonomik çöküntüleri çoğunluğa dağıtarak önlemeleri, sigorta faaliyetlerinin temelini oluşturur. Sigorta şirketi bu dayanışma işlemini organize eder ve yürütür. Dolayısıyla risklerin gerçekleşmesinden doğan sosyo-ekonomik çöküntülerin önünü alır.⁵⁵

⁵³ Duman, a.g.e., ss:23-24

⁵⁴ Ali KÖSE-K.Batu TUNAY, (1998), Türk Sigorta Sektörünün Ekonomik Performansı, Sigorta Dergisi, ss:39-46

⁵⁵ Uralcan, a.g.e., ss:62

1.5.2.3 Sosyal Refahı Arttırması

Sigorta şirketlerinin ürettikleri primler tasarruf olarak kabul edilmektedir. Tasarrufların yatırımları arttırıcı etkiside milli geliri arttırmaktadır. Ayrıca buna istihdama olumlu etkisi ve vergileride eklersek milli gelire olan katkısı daha iyi anlaşılır. Sağladığı teminatlarla fertler arasındaki huzursuzlukları ve kavgaları azaltarak, sosyal ve ekonomik istikrar sağlar.

Sigorta işlemleri hasarları karşılayarak işyerlerinin kapanmasını, yatırımların azalmasını da önlediklerinden ekonomide devreden çıkacak yatırımlardan kaynaklanacak gelir kaybının önüne geçmiş olurlar. Bununla birlikte yatırımlarla açılan yeni işyerleri ile istihdamı da etkiler. Bireyler açısından ise ölüm, yangın, hırsızlık, doğal afetler, sakatlık gibi rizikoların gerçekleşmesinden doğacak sosyo-ekonomik sorunların önüne geçildiğinden aile dağılmaları, huzursuzlukları ve intiharların artmasını engellemektedir. İnsanların huzurlu ve sağlıklı bir ortamda çalışması da iş verimini ve üretimi arttırmaktadır.

Sosyal refahın artmasına, sigorta şirketlerinin olumlu etkisini gösteren diğer bir gösterge de sigorta sektörünün gelişmiş olduğu Japonya, ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, Kanada ve İsviçre gibi ülkelerde kişi başına düşen milli gelirin yüksek olmasıdır.

II. BÖLÜM

SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYEDE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

Çalışmanın bu bölümünde, sigortacılığın tarihsel gelişimi dünya ve Türkiye başlıkları altında ele alınmıştır. Sigorta sektörünün ortaya çıkışı, geçirdiği aşamalar ve günümüzde ulaştığı boyutlar belirlenmiştir. Yine bu bölümde Türk sigorta sektörünün gelişimi prim üretimi, kişi başına prim üretimi, teknik ve mali kârlılık, hasar prim oranı, verilen primler ve saklama payları verilerinin ışığı altında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde sektörde istihdam edilen personelin niteliğine, sanal sigortacılığın gelişimine, günümüzde sektörde önemli rol oynayan DASK, TRAMER gibi kuruluşların yapılarına değinilmiştir.

2.1 SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.1 DÜNYADA SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Sigortacılığın ne zaman başladığını kesin olarak belirlemeye imkan yoktur. Dünyada sigortacılığa benzer ilk uygulamalara M.Ö 4500 yıllarında rastlanmaktadır. Aşağı Mısır da yaşayan bazı taş yontucularının aralarında para toplayarak bir sandık kurduklarını ve birinin ölümü halinde bu sandıktan yakınlarına yardım yaptıkları ele geçen bir papürüsten anlaşılmaktadır. M.Ö 4000 yılında zamanın ticaret merkezi durumundaki Babil’de, kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidye ödeme durumuyla karşılaşmaları halinde tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları zaman, taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para almaktaydılar. Bu olay daha sonra Kral Hammurabi tarafından yasallaştırıldı. Hammurabi Kanunlarının en büyük özelliği haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmeseydi. Bu, tehlike paylaşımının kara taşımacılığındaki ilk örneğidir.

M.Ö. 600’lü yıllarda Atina’da aynı politik ve dini eğitime sahip meslek ve sanat sahipleri arasında kurulan birlikler üyelerinin ödedikleri belirli tutarlardaki kozisasyonlara karşılık üyelerinin oluşan maddi zararlarını ve manevi zararlarını

üstlenmişlerdir. Yine aynı dönemde Hindular sigorta özelliği taşıyan kredi anlaşmaları yapmaya başladılar. Basit içerikli bu anlaşmalar, toplumlardaki sigorta düşüncesini geliştirerek sigortacılıkta ilk adımları ortaya koymasından önem taşımaktadır. Bu tür kredi anlaşmaları ortaçağda da gelişerek deniz ödöncü ve nakliyat sigortalarının temelini oluşturmuşlardır.

Sigortaya daha yakın uygulamalar özellikle deniz ticaretinin geliştiği yerlerde görölmektedir. İlk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar, Yunanlılar arasında, geminin taşıdığı yük üzerine borç verip geminin limana varamaması riskini taşıyan ve gemi salimen limana döndüğünde, hem verdiği borç miktarını, hem de taşıdığı riziko karşılığı faiz niteliğinde önemli pay alanlar bulunmaktaydı. Alınan bu faizler bir süre yasaklandı. Büyük olasılıkla bu yasak, olabilecek tehlikelere karşı önceden bir prim alma biçimine, dolayısıyla da sigorta fikrinin doğmasına yol açtı.

Prim esaslı sigorta yaklaşık M.S. 1250 yıllarında Venedik, Floransa ve Cenova şehirlerinde göröldü.14.yy'da deniz ticaretinde en ileride bulunan İtalya' da sigortaya gereksinim duyuldu ve deniz sigortası kavramı da ilk defa burada ortaya çıktı. İlk sigorta poliçesi olarak kabul edilen mukavele 23 Ekim 1347 tarihini taşımaktaydı ve İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlendi. İlk sigorta şirketi de 1424 yılında, yine Cenova şehrinde kuruldu. Sigorta konusunda ilk kanuni mevzuat ise 1435 yılında yayınlanan Barselona Fermanıydı.⁵⁶

Kara sigortacılığının çıkış noktası ise 2 Eylül 1666 tarihinde Londra'da meydana gelen ve dört gün sürerek 13.000 evle 100 kilisenin kül olmasına yol açan büyük yangındır. Kara sigortalarının doğmasına neden olan bu olay, halk üzerinde büyük etki yaratıp böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınması fikrini doğurdu. Gelişen bu fikirden hareketle 1684 yılında ilk yangın sigorta şirketi "Friendly Society" faaliyete geçti. 1688 yılında İngiltere'de Lloyd's'un temellerinin atılmasıyla sigortacılıkta yeni bir dönem başladı. Londra'da bulunan ve Edward Lloyd adında bir kişinin işlettiği kahvehane, deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde bulunulan bir mekan olmuştur. Buradaki kişiler Edward Lloyd'un ölümünden sonra, kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuşlardır. Lloyd's, dünyada başka benzeri olmayan, tamamen kendine mahsus bir

⁵⁶ Sigorta Tarihi, www.sigortaci gazetesi.com.tr Erişim Tarihi:22.05.2005

sigorta kuruluşudur. Lloyd's bir sigorta şirketi olmayıp, sigorta teminatı veren şahısların oluşturduğu bir topluluk, bir birlik ve aynı zamanda dünya gemicilik istihbaratı konusunda bir merkezdir. Lloyd's' un en belirgin özelliği Lloyd's üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve hiç bir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleri, ilişkinin "Broker" denilen aracı kişi veya firmalarla temin edilmesidir. Broker'ler Lloyd's ile çalışabilmek için buraya kaydolmakta ve müşterinin gerek sigorta gerekse tazminat alma işlerini takip etmektedirler.⁵⁷

Modern sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren kazaları ile ilişkin bireysel kazalar öncülük ederken, sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük teknik hasarlar, mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmıştır.

20. yüzyılın başlarında sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek şekilde örgütlenmelerini tamamlamış kuruluşlar olarak etkin hizmet verebilecek düzeye ulaşmışlardır.

2000 yılında dünyada rekor seviyede doğal afet meydana gelmiştir. Meydana gelen 850 kadar doğal afetin nüfus bakımından yoğun olmayan bölgeleri etkilemesi nedeniyle, 2000 yılında 1999 yılına göre ölü sayısı çok daha az olmuştur. Doğal afetlerde 1999 yılında 75 bin insan ölümlerine, 2000 yılında ölü sayısının 17 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Dolaylı ekonomik kayıplar hariç olmak üzere büyük ölçüde doğal afetlerden kaynaklanan toplam 38 Milyar Dolar tutarında maddi hasar meydana gelmiştir.

2000 yılının sigorta şirketlerine maliyeti 11.1 Milyar Dolar olmuş, bu tutarın yaklaşık olarak 7.6 Milyar Doları doğal afetlerden, 3.5 Milyar Doları insanların neden olduğu hasarlardan kaynaklanmıştır. Fırtınaların yarattığı kayıpların % 73'ü, sellerin verdiği zararların ise sadece % 23'ü sigorta şirketleri tarafından karşılanmıştır.

Mozambik'te meydana gelen seller 2000 yılının en büyük felaketi olmuş ve bu felakette 500 bin insan evsiz kalmıştır. ABD'deki orman yangınları 1 Milyar Dolar'dan daha fazla maddi zarar yaratmıştır. Avrupa'nın güneydoğusunda özellikle Romanya'da meydana

⁵⁷ Uygur KOCABAŞOĞLU, (1994), "Sigortacılığın Tarihi", Ekonomik Forum Dergisi, TOBB

gelen sıcak hava dalgası ekili arazilerde büyük hasara sebep olmuş, kıtanın genelinde kuraklık 300 Milyon Dolardan daha fazla maddi hasara yol açmıştır. Sigorta kapsamına giren doğal afet hasarlarından Japonya'da meydana gelen Tokyo Selleri 1 Milyar Dolar, İngiltere ve Fransa'da meydana gelen Orada Fırtınası 725 Milyon Dolar, İtalya, İsviçre, Fransa'da meydana gelen sel ve depremler 450 Milyon Dolar tutarında maddi hasara neden olmuştur. İnsanların neden olduğu ve sigorta kapsamına giren hasarların 1.4 Milyar Doları infilaklardan ve büyük yangınlardan, 1.3 Milyar Doları ise havacılık ve uzay kazalarından kaynaklanmıştır.⁵⁸

Yakın geçmişte vukubulan 11 Eylül'de New York'ta, Dünya Ticaret Merkezi (DTM) binalarına ve Washington'da Pentagon binasına karşı gerçekleştirilen terörist saldırıların uluslararası sigortacılık ve reasürans piyasaları için tarihi bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Dünyada sigorta ile uğraşan tüm kurumlar bu saldırıdan etkilenmiştir. New York ve Washington'a yapılan terörist saldırılar sonucunda meydana gelen sigortalı hasar toplamı henüz kesinlik kazanmamış olmakla birlikte en son yapılan tahminler çok yüksek boyutlara ulaşmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör eylemleri sigortacılık sektörünü daha da önemli hale getirmiştir. 21. yüzyılda sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek şekilde örgütlenmelerini tamamlamış kuruluşlar olarak etkin hizmet verebilecek düzeye ulaşmışlardır.

2.1.2 TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.2.1. Osmanlı Dönemi Türk Sigortacılığı

Türkiye'de sigortacılık faaliyetleri oldukça yenidir. Avrupa'daki sigorta konusunda kaydedilen önemli gelişmelere karşın, Osmanlı toplumunun sosyal özellikleri, dini ortam, mali düzen, buradaki gelişimi engelliyordu. 19. yy'ın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar ve bunların sonucunda uğranılan büyük hasarlar, sigorta hakkındaki olumsuz düşünceleri azda olsa değiştirdi. Özellikle 1870 yazında Beyoğlu'ndaki yangında (Büyük Pera Yangını) çok sayıda işyeri, ev, cami ve kilisenin yanması, sigortanın gelişme sürecini hızlandırdı. Çünkü Pera, kentin Avrupa finans kapitali ile

⁵⁸ www.tekfensigorta.com.tr

Erişim Tarihi: 12.07.2006

ilişkide bulunduğu bir finans merkezi idi. Sakinlerinin önemli bir bölümünü gayrimüslimlerin, levanten ve Osmanlı Devleti'nde ikamet eden yabancıların oluşturduğu Pera, XIX. yüzyılda ortaya çıkan yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları ile değişimin simgesi ve merkezi sayılıyordu. Bu nedenle İstanbul'da sermaye birikiminin kalbi olan Pera'nın yanması, doğal olarak sigortalanma düşüncesini beraberinde getirmiştir.

1872 yılında İngiliz sigorta şirketleri, açtıkları temsilciliklerle Türkiye'de ilk sigortacılık faaliyetlerini başlattılar. İngilizler'den sonra Fransızlar da Türkiye'ye ilgi gösterdiler ve 1878 yılında ilk Fransız şirketi faaliyetlerine başladı. Bundan sonra Almanya, İtalya, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketlerinin çalışmaları ile sigortacılık genişlemeye başladı.⁵⁹ Bu şirketler duyulan gereksinimi karşılamakla beraber, o tarihlerde sigorta şirketlerinin kuruluşunu ve sigorta faaliyetini düzenleyen devlet denetimini öngören kanunların, hatta bu konuya değinen bir hükmün dahi bulunmayışı nedeniyle tamamen denetimsiz bir biçimde çalışıyorlar, diledikleri gibi hareket edip, merkezlerinden aldıkları talimatlarla işlem yapıyorlardı. Poliçelerini İngilizce veya Fransızca düzenliyorlar, anlaşmazlık durumunda da dava mercii olarak Londra mahkemelerini veya ilgili şirket merkezinin bulunduğu yerel mahkemeleri gösteriyorlardı. Diledikleri zaman sigorta poliçelerini iptal ediyorlardı. Bu durum, kısa zamanda çok fazla sigorta şirketinin çalışmasına, sigorta ahlakının bozulmasına, haksız rekabet ve ekspertiz suiistimallerine yol açtı.

1893 yılında Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk sigorta şirketi, sermayesi yabancılara ait olan Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi ve Duyun-i Umumiye İdaresi'nin ortaklığıyla kurulan Osmanlı Umum Sigorta şirketi idi. Şirketin acentelik işlerini Osmanlı Bankası ve Tütün Rejisi şubeleri yerine getiriyordu. Osmanlı Devleti'nde genelde sigortacılığın özelde ise yerli sigorta şirketlerinin gelişmemesinin belirli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında sermaye birikiminin yetersizliği gelmektedir. Yerli sermayeye dayanan sigorta şirketlerinin gelişmemesi de sigortacılık faaliyetlerinde bulunacak yerli şirketlerin kurulmasına imkan verecek düzeyde sermaye birikiminin olmaması ve bunun yanısıra zihniyet engelinin bulunmasına bağlıdır. Zihniyet engelini yansıtması açısından 1911 tarihli bir fatura büyük anlam taşımaktadır. Anılan faturaya göre sigorta bedelinin

⁵⁹ Erdoğan SERGİCİ, (2001), Türklerin Tarihi ve Sigortacılık, Latin Basım Yayın, ss:119-120

helal olabilmesi yani sigorta tazminatını almak hususunda dini bir sakınca bulunmaması, sigorta işlemini yapan şirketin yabancı bir ülkede bulunmasına bağlıdır. Bu fatura; Osmanlı Devleti'nde Müslüman halk arasında sigortacılığın gelişmemesinin önemli nedenlerinin başında, dini inanç ve geleneklerin geldiğine işaret etmektedir.

Bunu izleyen yıllarda sigortacılığın düzene sokulabilmesi için yabancı şirketler arasında birlikte hareket etme eğilimi belirdi. 12 Temmuz 1900 tarihinde 43 tanesi yabancı olmak üzere 44 sigorta şirketi bir araya gelerek sabit bir yangın tarifesi belirlediler. Bu Türkiye'deki ilk tarifeydi. Tarife ile birlikte, Yangın Sigorta Şirketleri'nin Sendikası adında bir örgütün oluşturulması ve sürekli bir denetim kurulunun bulunması kararı alındı.

1906 yılında Ticaret-i Bahriye Kanununun üçüncü eki olarak neşredilen 25 maddeden oluşan bir kanunla kara sigortalarına dair hükümler belirlendi. 1908 ve 1914 yıllarında kanunlarda yapılan değişikliklerle yabancı şirketler kontrol altına alınmaya çalışıldı. 1914 yılındaki kanunla yabancı şirketler teminat göstermeye ve vergi vermeye zorunlu tutuldular. Sendikanın adı ise "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri" olarak değiştirildi. Bu yeniliklerle yabancı şirketler Türkler ile ortaklık kurma yoluna gittiler.

2.1.2.2. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Türk Sigortacılığı

1923 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde ele alınan kararlar içinde sigortacılık ile ilgili kararlar da vardı. Kongrede sigortacılık ile ilgili belirlenen ilke ve kararların, sigortacılık üzerinde daha önce şikayete konu olan hususların giderilmesi amacıyla devlet kontrolünü mümkün kılacak ilke ve kararlar olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁰

1908'den sonra sayıları Osmanlı Devleti'nde 120'yi bulan sigorta şirketlerinin 1923'de 93'e indiği görülmektedir. Bu düşüşün nedenleri; Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu koşullar, Yunanlıların İşgali ve kenti terk ederken çıkarttıkları büyük yangındır. Cumhuriyet'in ilanını izleyen günlerde hükümetin sigorta şirketlerini tescile ve ihtiyat akçesi yatırmağa mecburiyeti, bazı şirketlerin mali durumlarının bozulması, Türkiye'nin iş sahasının daralması, sigortacılık açısından kârlı bir faaliyet alanını oluşturan zengin ülke parçalarının sınır dışında kalması, nüfus mübadelesi ve İzmir Yangını nedeniyle

⁶⁰ Haydar KAZGAN, "Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi"
www.güneşsigorta.com Erişim Tarihi:21.12.2003

mahkemelerden çıkan kararların belirsizliği bu sayının düşmesine hız katmış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin sayısı 53'e kadar inmiştir.⁶¹ 1920'lerde 10'u Türk, 39'u yabancı toplam 49 sigorta şirketi Türkiye'de faaliyet göstermekteydi. Prim üretimi açısından yabancı şirketlerin payının yerli şirketlerin çok üstünde olduğunu görmek mümkündür.

Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllarda milli sigortacılığın gelişimi yönünde gerek yasal gerek kurumsal önemli girişimler ortaya çıkmıştır. 1924'te, 1920 yılında Fransız Urbain şirketinin iştiraki ile kurulmuş olan "Milli Sigorta Şirketi" Ankara Hükümeti tarafından tanınmış bunun yanısıra Emtia ve Yol Eşyası Avrupa Anonim Türk Sigorta şirketi ile İtimadı Milli Sigorta şirketi kurulmuştu. 14 Mart 1925'te Güneş Sigorta TAŞ tesis edilmiş ve bunu 19 Eylül 1926'da Bozkurt Türkiye Umum Sigorta şirketi'nin kuruluşu izlemişti. Bu dönemde Türkiye İş Bankası, bankacılık faaliyetlerinin yanısıra sigortacılıkla da ilgilenmeye başlamıştı. Acentelik biçiminde başlayan girişimlerini geliştirmiş ve dönemin ilk milli sigorta şirketi olan Anadolu Sigorta Şirketini kurmuştur. Dönem içinde kurulan Türk sigorta şirketlerinin hemen tamamının yabancı ortaklara sahip olduğu da dikkat çekici bir olgudur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sigorta alanında gerek yasal, gerekse kurumlaşma açısından büyük adımlar atıldı. 1924 yılında Türkçe'yi kullanma zorunluluğu getiren yasa ile, poliçelerin İngilizce ve Fransızca düzenlenmesine son verildi ve aynı yıl Sigortacılar Kulübü kuruldu. 1927 yılında Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi hakkındaki kanun yürürlüğe girdi. Bunu izleyen iki yıl boyunca gerekli hazırlık ve incelemelerin yapılması sonucu işletme hakkının Türkiye İş Bankası A.Ş'ye ait olacağı bir anonim şirket kurulmasına karar verildi. Böylece 1929 yılında Milli Reasürans T.A.Ş faaliyete geçti.⁶² Bu tarihten itibaren Türkiye'de reasürans tekeli başladı ve ülkedeki yerli-yabancı bütün sigorta şirketleri topladıkları primlerin bir kısmını Milli Reasürans'a devretmeye zorunlu tutuldu. Hemen hemen dünyada kurulan ilk reasürans tekeli olan Milli Reasürans önce çeşitli tepkiler gördüyse de suiistimalleri önlemek, haksız rekabetin kalkmasını ve ödemelerin zamanında yapılmasını sağlamak

⁶¹ Ahmet TABAKOĞLU, (1994), Türk İktisat Tarihi, Dergah Yayınları, İstanbul, ss:116

⁶² Turgut AKPINAR, (1990), "Tarihte Sigorta ve Yurdumuzda Sigortaya Dair İlk Fetvalar", Tarih ve Toplum Dergisi, Cilt:13, Sayı:75, ss:34-39

gibi yanlarıyla Türk sigortacılığının gelişmesinde olumlu rol oynadı, halkın sigortaya olan güvenini arttırdı.

1927'de çıkarılan Murakabe Kanunu, Mükerrer Sigorta Kanunu ve 1929'da kurulan reasürans tekeli ile 1930'larda sigortacılık sektöründe gerek girişimci gerek denetleyici olarak devletin rolü artmıştı. 1932 yılı itibariyle Türkiye'de 8'i Türk 29'u yabancı toplam 37 sigorta şirketi faaliyet göstermekteydi. Bu şirketlerin tamamı bütün branşlarda yani yangın, nakliyat, kaza ve hayat branşlarında aynı anda faaliyet göstermemekteydi. Bu şirketlerin en çok faaliyet gösterdiği branş 24 şirket ile yangın branşı idi. Bunu 14 şirket ile nakliyat branşı, 4 şirket ile kaza branşı ve 3 şirket ile hayat branşı izliyordu.⁶³

Devletin planlı sanayileşme politikalarını yürütmek üzere 1933'de kurulan Sümerbank tamamen yerli sermayeye dayanmak üzere 1935 yılında Güven Sigorta'yı kurdu. 1936'da ise bir diğer yerli sermayeye dayanan sigorta şirketi olarak Anadolu Sigorta tarafından Ankara Türk Sigorta şirketi kuruldu.

Bir Avusturya şirketi olan Phenix de Vienne'in Viyana'daki iflası nedeniyle iştirakçileri arasında bulunan Türkiye Milli Sigorta şirketi de zor duruma düştü. Dolayısıyla bu şirketlerdeki hayat portföylerinin Milli Reasürans şirketi'nin müdahalesi ile zarardan kurtarılması üzerine, 1938'de hayat branşı üzerine çalışan şirketlerin riyazi ihtiyatlarının yurt içinde kalması ve bu ihtiyatlarının ulusal amaçlarla kullanılması ve bu şirketlerin faaliyetlerinin daha sıkı denetlenmesi için 3392 sayılı kanun çıkarıldı.

1950'lerde sigorta sektörü açısından en önemli gelişmelerin başında 1959'da yürürlüğe giren 7397 sayılı Sigorta şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun gelmekteydi. Bu kanun ile sigorta şirketlerinin ve üretim araçlarının her türlü faaliyetlerini oluşturulacak uzman bir kurul tarafından denetleneceği; sigorta tekniği ve içeriğiyle uyuşmayan, sigortalının hak, hukuk ve çıkarını tehlikeye atan, sigorta şirketlerinin mali yapılarını zayıflatan rekabetin önünü almak amacıyla risturn ve fiyatta indirim yasaklanması; sigorta genel koşullarını standartlaştırmak ve tarife rejimine uygun olarak bir şirketten diğerine değişik şartlar değil, her bir şirket için aynı genel şartlar ve düzenleme uygulamasını sağlamak amacıyla sigorta genel şartlarının, tarife ve talimatnamesinin

⁶³ Sergici, a.g.e., ss:132

Ticaret Bakanlığınca düzenlemesi veya onayı, sigorta şirketlerinin bunların dışında muamele yapamayacakları, sigorta şirketlerinin güven telkin edecek niteliklerinin, mali ve teknik yapılarının yeterliliğinin sağlanması ve devamı, sigorta istihlalcileri ile sigorta eksperlerinin mesleki bir düzene bağlanması öngörülmüştür.

Planlı kalkınma döneminde ilk dört plan açısından bakıldığında, özel sigorta sistemine yönelik düzenlemelerin özellikle ikinci planla birlikte gündeme geldiği görülmektedir. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda özel sigorta sistemine ilgi gösterilmemiş ve hem plan hem de yıllık programlarda bu sisteme yönelik konular yer almamıştır. 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte özel sigorta sistemine yönelik düzenlemeler yoğunlaşmış ve özellikle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi başında DPT tarafından yayınlanmış iki çalışma ve özel ihtisas komisyonu raporlarıyla birlikte sektöre plan dahilinde yer vermeye başlanmıştır. Planlı dönemde DPT'nin özel sigorta sisteminin sorunlarına yönelik yaklaşımlarını şu şekilde özetleyebilmek mümkündür:⁶⁴

* Sigorta şirketlerinin sayılarının artışının engellenmesi ve birleşmelerin teşvik edilmesi plan dönemindeki en öncelikli sorun olarak belirlenmiştir.

* Bankaların sigorta şirketleriyle haksız rekabete girmelerinin önlenmesi öngörülmüştür.

* Sigorta şirketlerinin tabi olduğu denetleme sisteminin yeniden düzenlenmesi ve tarife sisteminde makul rekabete olanak veren kademeli tarife serbestliği sistemi savunulmuştur.

* Hayat sigortalarının teşvikine yönelik olarak çeşitli vergi muafiyetleri önerilmiş ve bu fonların kalkınmanın finansmanına yöneltmesi önerilmiştir.

* Reasürans Tekeli'ne yönelik bazı düzenlemelerin yapılması ve tekel hakkının hiç bir şekilde eski işletmeciye kullandırılmamasına yönelik öneriler getirilmiştir.

* Kamu kuruluşlarının sigorta işlerini, aracısız sigorta şirketlerine yaptırması önerilmiştir.

⁶⁴ Emin ATASAGUN, (1978), Türkiye'de Sigortacılığın Gerçek Yönü, Güryay Matbaacılık, İstanbul, ss:13-25

* Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin değişen koşullara göre yeniden yapılanması ve sistemin gelişimi ve sorunların çözümüne yönelik politikalar üretebilecek bir biçimde organize edilmesi öngörülmüştür.

DPT'nin sigorta sistemini bir bütün olarak düzenlemeye yönelik geliştirmiş olduğu bu tedbirlerden, sigorta şirketlerinin sayılarının artırılmaması dışında kalan hiçbiri uygulanmamıştır. Pratikte yalnızca şirketlerin sayılarının sınırlandırılmasına yönelik tedbir hayata geçirilmiş, bunların dışında kalan ve sigorta sisteminin problemlerini bir bütün olarak çözmeyi hedefleyen diğer tedbirler uygulamaya sokulamamıştır.

Sigorta sektörü açısından 1980'li yıllar, devletin sektör üzerindeki göreceli kontrolünün azaldığı ve sektörde liberalleşme hareketlerinin gündeme geldiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 sonrasında ekonomide yaşanan liberalleşme eğilimleri sigorta sektörünü de etkisi altına almıştır. Sektör 1980'lerin sonlarından itibaren liberalleşmeye yönelik bazı düzenlemelere sahne oldu. Sosyal sigorta sistemindeki problemler de özel sigortacılığa çeşitli olanaklar sundu. SSK primlerinin tahsilatından, emeklilik yaşı düzenlemelerine kadar genişletebileceğimiz sosyal güvenlik sistemine ilişkin bu problemler, özel sigorta sektörünün manevra alanını genişletti. Özellikle AB ile sektörel düzeyde uyum sağlama sürecinde gündeme gelen ve 1980'lerin sonlarında yoğunlaşan liberalleşmeye yönelik düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz:⁶⁵ Yeni sigorta şirketlerinin kuruluşunun serbest bırakılması, yabancı şirketlere yönelik düzenlemeler, şirket sermayelerinin güncelleştirilmesine yönelik düzenlemeler, Serbest Tarife Sistemi'ne geçiş, Hayat-Hayat dışı branşların ayrılması, acentelerle ilgili yeni düzenlemeler. 1968-1984 yılları arasında planlı dönemde alınan bir ilke kararı sonucunda sigorta sektörüne yeni şirket girişine izin verilmemişti. Bu 16 yıllık süre içinde yalnızca bazı reasürans şirketlerinin kurulması söz konusu olmuştu. 1980'lerin ortalarından itibaren Hazine'nin yeni şirket oluşumlarına yeşil ışık yakmasıyla birlikte, sektöre yerli ve yabancı sermayenin ilgisi artma eğilimine girmiş ve şirket sayıları 2-3 misline çıkmıştır.

1980 sonrası dönemde prim üretiminin reel büyüklüğünde de önemli artışlar gerçekleşmiş ve yıllık ortalama büyüme hızlarına da bu durum yansımıştır. Örneğin

⁶⁵ H.Cemal ERERDİ, Sigortacılığımızın Tarihi, Commercial Union, ss:128-136

1982 yılında reel prim üretimi yıllık yüzde 21,5, 1985’de yüzde 37,1, 1990’da yüzde 32,3 ve 1993’de yüzde 25,7’lik bir büyüme göstermiştir.⁶⁶

1981-1990 döneminde sektörün reel prim üretimi ortalama yıllık büyüme hızı yüzde 14,7 olarak gerçekleşmiş ve aynı dönem hizmetler sektörünün yıllık ortalama büyüme hızının (yüzde 5,7) çok üstüne çıkmıştır. 1994 kriziyle prim üretimi büyüme hızı negatife inmiş ve yüzde 8,7 olarak gerçekleşmiş, bunun etkisiyle 1991-1996 döneminde ise reel prim üretimi ortalama yıllık büyüme hızı yüzde 9-8 olarak gerçekleşmiştir. Yine de sektörde prim üretiminin yıllar itibariyle reel anlamda bir artış içinde olduğu açık bir biçimde göze çarpmaktadır. Bununla birlikte üretilen primlerin hizmetler sektörü GSMH’sı içindeki paylarına bakıldığında, 1990’lardan sonra ancak yüzde 1’lere geldiği görülecektir. Bu durum da sektörün hala yeterli büyüklükte prim üretimi gerçekleştiremediğini göstermesi bakımından önemlidir.⁶⁷ Türk Sigorta Sektörü’nde 1990 yılı Mayıs ayında Serbest Tarife Sistemi’ne geçilmiştir. Bu sistem ile sigorta şirketlerine hayat sigortası ve zorunlu sigortalar hariç, serbest prim tarifesi uygulayabilmek hakkı sağlanmıştır.

2000 yılında 1999 depremlerini takiben meslekler için zorunlu hale getirilmiş bulunan deprem sigortalarını yürütmek üzere tesis edilen Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) Pool’u tesis edilerek yönetimi beş yıllık bir süre ile bu konuda deneyimli Milli Reasürans T.A.Ş.’ne verilmiştir.

7 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Kanunu ile birlikte yaklaşık 10’a yakın hayat sigorta şirketine bireysel emeklilik sigortası yapma lisansı verilmiştir. Ayrıca Türk sigorta sektörü 2002 yılına önemli bir değişikliklerle başlamış olup reasürans çalışmalarının önemli bir parçası olan Milli Reasüransın reasürans tekeli 2001 yılıyla birlikte sona ermiştir. 23 Haziran 1927 tarih ve 1160 sayılı Mükerrer Sigorta Hakkındaki Kanun ile kabul edilen ve o günkü şartlarda bir devrim olarak nitelenen 72 yıllık tekel imtiyazlı Milli Reasürans tekeli sona ermiş bulunmaktadır.

⁶⁶ Suna OKSAY, “Türk Özel Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi”
www.tsrbsb.com.tr Erişim Tarihi:18.06.2006

⁶⁷ Sinan KUŞÇU, (1996), Sigorta Talep Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Erzurum, ss:5-25

2.2 TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

Gelişmiş ülkelerde mali sektör içerisinde çok önemli bir payı olan sigortacılık sektörü, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınmaya paralel olarak yeterli derecede gelişme gösterememiştir. Özellikle Türkiye'de sigortacılığın mali sektör içerisindeki payı oldukça düşüktür.

Bu kısımda Türkiye'de sigortacılıkla ilgili temel göstergeler ele alınarak genel bir analiz yapılacaktır. Sigortacılığın son yıllarını kapsayacak bu incelemenin Türkiye'de sigortacılık sektörünün gelişimine ve sektörün günümüzdeki durumuna ışık tutması beklenmektedir.

2.2.1 PRİM ÜRETİMİ

Sigorta sektörünün temel ürünü toplam prim üretimi olup bu sigortaya olan talebin parasal göstergesidir. Ekonomik büyüme ve kalkınmaya paralel olarak sigorta sektöründe gerçekleştirilen üretim miktarı da yıllar itibariyle artış göstermiştir.

Tam rekabet kurallarından biri de piyasada çok sayıda alıcı ve satıcının olmasıdır. Sektöre 1990'lı yıllarda katılan yeni sigorta şirketleri ve fiyatların düşmesi ile sektöre giren yeni sigortalılar ile birlikte sigorta sektöründe uzun yıllardan beri devam eden korumacı politikaların etkisindeki monopolcü eğilimler azalmış ve rekabet ortamı gelişmiştir. Bunun yanında sigortacılıkta risk çok önemlidir. Asıl olan optimum fiyatın bulunmasıdır. Fiyatları çok düşük seviyeye çeken sigorta şirketleri kısa vadede prim toplayabilir ancak orta ve uzun vadede meydana gelen hasarların karşılanmasında ödeme güçlükleri çekebilirler. O bakımdan risk değerlendirilmesinin çok iyi yapılarak fiyatların değerlendirilmesi esastır.

1990 sonrası dönemde sektörde üretilen toplam prim üretimi miktarı nominal olarak hızlı bir artış göstermiştir. Dönem boyunca her dönem %100'ün üzerinde bir artış gerçekleşmiştir. Bu artış oranları bir dönem haricinde enflasyon oranının üzerinde gerçekleşmiş 1994 yılında ise enflasyon oranının altında gerçekleşerek reel anlamda alınan primlerde bir azalma söz konusu olmuştur. 1994 yılında alınan 5 Nisan Ekonomik İstikrar kararlarının ekonominin gerek reel gerekse parasal tüm alanlarına

olduğu gibi sigorta sektörüne de etkisi olmuş ve bu etki reel olarak %8,09'luk bir üretim azalmasıyla kendini göstermiştir.⁶⁸

1995-1999 yılları arasında prim üretiminde TÜFE'ye göre sırasıyla 0.06, 0.11, 0.20, 0.05 ve 0.05 düzeyinde bir artış sağlanabilmiştir. Yıllar itibariyle prim üretiminin gelişimine bakıldığında istikrarlı bir yapının olmadığı görülmüştür. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin 1999 yılı raporuna göre sektörün 1999 yılında gerçekleştirdiği toplam prim üretimi cari fiyatlarla bir önceki yıla göre %76,7 oranında artarak 549.737 milyar liradan 966.459 milyar liraya yükselmiştir.

Son yıllarda dünya ekonomisindeki olumlu gelişmeler sigorta sektörünü de global düzeyde teşvik etmiştir. Ülkemiz 2000 yılı itibariyle % 0.12 olan pazar payı ile dünya sigorta sektöründe 88 ülke arasında 37. sırada yer almıştır.⁶⁹ 2000 yılında dünya sigortacılık sektöründe yaşanan tüm bu olumlu gelişmeler, 2001 yılında dünya ekonomilerinde görülen durgunluğun ve 11 Eylül terör saldırılarının etkisi ile yerini karamsar bir havaya bırakmıştır. Bir taraftan yaşanan ekonomik durgunluğun diğer taraftan 11 Eylül terör saldırısının tüm sigorta ve reasürans birliğini olumsuz etkilediği görülmüştür.

Bu olumsuz etki Tablo 2.1 incelendiğinde açıkça görülebilmektedir. Nitekim bu yıllarda prim üretiminde gözle görülür bir azalma yaşanmıştır. Ancak Türk sigorta sektörü 2002 yılında gerçekleştirdiği toplam prim üretimi bir önceki yıla göre % 45.3 oranında artarak 3 katrilyon 650 trilyon 728 milyar liraya yükselmiştir.

⁶⁸ Ramazan AKBULUT, (2001), "1994-96 Döneminde Türkiye'de Özel Sigorta Şirketlerinin Fon Yaratma Kapasitesinin Genel Değerlendirilmesi"

www.ceterisparibus.net

Erişim Tarihi:23.11.2003

⁶⁹ Ömer YALNIZOĞLU, (2004), "Dünya Sigortacıları Sigortacılığa Dönerken Türkiye'de Yaşananlar", Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:520, ss:11-12

Tablo 2.1 Yıllar İtibariyle Prim Üretimi (Milyar)

YILLAR	PRİM ÜRETİMİ (Milyar)
1990	2,211
1991	4,083
1992	8,171
1993	17,204
1994	31,730
1995	63,251
1996	128,168
1997	238,084
1998	549,737
1999	966,459
2000	1,774,578
2001	2,490,741
2002	3,650,728
2003	4,961,331
2004	6,621,025

Kaynak: 1994-2004 Hazine İstatistikleri.

Tablo da prim üretimleri yıllara göre karşılaştırmalı verildiğinden prim üretimi artış oranlarını açıkça görmek mümkündür. 2003 yılında prim üretimi önceki yıla göre % 36.90 oranında artmıştır.⁷⁰ DİE Tüketici Fiyatları Endeksindeki % 18.4 oranındaki artış dikkate alındığında prim üretimindeki artışın enflasyonun üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bunun yanında 2003 yılındaki artış oranı 2002 yılı artış oranının (% 45.3) altındadır.

2004 sonu itibariyle sigorta şirketlerinin direkt prim üretimleri, bir önceki yıla göre % 51,6 artarak 6,6 katrilyon TL'ye yükselmiştir. Bu büyüme oranı sabit fiyatlarla % 33,2'ye tekabül etmektedir. Dolar bazında prim üretimi ise, 4,656 milyon \$ olmuştur.⁷¹

⁷⁰ Ömer YALNIZOĞLU, (2004), "Sigortacılıkta 2003 İzleri", Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:514, ss:10-11

⁷¹ T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, (2005), Türk Sigortacılık Sektörünün Temel Göstergeleri, Milli Reasürans T.A.Ş, Uzerler Matbaacılık, Ankara, ss:12-13

2.2.1.1 Üretimin Dallara Göre Dağılımı

Alınan primlerin dallara göre dağılımında zaman içinde değişimler gözlenmiştir. Ancak sigortacılık dalları arasında sektör payı açısından keskin değişimler olmadığı dikkat çekmektedir. Aşağıdaki tabloda sigorta dallarının toplam prim üretimi içindeki yüzdelik payının yıllara göre dağılımı gösterilmiştir.

1999 yılında yaşanan ekonomik kriz hayat dışı sigortalar ile sağlık ve hayat sigortaları üzerinde farklı etkileri yaratmıştır. Bu etki nakliyat, kaza, mühendislik, ziraat, gibi hayat dışı sigorta branşlarında prim üretim oranındaki düşüşle kendini göstermiştir. 1999 yılında toplam prim üretimi hayat dışı branşta %74,4 artışla 463.706 milyar liradan 808.751 milyar liraya yükselmiştir. Hayat branşında ise ekonomik kriz sonucu yeni poliçe üretilmesi zorlaşmış ancak eski yıllarda üretilen poliçelerin dönüşüm primleri nedeniyle hayat sigorta primleri %88,1 artışla 94.199 milyar liradan 177.221 milyar liraya yükselmiştir.

1999 yılında branşlara göre prim gelirlerinin bir önceki yıla göre büyüme oranlarına bakıldığında, yangın branşı sonuçları üzerinde deprem etkisini hemen göstermiş ve yangın branşının prim üretimi içerisindeki payı artarak %16,2 olmuştur.

Tablo 2.2 Sigorta Dallararı İtibariyle Direkt Primlerin Dağılımı (%)

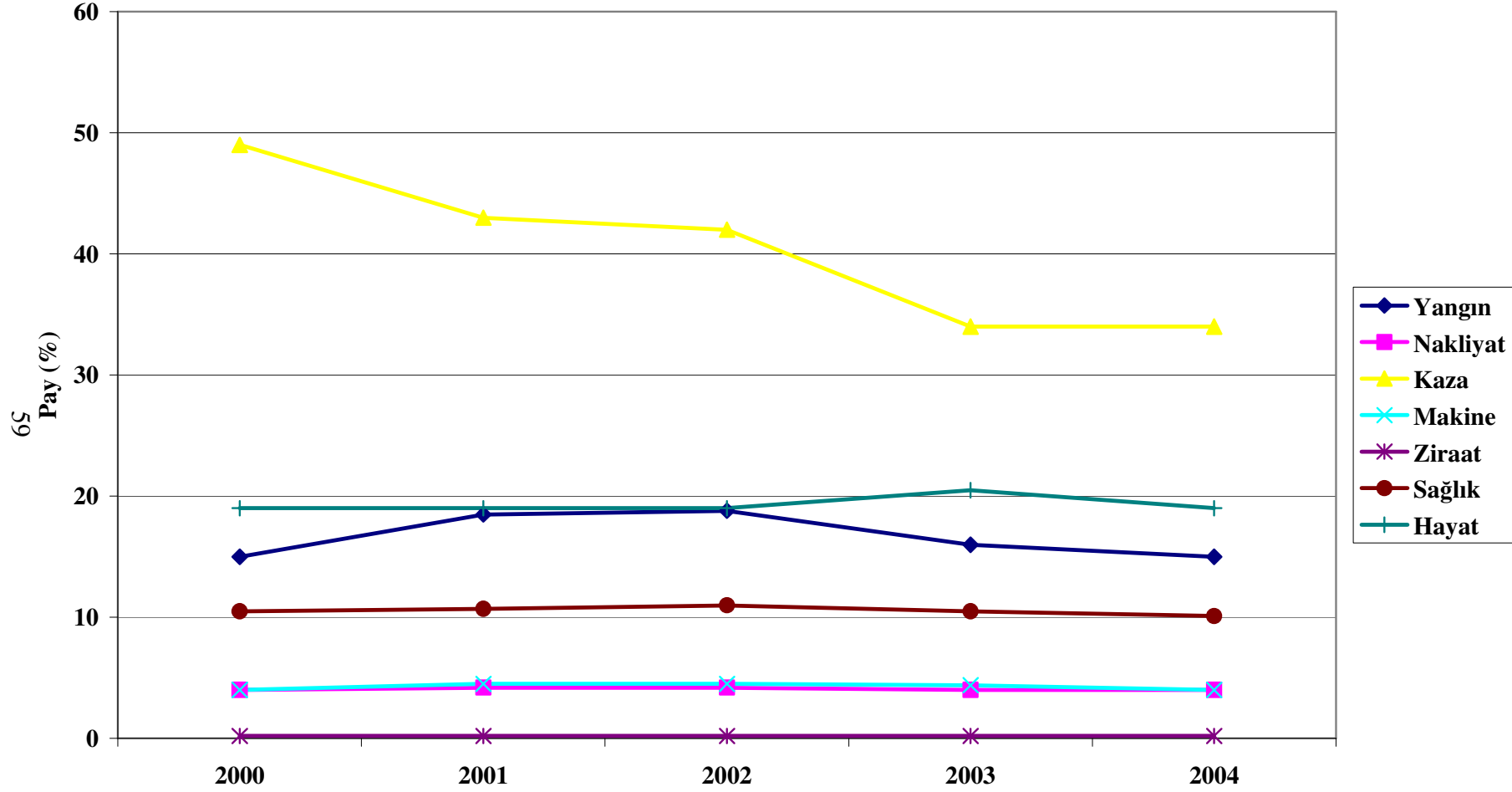
Yıl	Yangın	Nakliyat	Kaza	Mühendislik	Sağlık	Ziraat	Hayat
1990	19,8	12,1	43,5	3	0		20,0
1991	15,7	10,1	47,5	3,3	1,1		21,0
1992	14,8	9,2	51,0	3,0	1,7		19,2
1993	16,1	8,9	54,2	3,3	2,0		14,5
1994	18,5	11,2	50,6	4,1	2,9		12,2
1995	17,2	10,9	49,1	4,0	4,8		12,8
1996	16,7	10,1	45,8	4,7	6,5		14,7
1997	15,2	7,9	47,0	4,9	8,5		15,7
1998	13,8	5,9	46,5	4,7	9,7		16,8
1999	16,2	4,5	44,3	4,0	10,9		17,9
2000	14,4	4,0	48,0	3,8	10,6	0,36	18,38
2001	17,6	4,3	43,8	4,82	11,0	0,34	18,35
2002	17,9	4,4	42,6	5,2	10,42	0,42	18,42
2003	16,51	3,9	44,07	4,16	10,30	0,41	20,66
2004	15,28	3,91	33,90	3,90	9,87	0,44	18,47

Kaynak:1994-2004 Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

Tabloya göre 2002 yılında toplam içindeki payını en fazla arttıran sigortacılık dalının % 0.41'lik artış ile sağlık sigortaları olduğu görüldü. Sağlık sigortası dalını sırasıyla, % 0.32 ile yangın sigortası, % 0.20 ile makine sigortası ve % 0.09 ile nakliyat sigortası izledi. Hayat sigortası küçük artışların görüldüğü alan olurken, sektör içinde en büyük paya sahip olan kaza sigortası ise % 1.9'luk kayba uğradı.⁷²

⁷² Yalınzoğlu, a.g.e., ss:14

Grafik 2.1 Branşların Yıllar İtibariyle Prim Üretimi İçindeki Payları

Kaynak: 2000-2004 Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

Diğer taraftan kaza sigortasının sektör içindeki payında düşüşler yaşanması sigortacılığın zorunlu alanlar dışında da gelişme göstermesi olarak algılanabilir. Bu alandaki azalmaya rağmen diğer alanların sektördeki paylarının oldukça düşük kalması sektörün diğer alanlarda da faaliyetlerini arttırması gerektiğini ve bunun için her şeyden önce ülke genelinde sigorta bilincinin oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca sektördeki faaliyet alanları açısından görülen bu yoğunlaşma kâr marjlarının düşük olmasında da etkili bir rol oynamaktadır. Hayat branşının portföy içerisindeki payında meydana gelen düşüş bireysel emeklilik sisteminden kaynaklanmaktadır.

2004 yılı itibariyle sektördeki toplam primlerin %82'sinin hayat dışı branşlarda, %18'inin ise hayat branşında olduğu görülmektedir. Hayat dışı branşlarda 2004'deki reel büyüme %25 olmuştur. Toplam prim üretiminin (6,621,025) hayat ve hayat dışı sigorta dalları itibariyle dağılımına bakıldığında primlerin 1.218 TL'lik kısmının hayat branşına, 5,376 TL'lik kısmının hayat dışı branşlara ait olduğu görülmektedir. Hayat sigortacılığının reel büyüme hızı %8,49, hayat dışı sigortacılığın reel büyüme hızı ise %24,71 olmuştur.⁷³

2.2.1.2 Reel Prim Artışı

Sigortacılık sektörü ekonomide meydana gelen dalgalanmalardan çok fazla etkilenmektedir. Ekonomik krizler, devalüasyonlar ve enflasyon sektörü ilk elden etkilemektedir. Bu durumların ilk etkisi genel olarak sigorta sektörünün büyüme potansiyeli üzerinde olur. Sigorta sektörünün ekonomide yaşanan krizlerden etkilenmesi iki şekilde olmaktadır. Bir yandan ekonomide yaşanan kriz reel sektör üzerinde daraltıcı etki yaratarak kurumların sigortaya olan taleplerini kısmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan Kasım ve Şubat krizlerinde olduğu gibi bankacılık sektörünün içine düştüğü kriz ortaklık yapıları nedeniyle doğrudan doğruya bu bankaların iştiraki olan sigorta şirketlerine yönelik yeni kaynak girişlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

⁷³ T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, (2005), a.g.e., ss:13

Tablo 2.3 Sigorta Sektörünün Yıllar İtibariyle Direkt Prim Üretimleri ve Prim Artışları

Yıllar	Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	Direkt Prim Artışı (%)
1981	22.851	-
1982	33.874	48,2
1983	46.311	36,7
1984	85.288	84,2
1985	129.817	52,2
1986	191.510	47,5
1987	311.989	62,9
1988	572.082	83,4
1989	1.056.394	84,7
1990	2.211.100	109,3
1991	4.033.400	82,4
1992	8.171.400	102,6
1993	17.203.910	110,5
1994	31.729.591	84,4
1995	63.250.523	99,3
1996	128.167.862	102,6
1997	283.084.008	120,9
1998	549.736.978	94,2
1999	972.336.000	77,2
2000	1.774.984.000	82,55
2001	2.503.844.000	41,06
2002	3.718.520.000	44,91
2003	4.961.331.000	35,9
2004	6,621,025,000	51,6

Kaynak:1980-2004 Hazine İstatistikleri

Tablo 2.3.'de tüm bu ekonomik olayların sigorta sektörünün büyümesi üzerindeki etkisi açıkça görülebilmektedir. Örneğin 1994 yılında yaşanan devalüasyona bağlı olarak % 149 düzeyinde gerçekleşen enflasyon nedeniyle ilk defa reel anlamda küçülen⁷⁴ sigortacılık sektörü, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucu ikinci defa reel olarak küçülmüştür. 1999 yılında meydana gelen depremden büyük bir kesimin etkilenmesi, bu konunun medyada çok tartışılması ile toplumun bilinçlenmesi ve en önemlisi sigorta şirketlerinin deprem hasarlarında verdikleri büyük hizmet, 2000 yılında sektör prim üretimindeki artışın en önemli sebebi olmuştur. Bu dönemde artış oranının yüksek olmasının bir diğer sebebi ise otomotiv sektöründe üretim ve satışta meydana gelen canlanmanın etkisi ile otomobil sigortalarına olan talebin artmasıdır. 2001 yılı içerisinde direkt prim üretimi % 41.06 oranında artarak 2.503.844 milyar TL olmuştur.

2.2.1.3 Prim Hacminin Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya Oranı

Sigorta sektörünün gelişmişlik derecesini gösteren toplam primlerin GSYİH içerisindeki oranı, sigortacılık sektörünün ülke ekonomisi içerisindeki yerini göstermektedir. Ekonomisi hızla büyüyen ve sigortacılığın gelişmesi için gerekli ortamı sağlayan ülkelerde bu oranın yüksek olduğu görülmektedir.

Türkiye'de sigorta sektörünün GSYİH içerisindeki payı 1998 yılına kadar % 1'in altında kalmış ve 1998 yıl sonu itibariyle % 1,04'e, 1999 yıl sonu itibariyle ise % 1,26'ya yükselmiştir. 2000 yılında yurtiçi prim üretiminin GSYİH içerisindeki payı % 1,42 iken 2001 yılında bu oran % 1,38'e düşmüştür. 2002 yılında ise toplam sigorta prim üretimi 3 katrilyon 718 trilyon 520 milyara ulaşmış ve toplam primlerin GSYİH'ya oranı % 1.4 olarak gerçekleşmiştir.⁷⁵

⁷⁴ Ali KÖSE, (1999), "1991-97 Döneminde Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:7, Yıl:2, ss:41

⁷⁵ T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, (2002), Sigorta Denetleme Kurulu, 2002 Yılı Faaliyet Raporu, ss:7

Grafik 2.2 Yıllar İtibariyle Prim Üretimi Nominal ve Reel Artış Oranları

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
■ Nominal	98,65	101,1	121,9	94,29	77,67	82,55	41,06	45,03	36,90	32,64
◆ Reel	12,84	11,87	11,48	14,48	5,26	31,30	-16,30	11,78	15,66	21,36

Kaynak: 1995-2004 Hazine İstatistikleri

Tablo 2.4 Prim Hacminin GSYİH'ya Oranı

Yıllar	Prim Üretimi(Milyar TL)	GSYİH (Milyar TL)	%
1995	64.188	7.854.887	0,82
1996	130.204	14.978.067	0,87
1997	286.618	29.393.262	0,98
1998	557.905	53.518.332	1,04
1999	972.336	75.060.227	1,26
2000	1.774.984	109.193.212	1,42
2001	2.503.844	181.408.563	1,38
2002	3.718.520	271.406.000	1,40
2003	4.961.331	359.762.925	1,38
2004	6,621,025	430,511,437	1,54

Kaynak:1994-2004 Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

2003 yılında ise cari alıcı fiyatları ile GSYİH 359.762.925.944 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu yılda yurtiçi direkt prim üretiminin GSYİH'ya oranı % 1,38 olmuştur.

Gelişmiş ülkelerde Prim Üretimi/GSYİH oranının genelde %5'lerin üstünde gerçekleştiği düşünülürse, yaşanan istikrarlı reel büyümeye rağmen hala önemli bir potansiyelin atıl bir şekilde durduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de sigortacılık ekonominin bulunduğu düzeyle karşılaştırıldığında tartışılmayacak kadar geridir. Swiss Re SIGMA'ya göre 2003 yılı itibariyle Türkiye toplam prim hacmi açısından %0,11 payla 84 ülke arasında 39., sigorta primlerinin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı bakımından ise, %1,38 ile 68. sırada yer almıştır. ⁷⁶

⁷⁶ T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Basın Duyurusu, 10 Mayıs 2005, Sayı:2005/57

2.2.2 KİŞİ BAŞINA PRİM ÜRETİMİ

Ekonomik gelişmenin sigorta faaliyetleri üzerinden izlenebildiği bir diğer ölçüde kişi başına düşen prim hacmidir. Bir ülkenin kişi başına düşen prim tutarı, fert başına gelirden zaruri ihtiyaçların düşülmesinden sonra fiilen sigortaya ayrılan kısmı göstermektedir. Hazine müsteşarlığı verilerine göre; kişi başına prim üretimi gerek sabit ve cari fiyatlarla gerekse dolar bazında yıllar itibariyle artış göstermektedir. 1981 yılında 4,5 A.B.D. Doları olan kişi başına prim üretimi 1999 yılında 27,49 A.B.D. Doları 2000 yılında ise 40,42 A.B.D. Doları olarak gerçekleşmiştir.

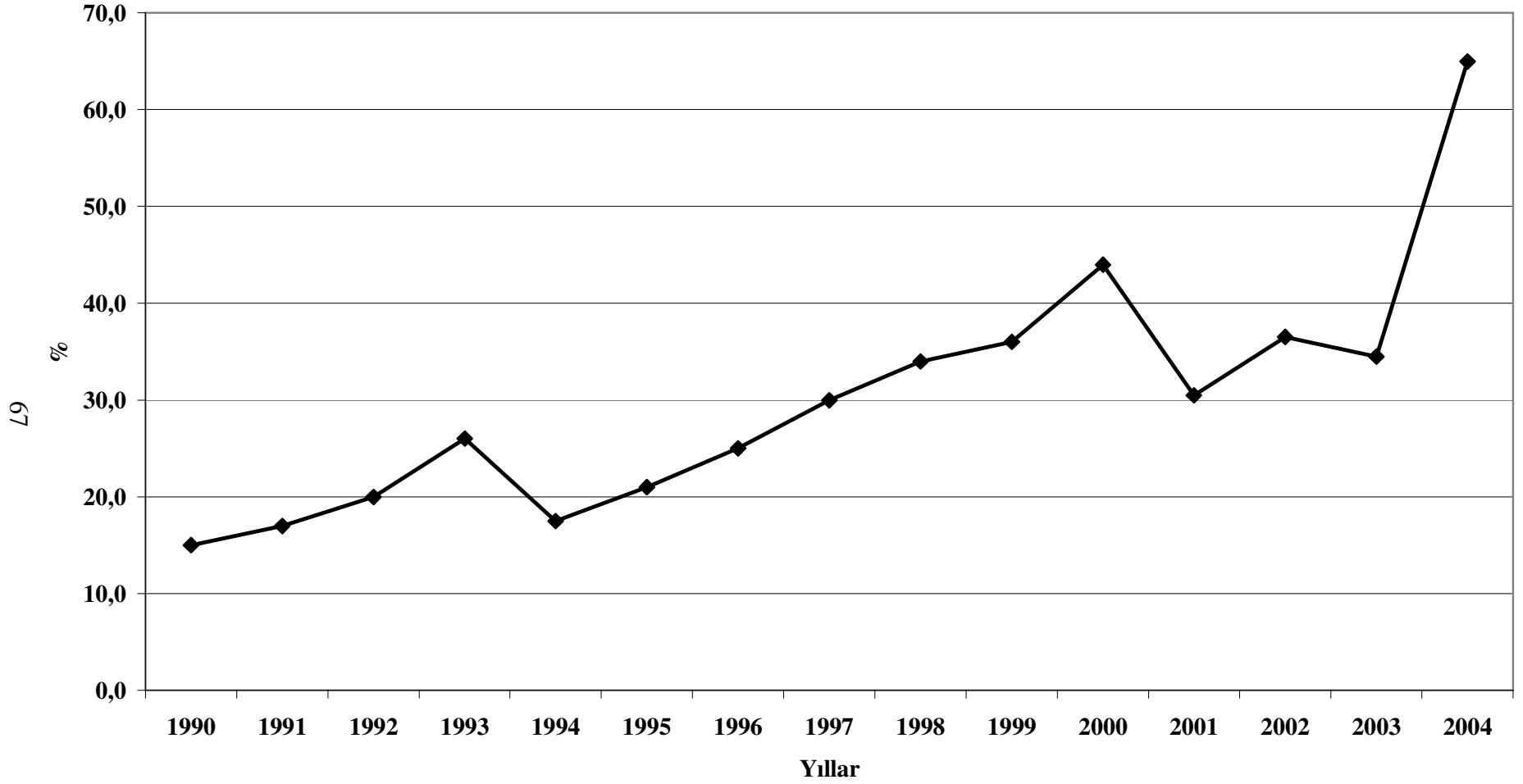
2002 yılında kişi başına düşen prim 51.575.128 TL iken 2003 yılında bu tutar 69.438.569 TL'ye yükselmiştir. Yıllara göre Türk Lirası ve ABD Doları bazında kişi başına prim üretiminin seyri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere kişi başına prim üretimi, ABD Doları bazında % 58,22 artışla 49,84 ABD Dolarına yükselmiştir. Dolar bazında yükselişte Türk Lirasının 2003 yılında dolar karşısında değerlenmiş olmasının payı büyüktür. 2004 yılında kişi başına düşen prim miktarı , 2003 yılına göre cari fiyatlarla %49'luk bir artışla 69,4 milyon TL'den 91,9 milyon TL'ye çıkmıştır.

Tablo 2.5 Kişi Başına Düşen Sigorta Primi

Yıllar	Kişi Başına Prim (TL)	Kişi Başına Prim(Dolar)
1981	502	4,5
1982	725	4,4
1983	967	4,2
1984	1.737	4,7
1985	2.581	4,9
1986	3.726	5,5
1987	5.931	6,9
1988	10.653	7,5
1989	19.242	9,1
1990	39.414	12,7
1991	70.391	16,8
1992	139.444	20,3
1993	286.732	26,0
1994	516.769	17,4
1995	1.003.977	21,9
1996	1.984.023	24,3
1997	4.552.109	29,6
1998	8.485.428	32,7
1999	15.010.629	27,49
2000	27.171.196	40,42
2001	37.457.017	25,05
2002	51.575.428	31,50
2003	69.438.569	49,84
2004	91.954.844	64,7

Kaynak:T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Verileri

Grafik 2.3 Kişi Başına Primler

Kaynak: 1990-2004 Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

2.2.3 TEKNİK VE MALİ KARLILIK

Sigorta şirketlerinin ekonomiye sağladıkları katma değerın önemli parametrelerinden biriside kârlılık ölçütüdür. Sigorta şirketlerinin toplamış oldukları primler sayesinde elde ettiği fonlardan sağladığı kârlar, teknik kâr ve mali kâr olarak iki unsurun birleşimidir. Teknik kârlılık sigorta şirketlerinin sigortacılık faaliyetlerinden sağladıkları kârları ifade etmektedir. Mali kâr ise şirketlerin ellerindeki kârları yatırıma yönlendirmeleri sonucu sağladıkları kârlardır.⁷⁷

Sigorta şirketlerinin kâr kompozisyonu 90'lı yıllardan günümüze incelendiğinde cari ekonomik koşulların teknik kârlılığın bilanço kârı içindeki oranını hızla azalttığı ve şirketlerin mali kârlılıklarını kullanarak işlevlerini sürdürdükleri görülmektedir. Bu dönemde mali kârlılık enflasyonun faiz oranlarına yaptığı baskılar sonucu artmıştır. Sigorta sektöründe arzu edilen yüksek değil makul ve istikrarlı bir teknik kârlılığın sağlanmasıdır.

1980'li yılların sonuna kadar tarifeli sistem içerisinde artış göstererek % 40'lara ulaşan teknik kârın toplam prime oranı, serbest tarife sistemine geçilmesiyle birlikte 1991 yılından sonra düşmeye başlamıştır. Hayat ve hayat dışı branşlarda 1986-96 döneminde sürekli olarak artmıştır. Oysa mali kârlılık açısından hayat ve hayat dışı branşlar ele alındığında 1990'ların ortalarına kadar negatif değerler göze çarpar. Bununla birlikte hayat ve hayat dışı sigorta branşlarında 1993'ten sonra mali kârlılık oranlarının ani ve şiddetli bir artış eğilimine girdiği görülmektedir. Asıl üzerinde durulması gereken, hayat dışı branşlarda 1996'da ve hayat branşında 1995'de mali kârlılığın teknik kârlılığı aşmış olmasıdır. Bu durum Tablo 2.6.'da açıkça görülebilmektedir.⁷⁸

⁷⁷ H.Cemal ERERDİ, (2003), "Türk Sigorta Sektörü Rekabete Pek Yatkın Değil", www.sigortadunyasi.com Erişim Tarihi:18.02.2004

⁷⁸ Active AR-ME, (2003), "Sigorta Sektörü Büyürken Karlılık Oranı Küçülüyor", www.makalem.com Erişim Tarihi:28.05.2004

Tablo 2.6 Sigorta Şirketlerinin Teknik ve Mali Karı

Yıllar	Hayat Dışı Branşlar			Hayat Branşı			Toplam
	Teknik	Mali	Toplam	Teknik	Mali	Toplam	
1985	22	0	22	0	0	0	22
1986	29	-3	26	1	0	1	27
1987	38	-4	35	2	0	2	37
1988	73	-6	68	10	-2	8	76
1989	170	-42	128	14	4	18	146
1990	356	-116	241	73	-21	52	293
1991	690	-259	431	131	-8	123	554
1992	1.145	-455	690	283	-11	272	962
1993	2.395	40.186	2.436	363	40	403	2.839
1994	3.774	1298	5.072	647	551	1.198	6.270
1995	6.661	2610	9.272	1.163	1.279	2.441	11.713
1996	9.348	11.490	20.838	2.696	5.036	7.732	28.570
1997	15.845	19.545	35.390	6.859	8.258	15.116	50.506
1998	32.150	19.091	51.241	18.470	7.279	25.749	76.990
1999	69.164	67.678	136.842	38.349	42.119	80.469	217.310
2000	210.843	1.640	212.483	69.897	-30.234	39.664	252.146
2001	207.656	138.515	346.171	78.557	34.129	112.685	458.857
2002	297,147	15,886	313,034	140,249	-9,682	130,567	443,601
2003	134,028	196,761	330,789	201,782	172,727	374,509	705,299
2004	419,235	-44,525	374,710	241,636	-122,287	86,833	486,620

Kaynak: www.tsrbsb.org.tr**Erişim Tarihi:27.03.2003**

1998 yılından itibaren genel giderler ile karşılıkların artmasına bağlı olarak mali giderler artmış, mali kâr azalmıştır. 1999 yılından itibaren ise, sektördeki tüm şirketler kıdem tazminatı ile vergi karşılıklarını mali tablolarına yansıtmışlardır. Vergi karşılıkları ise gerek devlet iç borçlanma senetlerindeki vergi yükü, gerekse 1980 yılından devreden ertelenmiş vergi karşılığının ve deprem hasar karşılığı ile kıdem

tazminat karşılığının üzerindeki vergisel yükün etkisi ile ticari bilanço kârı olması halinde bile birçok şirketin mali tablolarında dönem zararı görülmesine neden olmuştur.

Teknik kârlılığın bilanço kârı içindeki payı 1998 yılından itibaren artış trendine girmiş, ancak istenilen seviyeye gelmiştir. Gerek Marmara depremi, gerekse serbest rekabetin hasar-prim oranlarında yarattığı artış, bu artışın konservasyon ve reasürans neticelerine olan ciddi etkileri teknik kârlılık artışını önemli derecede etkileyen unsurlar olmuştur. Ancak enflasyonu düşürme programının etkilerine bağlı olarak sigorta sektöründe 2000 yılında mali gelirlerin önceki yıllara göre önemli ölçüde azalması, genel giderlere dikkat edilmesini gerektirmektedir. Şirketlerin faaliyet gelirlerine olan gereksinimlerinin eski yıllara oranla daha çok ön plana çıktığı görülmektedir.

Kriz dönemlerinde mali kârlarda önemli ölçüde reel artışlar meydana gelirken, teknik kârlarda reel anlamda azalma meydana gelmektedir. Bunun temel nedeni ise kriz dönemlerinde ortaya çıkan daralmanın fiyat rekabetini önemli ölçüde artırması ve primler genel düzeyinin düşmesine neden olmasıdır. Kriz dönemlerinde bono ve tahvil fiyatlarında meydana gelen aşırı yükselmeler ise sigorta şirketlerinin mali gelirlerinde önemli artışlara neden olmaktadır. Aynı gelişme 2001 yılında da yaşanmış ve teknik kârlılıkta nominal olarak sadece % 0,5 oranında bir artış meydana gelirken, mali kâr % 113.7 oranında artmıştır. Sigortacılık sektöründe uzun vadede büyümenin sağlanması ve sektörün finansal piyasalar içerisindeki ağırlığının artması için mutlak suretle teknik kârlılığı arttırıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisi ile ortaya çıkan daralmanın ve aşırı rekabetin neden olduğu primler genel düzeyi üzerindeki baskı, teknik sonuçları olumsuz yönde etkilerken, uluslararası alanda yaşanan gelişmeler bu etkinin daha da yoğun bir şekilde hissedilmesine yol açmıştır. 11 Eylül terör saldırıları bütün sigorta sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 2.6'da da görüldüğü üzere; 2003 yılı itibariyle teknik kâr hayat dışı branşlarda 134,028 milyar lira, hayat dışı mali kâr ise 196,791 milyar lira olmuştur. 2004 yılında ise hayat dışı teknik kâr oranı 419,235 milyar liraya ulaşırken hayat dışı mali kâr oranı -44,525 milyar lira zarar vermiştir.

2.2.4 HASAR PRİM ORANI

Sigortacılık bir hayır müessesesi değil, bir endüstridir. Bu endüstride faaliyet gösteren şirketler ve sermayedarları kâr elde etmek gayesi ile hareket ederler. Sigortacılık kârı ise, en basit manada, toplanılan primlerden genel masraflar ve hasarlar karşılandıktan sonra kalan kısımdır.

Sigorta sektörünün teknik kârlılığının ölçümünde çok önemli bir yeri olan hasar/prim oranı yıllar itibariyle değişiklik göstermiştir. 1960'lı yıllarda % 45'ler seviyesinde gerçekleşen bu oran 1970'li yılların ilk yarısında yükselmiş ve 1974'te % 57,6'ya çıkmış, inişli çıkışlı bir grafik izleyerek 1978 yılında % 59,8 olmuştur. Bu tarihten sonra ise azalma trendine girerek 1990 yılında % 30,4'e inmiştir. Daha sonra artarak 1998 yılında % 52,7 seviyesine ulaşmıştır.

Yıllar itibariyle hasar/prim oranı grafiği aşağıda verilmiştir. Grafik 2.4'de görüleceği üzere 2004 yılı hasar/prim oranı bir önceki yıla göre düşüş göstererek %66,38'den %64,93'e gerilemiştir. Reasürör payları düşüldükten sonra kalan net tutarlar göz önüne alındığında ise sektörün 2004 yılı hasar/prim oranı %65,70'dir.⁷⁹

2.2.5 VERİLEN PRİMLER VE SAKLAMA PAYLARI

Verilen primler sigorta şirketlerinin yaptıkları işlerin belirli bir kısmını reasürans şirketlerine devretmeleri ya da reasürans şirketlerine yeniden sigorta yaptırmaları karşılığında bu şirketlere verdikleri primleri ihtiva etmektedir. 1963 yılından günümüze kadar reasürans şirketlerine verilen primler reel olarak yükseliş göstermiştir.

1963-1972 döneminde verilen primler reel olarak 437 milyon TL'den 1972 yılında 764 TL'ye yükselmiş, bu dönem içerisinde sadece 1964 yılında bir önceki yıla göre % 3,2 lik bir azalma görülmüştür. Verilen primlerin alınan primler içerisindeki payı ise bu zaman periyodunda düşmüştür. 1963 yılında % 73,7 olan bu oran 1972 yılında % 58,8'e düşmüştür. 1973 yılından 1980 yılına gelinceye kadar verilen primler reel olarak yatay

⁷⁹ www.sigortacılık.gov.tr

bir seyir izlemiş ve 900 milyon ile 1,2 milyar TL arasında gezinmiştir. Verilen primlerin alınan primlere oranı ise % 60'lar seviyesinde seyretmiştir.⁸⁰

1980'li yıllarda verilen primler yine reel olarak artmış ve 1990 yılında 2,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde verilen primlerin alınan primler içerisindeki payı azalma eğilimi göstermiştir. Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından sonra bu düşüş daha da hızlı olmuştur. 1980 yılında % 66,8 olan bu oran 1986 yılında % 61,4 seviyesine düşmüş, bu tarihten sonra hızlı bir azalma trendine girerek 1990 yılında % 43 seviyesine gerilemiştir. 1990'lı yıllarda ise verilen primler artarak 1998 yılında reel olarak 5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Verilen primlerin alınan primler içerisindeki payı ise yine azalarak 1998 yılında % 34,4 seviyesine kadar gerilemiştir. Diğer ifadeyle alınan primlerin artış hızı verilen primlerin artış hızından daha yüksek oranda seyretmiştir.⁸¹

Saklama payının belirlenmesinde esas olan risk faktörüdür. Riski yüksek olan branşın saklama payı düşük, riski düşük olan branşın ise saklama payı yüksektir. Türkiye'de en yüksek saklama payı hayat dalında gerçekleşmektedir. Çünkü riski en düşük olan branş hayat branşıdır.

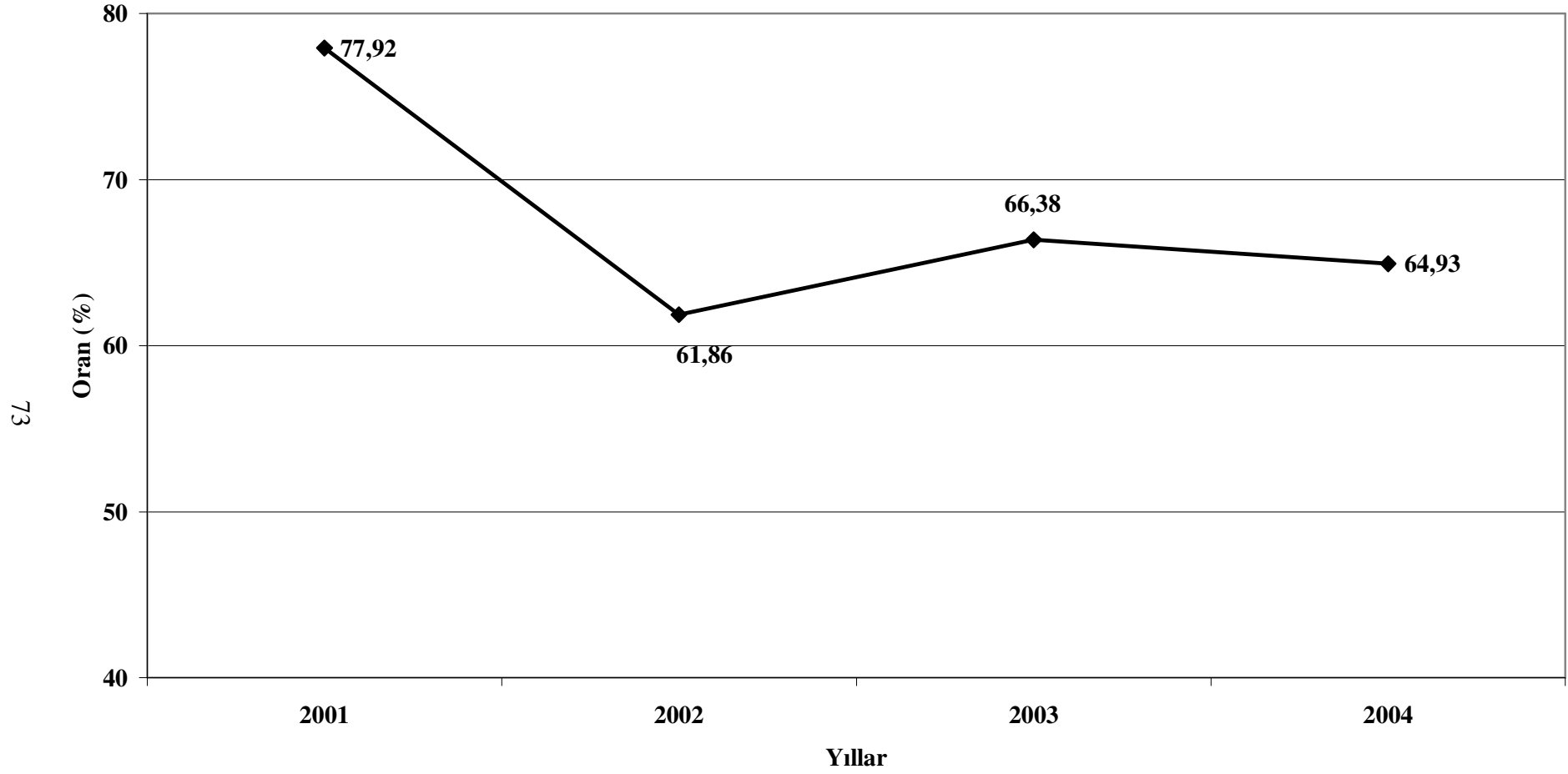
Sigorta şirketlerinin kendi risk değerlendirme yöntemlerinin etkinliği ve verimliliğin ölçülmesi bakımından hasar/prim oranları yanında saklama payları ve reasürans politikalarının da önemli göstergeler olduğu bilinmektedir. Türk sigorta sektöründe esas olarak hayat ve kaza branşı dışındaki branşlarda çok düşük oranlarda saklama payları söz konusudur. Yangın ve nakliyat branşlarında saklama oranları % 30-35 civarında gerçekleşmiş olup bu gelişme istikrarını korumaktadır. Kaza dallarındaki saklama paylarının oranı esas itibarıyla yükselme eğilimi içinde bulunmaktadır. Bu oran % 70'ler seviyesindedir. Makine-montaj branşında ise hemen hemen alınan bütün primlerin reasüre edildiği görülmektedir. 1986 yılında saklama oranı % 6 iken bu oran 1994 yılında artarak % 11 seviyesine yükselmiştir. Hayat dalı saklama payları en yüksek seviyelerde olup % 95 civarındadır.⁸²

⁸⁰ Selma ALKAN, (2000), Sigorta Sektörü, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Sektör Araştırmaları Serisi/No.22, ss:12-14

⁸¹ Köse-Tunay, (1998), a.g.e., ss:33-35

⁸² Akbulut, (2001), a.g.m.

Grafik 2.4 Hasar Prim Oranı (Hayat Dışı)

Kaynak: 2001-2004 Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

Saklama paylarının genel seyri incelendiğinde; 1963 yılında % 26,3 olan bu oran istikrarlı bir şekilde artarak 1972 yılında % 41,2 olmuştur. Sigorta şirketleri özellikle yüksek meblağları oluşturan işler aldığı anda oluşan hasarların yüksek çıkması ihtimaliyle aldıkları primlerin önemli bir kısmını reasürans şirketlerine devretmektedirler. Bunun ötesinde riski yüksek olan işler şirketler açısından ihtiyatlı davranma güdüsünü ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca sermaye yapılarında yeterli derinlik olmayan Türk sigorta şirketleri, topladıkları primlerin büyük bir kısmını reasürans yoluyla devrederek riski azaltmaktadırlar. 7397 Sayılı Sigorta Murakabe kanunu da sigorta şirketlerinin mali açıdan sıkışarak, ödeme güçlüğü çekmelerini önlemek amacıyla, toplanan fonların bir kısmının reasüre edilmesini zorunlu kılmaktadır.

1973-1980 döneminde saklama payı % 35'ler seviyesinde seyretmiştir. Bu dönemde özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından sonra yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar şirketlerin daha ihtiyatlı davranmalarına yol açmış ve 1980 yılında saklama payı % 34,1 olarak gerçekleşmiştir. 1980'li yıllarda ise saklama payı özellikle ikinci yarıdan itibaren artış göstererek, 1990 yılında % 57'ye kadar çıkmıştır. Gerek Sigorta Murakabe Kanunu'nda (SMK) 1987 yılında yapılan değişiklikler, gerekse şirketlerin mali güçlerinin artması sonucunda saklama payı artmıştır. Bu gelişmeler 1990'lı yıllarda da devam etmiş ve 1998 yılında saklama payı % 65,6 olarak gerçekleşmiştir.⁸³

Batı ülkelerinde saklama payı % 80-90'lara varmaktadır. Yapılması gereken bu oranı bu seviyelere yükseltmektir. Konservasyon batı ülkelerinde ferdi sigortalarda artmaktadır. Batıda en gelişmiş sigorta şirketleri sınai rizikoların büyük bölümü için reasürans aramakta, ferdi sigortaların hemen hepsini elinde tutmaktadır.

2.2.6 DOĞAL AFET SİGORTALARI KURUMU (DASK)

Türkiye'de sigorta sektöründe, 1999 yılında meydana gelen 17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri sonrasında gündeme gelen Zorunlu Deprem Sigortası ve Yapı Denetimi Mali Sorumluluk Sigortası sigorta sektöründe yeni gelişmelere yol açmıştır. Deprem sigortası ülkemizde 40 yıldır makul primlerle uygulanmasına rağmen, 17 Ağustos depremi öncesinde sadece 500 bin konut poliçesi mevcuttu. Yine hasar gören 213 bin

⁸³ Alkan, (2000), a.g.e., ss:15-16

konuttan sadece 14 bin konut sahibi deprem teminatı bulduğu için zararını sigortadan alabilmiştir. Bu durum ise korunmayı zorunlu kılmıştır. Sigortanın zorunlu hale getirilip uygulanmasının sigorta sektörüne bırakılması da öngörülmemiştir. Bu kapsamda geniş bir uygulamanın özel sigorta sektöründe yürütülmesi ve reasüransının sağlanması pratikte mümkün olmamaktadır. Dünya da doğal afete maruz kalan bazı ülkelerde bu sigortalar özel kurumlar aracılığıyla devlet gözetiminde tek elden yürütülmekte ve reasüransı sağlanabilmektedir. Ülkemizde doğal afet sigortaları kurumu uygulaması bu ülkelerdeki örnekler değerlendirilerek ortaya konmuştur.⁸⁴

27.08.1999 tarih ve 4452 sayılı Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanununun verdiği yetkiye dayanılarak hazırlanan 587 sayılı "Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" 27.12.1999 tarih ve 23919 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak DASK (Doğal Afet Sigortaları Kurumu) adı altında kamu tüzel kişiliğine haiz yeni bir örgüt kurulmuştur. Zorunlu deprem sigortası bu kuruluş tarafından yönetilecektir. Düzenleme gereği zorunlu deprem sigortası, sigorta şirketlerinin değil DASK'ın poliçesi olacaktır. Bu şekilde zorunlu deprem sigortası Türkiye'de faaliyet gösteren ve poliçe düzenleme yetkisi verilen sigorta şirketleri ve bu şirketlere bağlı acenteler tarafından satılacaktır.

Kapsamlı bir inceleme çalışması sonrasında kamu ve özel sigorta sektörünün işbirliği ile oluşturulan bu sistemin temel amaçları şunlardır:

- Kapsamdaki bütün konutları, ödenebilir bir prim karşılığında depreme karşı sigorta güvencesi altına almak,
- Yurtiçinde risk paylaşımı sağlamak, aynı zamanda deprem hasarlarının neden olacağı mali yükü sigorta yoluyla uluslararası reasürans ve sermaye piyasalarına dağıtmak,
- Devletin depremlerden (özellikle deprem sonrası afet konutları inşasından) kaynaklanan mali yükünü azaltmak,
- Sigorta sistemini sağlıklı yapı üretiminde bir araç olarak kullanmak,

⁸⁴ Sadrettin COŞGUN, (2002), "DASK'sız Yaşam mı? Kask'sız Yarış mı?", Birlik'ten Dergisi, Sayı:29, ss:1823

- Deprem hasarlarının karşılanmasında uzun vadeli kaynak birikimini temin etmek,
- Toplumda sigorta bilincinin gelişmesine katkıda bulunmak.

2.2.7 TRAFİK SİGORTASI BİLGİ MERKEZİ (TRAMER)

Trafik Sigortası Bilgi Merkezi-TRAMER, 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Trafik Sigortası Bilgi Merkezi Yönetmeliği ile kurulmuştur. TRAMER, Sigortacılık sektörünün 2000 yılı ekonomik krizinden önemli düzeyde etkilenmesi ve bunun üzerine Hazine Müsteşarlığı tarafından sigorta sektörüne yönelik bir dizi tedbir alınması çerçevesinde kurulmuştur.⁸⁵

TRAMER'in kurulması ile birlikte tüketiciler (vatandaşlar); sahte poliçe alma riskinden kurtulacak, sistemden mevcut poliçesini sorgulayabilecek, takas merkezi uygulaması ile kendisine yapılan rücu işlemleri nedeniyle rahatsız edilmek ve icra takibi altında olmaktan kurtulacak, daha sağlıklı işleyen trafik sigortası mekanizması ile tazminatını zamanında alabilecektir. Kişiyi takip eden indirim/ zamlı prim uygulaması kazalara karşı caydırıcı olabilecektir.⁸⁶

TRAMER'in amaçları;

- Trafik Sigortasında denetim etkinliğinin sağlanması,
- Sektörde uygulama birliğinin sağlanması,
- Sigorta kaçaklarının önlenmesi,
- Sahtekarlığa karşı önlem alınması,
- Toplumda sigorta sistemine olan güvenin artırılması,
- Daha sağlıklı fiyatlandırma yapılması ve haksız rekabetin önlenmesi,
- Sigorta şirketlerinin rücu alacaklarına ilişkin mahsuplaşma işlemlerini kolaylaştırmak

TRAMER'in kurulması ile birlikte sektörde; doğru tarifenin uygulanması ile birlikte sigorta şirketleri ve acenteler gelirlerini artıracak, kaçakların önlenmesi yoluyla ilave

⁸⁵Rahim AK, "Sigortası Olmayan Yandı", Sabah, 22.05.2004, ss:7

⁸⁶Hilmi KARAMERCAN, (2005), "Zorunlu Trafik Sigortası Tarife ve Talimatlarının Geçirdiği Aşamalar ve Bugünkü Durumu", Reasürör, Sayı:57, ss:7

prim geliri elde edilecek, sistem dışı poliçe yazımının önlenmesi suretiyle kontrolü dışında taahhütlere girmeyecek, düzgün çalışan acentelere karşı yanlış tarife uygulayanların haksız rekabeti ortadan kalkacak, sigorta şirketleri takas merkezinden yararlanma yoluyla süratle mahsuplaşma imkanına kavuşacak ve sistemin istatistik altyapısından yararlanabilecektir.

2.2.8 KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİNİN SİGORTACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kasım 2000 ve Şubat 2001 de meydana gelen krizler beklenenden daha uzun süreli ve daha derin olmuştur. GSMH' da ki küçülme 2001 yılı sonunda tahminlerin üzerine çıkarak, % 9,4 olmuştur. Böylece Türkiye İkinci Dünya Savaşından bu yana tarihinin en büyük küçülmesini yaşamıştır.⁸⁷

Bankacılık sektöründe yoğun olarak hissedilen kriz, ortaklık yapıları nedeniyle sigortacılık sektörünü de yakından etkilemiştir. Sektörde faaliyet gösteren şirketlerin yarısı bankalar ve banka sahibi holdinglerin iştirakidir. Bu durum son yıllarda bankaların ve holdinglerin yaşadığı sorunlardan sigorta şirketlerinin de etkilenmesine yol açmış ve bu şirketlere yeni kaynak girişlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Dolayısıyla sigorta sektörünün ekonomideki krizlerden etkilenmesi iki şekilde olmaktadır. Bir yandan ekonomide yaşanan kriz reel sektör içerisinde daraltıcı etki yaratarak kurumların sigortaya olan taleplerini azaltmasına neden olurken, kişi başına gelirdeki azalmada bireylerin sigortaya olan taleplerini kısımlarına neden olmaktadır. Krizlerin ilk etkisi genel olarak sigorta sektörünün büyüme potansiyeli üzerinde olmaktadır. 1994 yılında yaşanan devalüasyona bağlı olarak % 149 düzeyinde gerçekleşen enflasyon nedeniyle ilk defa reel anlamda küçülen sigorta sektörü, 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra ikinci defa reel olarak küçülmüştür.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri sigorta sektörünün prim istihsalinin reel olarak azalmasına neden olurken, ödenen hasarlarda da bir önceki yıla nazaran önemli artışlara

⁸⁷ Aykut KİBRİTÇİOĞLU,(2001), "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001", Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Yıl:7, Sayı:41, ss:174

yol açmıştır. 2001 yılında prim üretimi % 41,06 oranında artarken, ödenen tazminatlar % 51,12 oranında artmıştır.⁸⁸

Genel olarak ülkede yaşanan ekonomik krizlerden elemanter branşlara göre daha fazla etkilenen hayat sigortaları, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden de önemli ölçüde etkilenmiştir. 2001 yılında 11 Eylül terör saldırıları başta olmak üzere uluslararası sigorta piyasalarında görülen büyük hasarlar reasürans fiyatlarını yukarı çekerken, ülkemizde yaşanan krizin yol açtığı daralma ve ekonomide yol açtığı küçülme sigorta şirketleri arasında rekabeti arttırarak primler genel düzeyinin düşmesine sebep olmuştur.

Gerek uluslararası gerekse ulusal piyasalarda görülen sözkonusu gelişmeler sigorta şirketlerinin teknik kârlarında reel azalışlara neden olmuştur. Kriz genel olarak şirketlerin kârlılık düzeylerini olumsuz etkilemiştir. Sigortacılık sektörü krizle beraber reel olarak % 47,5 oranında küçülmüştür.

2.2.9 TÜRKİYE'DE SANAL SİGORTACILIK

21. yüzyılın modern ekonomisinde bilgi en değerli kaynak, telekomünikasyon da en önemli teknoloji olarak kabul edilmektedir. Bilgi elde edilip amaca yönelik biçimde tekrar tekrar sinerjik bir etkiyle artarak kullanılabilen tükenmez bir kaynaktır. Bilgi teknolojileri ise bilgiyi değerli bir kaynak haline dönüştüren temel araçtır. Bilgi ve haberleşme teknolojilerinde yaşanan gelişmeler global ekonomik düzenin şekillenmesinde temel rolü üstlenirken bilgi de hızla gelişen ve değişen günümüz ekonomisinin gerçek sermayesini oluşturmaktadır.

Dünyanın önde gelen danışmanlık şirketlerinden Deloitte Touche'ın hazırladığı sigorta sektörünün internet stratejilerini ortaya koyan bir araştırma yayınlanmıştır. Bu araştırmada sigortacılık sektörünün internete taşınma ve sanal ortamda strateji oluşturmada geç kalındığı, buna rağmen önümüzdeki 5 yılda bu alanda ciddi bir gelişme kaydedileceği belirtilmektedir. Araştırmaya göre ABD'de internete dayalı sigorta

⁸⁸ Koray ERDOĞAN,(2003), "Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Sigortacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri", Active Dergi, ss:6-8

satışlarının 1999 yılında 1.9 milyar dolar düzeyinde iken 2005 yılında 11.1 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.⁸⁹

İnternet sigortacılığı alanında gerçekleştirilen araştırma ve değerlendirmeler sanal sigortacılığın hızla gelişeceğini ortaya koymaktadır. Bu analizlerden biride maliyet avantajıyla ilgilidir. Bankacılık sektöründe de sık sık gündeme gelen maliyet avantajı, satış işleminin yapıldığı kanalların karşılaştırmasının yapılmasıdır. Buna göre, geleneksel yöntemle yani acenteye gerçekleştirilen satışlarda işlem başına maliyet 19 dolar iken, call center satışlarda bu rakam 8 dolara, internette ise 0.45 dolara kadar düşmektedir.⁹⁰

Türkiye’de sigortacılık sektörü internet sitelerini uzun süre sadece tanıtım amaçlı kullanıp, e-ticareti ihmal etmiştir. Ancak bazı acentelerin öncülüğünde başlayan on-line sigortacılık girişimi sektörü etkilemiştir. Sigorta şirketleri ve bazı büyük acenteler internet üzerinden poliçe yaparak, hem maliyetlerini aşağı çekmek hemde daha çok müşteriye en kısa yoldan ulaşmak için çalışmalarına başlamışlardır. Bundan yaklaşık yedi yıl önce telefon sigortacılığı ile tanışan sektörde, ilk on-line satış işlemi bir kurumsal acente olan Büyükkaya Sigortacılık tarafından başlatılmış bunu Emek Sigorta ve Emek Hayat Sigorta izlemiştir. Sektördeki diğer şirketlerinde bu yöndeki çalışmaları ve test hazırlıkları devam etmektedir.⁹¹

Sigorta sektöründe elektronik ticaret uygulamaları sadece web sitelerinin kurulmasını ve bu siteler üzerinden poliçe satışını kapsayan bir süreç değildir. Ülkemizde sanal sigortacılık alanındaki mevcut uygulamalar şu şekilde sınıflandırılabilir:⁹²

- Sigorta şirketlerinin web siteleri yardımı ile tanıtım ve satış yapması,
- Sigorta şirketlerinin web siteleri üzerinden on-line poliçe satışı gerçekleştirmeleri,
- Sigorta araçlarının web siteleri yardımı ile tanıtım yapması,

⁸⁹ Ronan McIVOR-Paul HUMPHREYS-George HAUNG, (2000), “Electronic Commerce: Reengineering the Buyer-Supplier Interface”, Business Process Management Journal, Vol:6, No:2, ss:123-125

⁹⁰ Ergin GEDİZ,(1997), 2000’li Yıllarda Sigorta Sektörü ve Bilgi Teknolojisi, TSEV Yayınları, İstanbul, ss:1-3

⁹¹ Serhat YANIK-Selim YAZICI, (2003), “Sanal Sigortacılık”, Reasürör, Sayı:47

⁹² Selim YAZICI-Serhat YANIK, (2002), Elektronik Sigortacılık:Elektronik Ticaretin Sigorta sektörüne Etkileri, İstanbul Der.Yay., Yay.No:326, ss:165

- Bazı sigorta ve finansal portalların yardımı ile sigorta ürünlerinin fiyat, içerik vb. bakımlardan karşılaştırılmasının yapılması ve on-line poliçe satışı

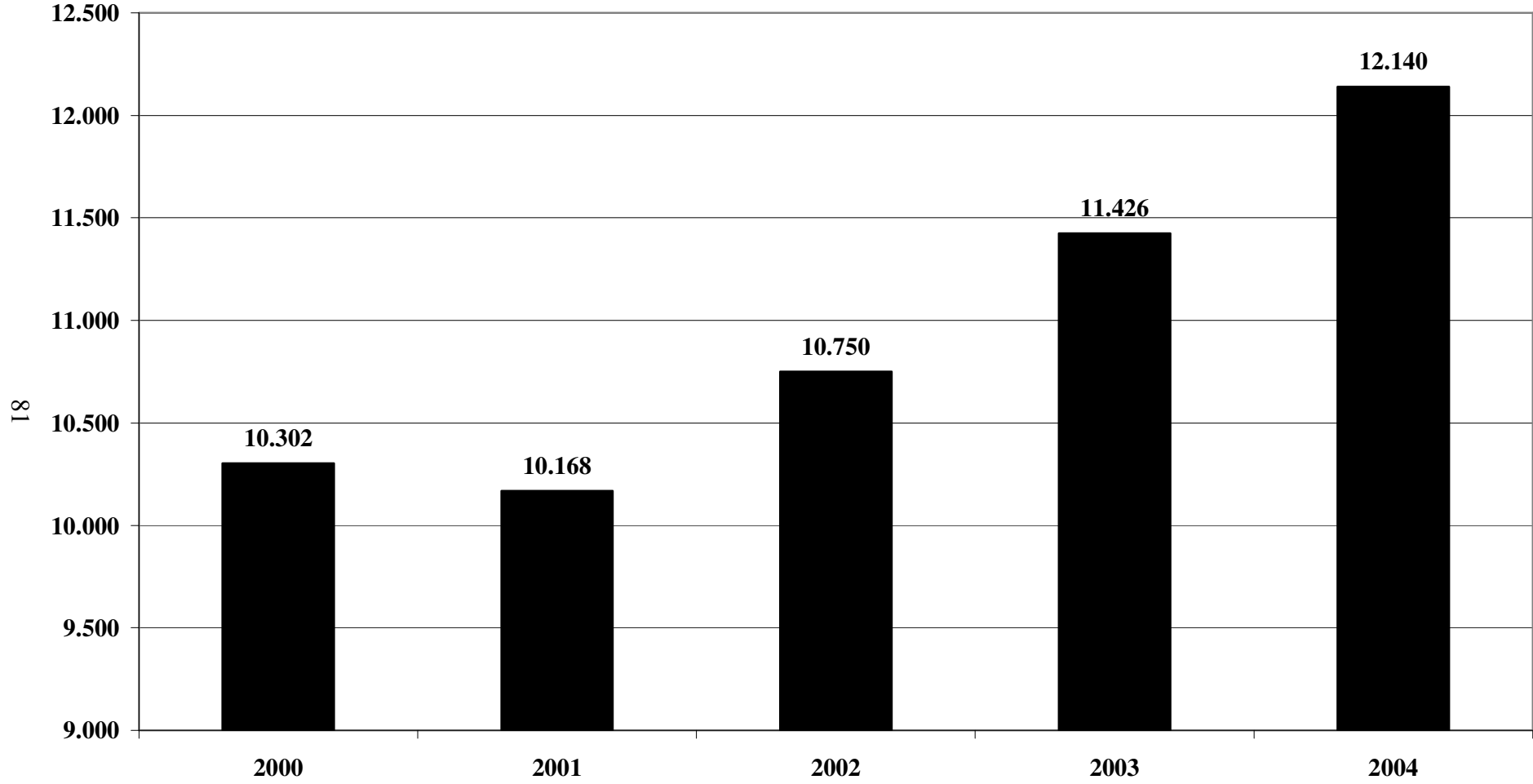
2.2.10 İSTİHDAM

Gelişmiş ülkelerde sigorta sektörünün kullandığı yeni dağıtım kanallarındaki gelişmeler, sigorta sektörünün geleneksel işlevlerinin bankacılık ve diğer finansal hizmetlerle çakıştığını ve giderek daha karmaşık bir hal aldığını göstermektedir. Sigorta sektörünün yeni dağıtım kanalları geliştirme gereksiniminin temelinde rekabet olgusu yatmakta, rekabetin yoğun olduğu piyasalarda sigorta şirketleri müşterilerine daha kaliteli ürünler ve hizmetler sunarak bir taraftan müşteri taleplerini karşılarken diğer taraftan yeterli ölçüde kâr sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Öte yandan ülkelerin ticari geleneklerindeki değişim ve ticaretin uluslararası boyutunun genişlemesi de rekabet baskısını artırmaktadır. Sigorta sektöründe uluslararası ölçekte yaşanan yeniden yapılanma hareketlerinin süregelmesi ve şirket birleşmelerinin artması, sektörün rekabet nedeniyle maliyet analizleri üzerinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır.

Maliyetler açısından sigorta şirketlerinin en önemli harcama kalemini hasar ödemeleri oluşturmakta, bunu pazarlama ve dağıtım için yapılan harcamalar izlemektedir. Satış hedeflerini gerçekleştirmek üzere şirketler, ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip, müşterilerin ürün tercihlerini kolaylıkla algılayabilen, müşterilere sigorta konusunda gerekli önerilerde bulunabilecek ve sonuçta müşterilerin kendileri için en uygun ürünü satın almalarını sağlayacak nitelikteki insangücünü istihdam etmek zorunda kalmaktadır.

Sigorta sektöründe çalıştırılan personel sayısında hem nitel hem de nicel artışlar meydana gelmiştir. Ancak mali sektör içerisindeki payı çok düşük seviyede kalmıştır. Bir ülkenin ekonomik kalkınmasının en önemli unsurlarından biri de eğitimidir. Sektörde istihdam edilen personelin eğitim durumuna bakıldığında; eğitilmiş personelin yıllar itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. Sektörde istihdam edilen personelin çoğunluğunun yüksek öğrenim mezunu olması, sigorta sektörünün gelişimi açısından oldukça umut vericidir. Şirketlerin eğitime daha çok zaman ve kaynak aktarmaları gerekmektedir.

Grafik 2.5 Personel Sayısı

Kaynak: 2000-2004 Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

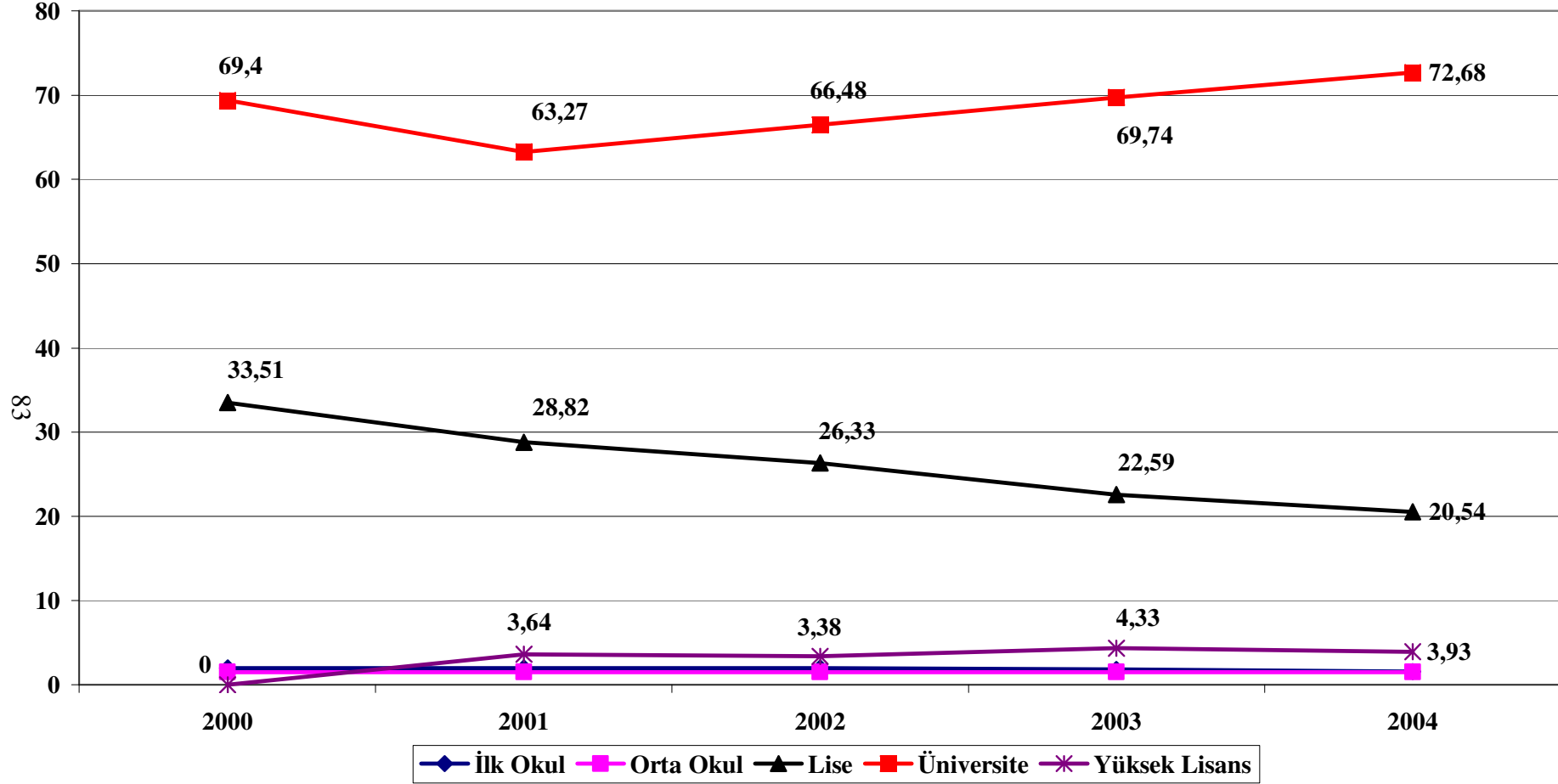
2003 yılı itibariyle sigorta ve reasürans şirketlerinde çalışan toplam personel sayısı, bir önceki yıla göre %5,1 oranında artarak 11,426 kişiye çıkmıştır.⁹³ 2004 yılında sigorta sektöründe istihdam edilen personel sayısı 12.140'dır. Toplam istihdamın %76,61'i üniversite ve/veya yüksek lisans mezunudur. Sektörde doğrudan satış elemanı olarak şirketler bünyesinde 4.009 kişi çalışmakta olup, bunların %68,34'ü dört şirketin personelidir.⁹⁴

31 Aralık 2005 tarihi itibariyle sigorta ve reasürans şirketlerinin merkez ve bölge kuruluşlarında çalışan toplam personel sayısı, bir önceki yıla göre yüzde 10,6 oranında artarak 12.851 kişiye çıkmıştır. Toplam çalışanların yüzde 98,5'i (12.639 kişi) sigorta şirketlerinde, yüzde 1,5'u (198 kişi) ise reasürans şirketlerinde çalışmakta olup, reasürans şirketlerinde çalışanların sayısı giderek azalmaktadır. Şirket başına düşen ortalama çalışan kişi sayısı ise 256'dır.

⁹³ Sevgi UNAN, (2004), "Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde İstihdam", Birlik'ten Dergisi, Sayı:36, ss:20

⁹⁴TC Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu 2004 Yılı Faaliyet Raporu

Grafik 2.6 Personelin Eğitim Durumu

Kaynak: 1990-2004 Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporları

2.2.11 SİGORTACILIĞIN TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Türk finans sektörü özellikle 1980 den sonra hızlı bir büyüme kaydetmiş ve Türk ekonomisinin reel kesimine önemli bir destek sağlamıştır. Bu tarihten itibaren Türk finans sektörünü oluşturan mali kurumlar, aktif büyüklüklerine göre bir değerlendirmeye tabi tutulduklarında; bankaların sektörde en yüksek paya sahip olduğu ve bu itibarla sektörü yönlendirdikleri göze çarpmaktadır. Türk finans sektörünün bileşenleri arasında sigorta şirketlerinin payı yıldan yıla istikrarlı bir artış göstermekle beraber hala çok düşüktür. Aktif büyüklükleri açısından sigorta şirketlerinin finans sektöründeki yerine bakıldığında bu yargı desteklenmektedir.

Tablo 2.7 Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü

Milyar (TL)	2001	2002	2003	2004	2005
Bankalar	171.9	216.7	255	313.8	406.9
Finansal Kiralama Şirketleri	2.8	3.8	5.0	6.7	6.1
Faktoring Şirketleri	1.5	2.1	2.9	4.1	5.3
Tüketici Fin.Şirketleri	0.7	0.5	0.8	1.5	2.5
Sigorta Şirketleri	4.4	5.4	4.3	5.6	8.7
Emeklilik Şirketleri	0.0	0.0	3.3	4.2	5.7
Menk.Kıym.Yat.Fonları	4.8	9.3	19.9	24.4	29.4
Menk.Kıym.Yat.Ortaklıkları	0.1	0.1	0.2	0.3	0.5
Menk.Kıy.Aracı Kur.	0.9	1.0	1.3	1.0	2.6
Gayrimenkul Yat.Ortaklıkları	0.9	1.1	1.2	1.4	2.2
Toplam	185.6	240.1	293.7	363.0	469.9

Kaynak: BDDK, TSRSB

Finans sektörünün önemi, toplanan fonların ekonominin reel kesiminde üretime dönük yatırımlara dönüştürülebilmesinde yatar. Bir diğer deyişle finans sektörünün misyonu; özellikle Türkiye gibi gelişen ekonomilerde fonların verimli bir şekilde öncelikli sektörlerle kanalize edilmesidir. Bu açıdan bakıldığında, finans sektöründe bankaların nispi payındaki büyüklük anlaşılabilir. Ancak gelişmiş ekonomiler göz önünde tutulursa, sigorta sektörünün fon toplanmasında ve plase edilmesinde bankalar kadar hatta bankaların ötesinde bir rol oynadıkları görülecektir.

Türkiye'nin finans sektörünün yapısından kaynaklanan risklerin değerlendirilmesini şöyle yapabiliriz. Türk Finans sektörü çeşitlendirmeye gidememiş bankacılık dışında diğer alt sektörlerin yapı önemsiz düzeyde kalmıştır. Finans alt sektörlerinin payında önemli değişiklikler meydana gelmezken 2001 Şubat krizi tüm sektörleri aynı ölçüde etkilemiştir. Bankacılık dışındaki alt sektörlerin boyutunun küçüklüğü tüm sektörün kırılganlığını arttırmaktadır. Diğer ülkelere bakıldığında finans sektörünün yapısını değiştirebilecek tek sektörün sigortacılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu özellikler sigortacılık sektörünün gelişime açık yönünü ortaya koymaktadır. Buna rağmen sigortacılık sektörünün düşük payı, yasa koyucunun yasal düzenlemeleri konusunda kayıtsızlığının açık yanıtı niteliğindedir. Bu düşük pay, yurtdışı reasürans anlaşmalarında pazarlık gücünü azaltmaktadır. Pastanın küçük olması fiyat rekabetinin şiddetini arttırmaktadır.

III. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM SÜRECİNDE TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜ

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü olan Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türk Sigorta Sektörü isimli bu bölümde; ilk olarak, Türk sigortacılığının dünyadaki yeri incelenmiştir. Sonrasında Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin sigortacılık faaliyetlerindeki durumuna değinilmiş ve Avrupa Birliği'nin sigortacılık konusundaki düzenlemeleri verilmiştir. Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müzakerelere başlayacak olan Türkiye'yi müzakere masasında zorlayacak sektörlerin arasında sigortacılık sektöründe gelmektedir. Bu nedenle çalışmanın devamında AB'ye tam üyelik yolunda Türk sigortacılığının AB mevzuatına uyum gereksinimlerine değinilmiştir. Türkiye'de sigorta sektörü Avrupa Birliği üyesi ülkelerle mukayese edildiğinde, Türk sigortacılığının yeterince gelişmemiş olduğu gözlenmektedir. Bundan dolayı çalışmada son olarak, Türkiye'de sigortacılık sektörünün gelişimini etkileyen faktörler incelenmiştir.

3.1 TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNÜN ULUSLARARASI BOYUTU

Türk sigorta sektörünün uluslararası sigortacılıktaki yeri genel olarak incelendiğinde; hala önemli sayılabilecek bir yer edinemediği görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan birçok ülkeyle karşılaştırıldığında Türk sigorta sektörünün olması gereken yerin gerisinde olduğu gözlenmektedir. Bunun en temel sebebi gelişmekte olan diğer ülkelere nazaran yapısal ve ekonomik koşullarda olumlu değişmelerin hala sağlanamamış olmasıdır.

Ancak Türk sigorta sektörünün 90'lı yıllardan günümüze kadar uluslararası boyutta gösterdiği gelişme hafife alınamaz.⁹⁵ Gerek prim üretimi gerekse kişi başına prim üretimi alanlarında dünya ülkeleri arasındaki yerini hızla yukarılara taşıyan Türkiye 2000 yılı itibariyle % 0.12 olan pazar payı ile 88 ülke arasında 37. sırada yer almaktadır. Bundan 5 yıl önce ise yani 1995 yılında Türkiye prim üretimi açısından 78 ülke arasında 69. sırada bulunmaktaydı. 2003 yılına gelindiğinde ise A.B.D.'nin ilk sıradaki yeri değişmezken Türkiye 3311 \$ ile 39. sıraya yerleşmiştir.⁹⁶

⁹⁵ World Insurance 1994, (1994), Financial Times International Year Books, Longman Group UK Limited , ss:364

⁹⁶ "2002'de Dünya İlerlerken Türkiye Uyum Sürecinde", (2004), Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:513, ss:6

Dünya prim üretiminin yaklaşık % 90'ı sanayileşmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilirken, dünya piyasasında % 35,91 ile ABD en büyük paya sahip olup, bu ülkeyi % 16,04 ile Japonya takip etmektedir.⁹⁷

Tablo 3.1 Ülkeler İtibariyle Prim Üretimi (2003)

SIRA	ÜLKENİN ADI	TOPLAM PRİM ÜRETİMİ		
		PRİMLER (MİLYON \$)	PAYI	BÜYÜME REEL
1	A.B.D.	1.058.208	35,91	2,6
2	JAPONYA	472.820	16,04	-1,5
3	İNGİLTERE	254.363	8,63	-4
4	ALMANYA	170.137	5,77	2,9
5	FRANSA	161.483	5,48	5
6	İTALYA	110.575	3,75	7,8
7	G.KORE	60.138	2,04	-0,6
8	KANADA	59.736	2,03	5,4
9	AVUSTRALYA	41.190	1,4	-0,4
10	HOLLANDA	25.036	1,77	2,2
39	TÜRKİYE	3.311	0,11	9,2

Kaynak: www.sigortacilik.gov.tr

Erişim Tarihi:25.07.2004

Gelişmişliğin önemli bir göstergesi olan sigortacılık sektörü, kişi başına gelirin düzeyi ve gelirin dağılımı ile yakından ilgilidir. Kişi başına milli gelir arttıkça ve gelir dağılımı düzeldikçe, sigortacılık sektörü de gelişecektir.⁹⁸

Türkiye kişi başına prim üretimi bakımından 2000 yılında dünya sıralamasında 88 ülke arasında 60. sırada yer almıştır. Kişi başına prim üretimi İsviçre ve Japonya'da sırasıyla

⁹⁷ T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, a.g.e., ss:18-19

⁹⁸ "Sektörün Güncel Durumunun Değerlendirilmesi-Global Insurance Industry,"(2003), Reasürör, Sayı:50, ss:25-28

4.643 ve 3.909 dolardır. 2003 yılına gelindiğinde ise Türkiye kişi başına düşen 47 \$'lık prim üretimi ile 84 ülke içinde 57. sırada yer almıştır.⁹⁹

Tablo 3.2 Ülkeler İtibariyle Kişi Başına Prim Üretimi (2003)

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN PRİM (A.B.D \$)				
SIRA	ÜLKE ADI	TOPLAM	HAYAT DIŞI	HAYAT
1	İSVİÇRE	5483,9	2193,3	3290,6
2	JAPONYA	3723,1	795,2	2927,9
3	İNGİLTERE	3887,3	1162,4	2724,9
4	A.B.D	3651,1	1989,7	1661,4
5	İRLANDA	3371,7	1343,5	2028,2
6	HOLLANDA	3209,1	1482,7	1726,4
7	FİNLANDİYA	2650,6	580,8	2069,8
8	FRANSA	2667,9	927,5	1740,4
9	DANİMARKA	3183,2	1151,7	2031,5
10	AVUSTURALYA	2081,9	1028,3	1053,6
57	TÜRKİYE	47,0	37,2	9,7

Kaynak: www.sigortacilik.gov.tr

Erişim Tarihi:25.07.2004

Gelişmiş ülkelerde kişi başına prim üretimi hayat branşında yoğunlaşırken, ülkemizin de içinde olduğu gelişen ve az gelişmiş ülkelerde yoğunluk hayat dışı branşta. Bu doğrultuda ülkemizde de sigorta sektörünün toplam prim üretiminde hayat branşının büyük bir payı olmadığı ve hayat dışı branşlardan önemli oranda düşük olduğu gözlenmektedir. Hayat dışı branşların gelişmiş ülkelerin sigorta sektöründe ikincil bir rol üstlendiği söylenebilir. Buna karşılık hayat branşı sektörün hedef unsuru pozisyonundadır ve bu yönüyle çağdaş sigortacılığın yöneliminde hayat branşının rolü açıktır. Oysa gelişen ülkelerde ve bu arada ülkemizde de tercihler çağdaş yönelimin tersine hayat dışı branşlarda yoğunlaşmaktadır.¹⁰⁰

⁹⁹ T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu 2000-2004 Yılı Faaliyet Raporları

¹⁰⁰ Mahir ÇİPİL, (2003), "Türk Sigorta Sektörünün Pazarlama Karması", Hazine Dergisi, Sayı:16, ss:42

3.2 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE SİGORTA SEKTÖRÜ

Farklı ulusal pazarların entegre bir Avrupa iç pazarına dönüştürülmesi sonucu kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğundan Avrupa Birliği'ne giden yol hiç de kolay olmamıştır. Birliğin amacının gerçekleştirilmesi üye devletlerin hizmet, sermaye ve emeğin mübadele serbestisinin sağlanması için ilgili mevzuatların birbirine uygun hale getirilmesi zarureti ortaya çıkmıştır.

AB'de hizmetlerin serbest dolaşımı alanındaki en önemli sektörlerden biri sigortacılık sektörüdür. Genişleme öncesi yapılan araştırmalara göre, 1997 yılında 15 üye devlette hayat sigortası alanında faaliyet gösteren toplam 943 işletme bulunmaktaydı. Öte yandan aynı yıl, hayat sigortasının dışında faaliyet gösteren toplam 2241 işletme mevcuttu. Binlerce kişinin istihdam edildiği sigorta piyasası, gerek sigortacılık sektörünü geliştirmek gerekse sistemde yer alan müşterileri korumak için çeşitli düzenlemelere tabi tutuluyor ekonomik etkinlik ve piyasa entegrasyonu sağlayacak tek sigorta piyasası, sigortacıların AB'nin tamamında çalışabilmeleri ve serbest bir şekilde iş kurabilmelerine ve de hizmetlerini sunabilmelerine imkân tanımak için ortak bir çerçeveye ihtiyaç duyuyordu. Söz konusu yasal çerçeve, taahhüt edilen faydaların kimi zaman hayati önem taşıyabileceği göz önünde bulundurularak, özellikle bireyler olmak üzere müşterileri de korumalıdır. Bu sonuç, yaşam sigortası ve diğer sigorta yönergelerinin üzerine kurulan, gerekli kuralları uyumlaştıran ve sağduyuyu temel alan bir çerçeve ile gerçekleştirilmelidir. Söz konusu çerçeve güncelleştirilmeli, gözden geçirilmeli, tamamlanmalı ve kimi zaman da piyasadaki gelişmelere ve ürün karmaşıklığına cevap verecek şekilde basitleştirilmelidir.¹⁰¹

AB, Kuzey Amerika'dan sonra dünyanın en büyük ikinci sigorta pazarına sahiptir. AB'ye bağlı 25 ülke 2003 verilerine göre toplam ürettikleri 951 milyar 60 milyon Dolar prim ile dünya sigorta piyasasından yüzde 32.27 pay alıyor. 2004 yılında 10 yeni üyenin birliğe katılmasının, AB'nin sigorta potansiyelini artırmadığı görülüyor. Nitekim, AB'nin 15 ülkesi 2003 yılında 934 milyon 531 bin Dolar prim üretimi ile dünya

¹⁰¹ Suna OKSAY, (2005), "Avrupa Tek Sigorta Piyasası", Birlik'ten Dergisi, Sayı:1, ss:8-10

pazarının yüzde 31.71'ine hakim iken, 10 yeni üyenin katılımı ile prim üretiminin ancak yüzde 0.1 artış gösterdiği gözleniyor.¹⁰²

Tablo 3.3 AB Ülkelerinin Sigorta Sektörü Verileri

	Prim Üretimi (Milyon Euro)	Kişi Başına Prim 2002 (Euro)	Primlerin GSYİH'ya Oranı 2002 (%)	Şirket Sayısı	Çalışan Sayısı
İngiltere	200,498	4,019	14,1	806	216,300
Almanya	148,200	1,712	6,7	703	248,100
Fransa	143,270	2,213	8,7	490	139,300
İtalya	96,634	1,553	7,0	251	39,497
Hollanda	46,250	2,724	9,9	440	50,800
Polonya	5,321	177	3,1	77	30000
Macaristan	2,115	207	3,0	28	29,927
Türkiye	2,461	31	1,4	58	10,750

Kaynak: www.sigortacilik.gov.tr

Erişim Tarihi:25.07.2003

AB ülkeleri arasında en yüksek sigorta primine sahip ülke 200 milyar 498 milyon dolarlık üretim ile İngiltere'dir. İngiltere'nin dünya sigorta pazarındaki payı ise yüzde 8.63 civarındadır. İngiltere'yi 148 milyar 200 milyon dolar üretim ile Almanya, 143 milyar 270 milyon dolarla Fransa, 96 milyar 634 milyon dolarla da İtalya izliyor. İngiltere'nin AB sigorta pazarı içinden aldığı pay yüzde 26.74 iken, Almanya yüzde 17.88, Fransa 16.97, İtalya ise 11.62 paya sahiptir. Bu da gösteriyor ki, AB üyesi 25 ülke arasında İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya toplam sigorta pazarının yüzde 73.21'ini elinde tutmaktadır.¹⁰³

AB içinde en düşük prim üretimine sahip ülkeler ise Macaristan, Slovenya, Slovakya, Kıbrıs Rum Kesimi, Litvanya, Malta ve Letonya Cumhuriyeti olarak sıralanmaktadır. Nitekim Macaristan 2 milyar 447 milyon dolar prim üretimi ile AB pazarından yüzde

¹⁰² Berna ÖZŞAR, (2005), "Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Sigorta Sektörü", Birlik'ten Dergisi Sayı:1 ss:14-17

¹⁰³ Bora GÜRER, (2001), "Avrupa Birliğinde Sigorta Sektörü 2000", Birlik'ten Dergisi, Sayı:20, Yıl:2, ss:8-9

0.25 pay almaktadır. En düşük prim üretimine sahip Letonya ise 210 milyon dolar prim üretimi ile AB pazarında %0.02'lik paya sahiptir.¹⁰⁴

AB ülkelerinde kişi başına düşen prime baktığımızda ise 1999 dolar olduğu görülmektedir. Ancak AB'nin, 2004 yılında 10 yeni üyeyi bünyesine katmadan önce kişi başına düşen prim miktarının 2349 dolar olması, yeni üyelerin AB'yi kişi başına düşen sigorta primi konusunda fakirleştirdiğini ortaya koymaktadır. AB ülkeleri arasında kişi başına düşen primin en yüksek olduğu ülke ise 4019 dolar ile İngiltere'dir. İngiltere'yi sırası ile 2724 dolarla Hollanda, 2213 dolarla Fransa, 1712 dolarla Almanya, 1553 dolarla da İtalya izlemektedir.

3.3 AVRUPA BİRLİĞİ SİGORTA DÜZELEMELERİ

3.3.1 SOLVENCY II

Bu büyük ve iddialı proje, yeni bir AB çerçevesi oluşturmayı planlıyor. Basel II'nin sigortadaki dengini oluşturan Solvency, mevcut sisteme göre risklere daha hassas bir yapıya sahiptir. Ayrıntılı kurallar oluşturmak için, tüm tarafları içine alan bir süreç belirlenmiştir. Üye devletlerin ve Avrupa Sigorta ve Mesleki Emeklilik Denetçileri Komitesi'nin (CEIOPS - Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors) anahtar bir rol oynaması ancak endüstrinin de bu sürece katılması öngörülmektedir.

Solvency II projesi 2 aşamadan oluşmaktadır. 2002 yılında başlayan ilk aşamada, yeni sistemin genel yapısı ve ele alınacak konular belirlenmiştir. 2004 yılında başlayan ikinci aşamada ise, yeni sistemin detayları belirlenecektir. Solvency II direktifinin 2006 Ekiminde çıkarılması öngörülmekte olup, sistemin tamamen yürürlüğe girmesinin 2010 yılını bulması beklenmektedir.

Yeni sistem üç sütunlu bir sistem olacaktır ve bu açıdan bankalar için kurulan Basel II sistemine benzeyecektir. Birinci sütun Solvency'nin nicel yanıyla yani, muhasebe

¹⁰⁴ Andreas KNAUL, (2005), "Sigorta Sektörüne Uygulanan Avrupa İlkelerinin Değerlendirilmesi", Avrupa Birliği Sigorta Mevzuatı ve Uygulamaları Semineri, TSRSB Yay. No:5, Ceyma Matb., İstanbul, ss:10

penceresinden (aktif-pasif dengesi) bakıldığında ölçülebilen riskleri karşılamak için gerekli olan sermayenin hesaplanmasıyla ilgilidir. Ancak bu sütunda mevcut uygulamadan farklı olarak daha detaylı bir hesaplama yapılmakta, yükümlülükler ve nicel olarak ölçülebilen pazar riski, kredi riski, sigorta riski gibi riskler daha fazla dikkate alınmaktadır. Ana amaç, sigortacıların tutması gereken sermayeyi en iyi şekilde belirleyen bir sistem geliştirmektir.

İkinci sütun ise denetim incelemesinin gözden geçirilmesinin yanında, Solvency'nin nitel yanıyla, yani birinci sütunda hesaplanamayan faaliyet riski, sigorta şirketi tarafından riskleri karşılamak için uygulanan modelin riski gibi risklerle ve risk yönetimiyle ilgilidir. Buradaki amaç, sigorta şirketlerini daha etkin bir risk yönetimi geliştirmek için teşvik etmek ve etkili denetim mekanizmaları getirmektir.¹⁰⁵

Üçüncü sütun ise finansal tablolara ilişkin açıklama gereklilikleriyle ilgilidir. Bu sütundaki temel amaç ise, şirketleri Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) uyumlu ek beyanlar vermeye zorunlu kılarak şeffaflığın artırılması ve piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Değerleme metotları, denetleme raporları ve kamuya açıklama kurallarının birbirine benzemesini sağlamak ve aynı zamanda denetlenen kurumların idari yükünü azaltmak için, Solvency II sistemi, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun (IASB) belirlediği muhasebe kurallarıyla uyumlu olacaktır.

3.3.2 ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI (IAS)

AB uluslararası muhasebe standartlarını kullanmayı üstlendi. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren, sadece mali hizmetler sektörü değil, tüm kote edilmiş AB şirketleri konsolide hesapların hazırlanmasında Uluslararası Muhasebe Standartlarını kullanmak zorundadır. Gelecekteki muhasebe kuralları yeni Solvency II sisteminin temel taşlarından biri olacaktır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Ben DYSON, (2005), "Sigortacılık Sektörünü Sarsabilecek Yeni Düzenlemeler Mali Yeterlilik II (Solvency II)", ÇUHACI Y.K.(Çev.), Reasürör, Sayı:58, ss:28-32

¹⁰⁶ Ted BRAKMAN, (2004), "Avrupa Birliğine Yeni Katılımlardan Sonra Vergi Değişikliklerinin Sigorta Sektörüne Etkileri", Reasürör, Sayı:54, ss:32

3.3.3 REASÜRANS

Solvency II ve muhasebe projeleri, önemli ve uzun vadeli projelerdir. Ancak, Avrupa Komisyonu Nisan 2004'te reasürans için kısa vadede gerçek bir AB pazarı yaratmak üzere bir yönerge teklifinde bulundu. Söz konusu yönerge teklifi, reasüransçıların AB genelinde faaliyet gösterebilecekleri bir zemin oluşturuyor ve kendi ülkelerinde yetkili mercilerin denetimini öngörüyor. Reasürans hizmetlerinin sınır ötesi uygulamalarının önündeki engelleri kaldırması beklenen yönergenin, AB'nin Amerika Birleşik Devletleri gibi önemli ticari ortaklarıyla karşılıklı tanınma anlaşmaları müzakere ederken yardımcı olması öngörülüyor.

Söz konusu denetim, tüm üye devletlerin uygulaması gereken hükümler çerçevesinde işleyecek. Her ne kadar doğrudan sigortacılar tarafından yürütülen reasürans faaliyetleri yönetmeliğe tabi olsa da, Yönerge'nin uzmanlaşmış reasüransçıları kapsamayan mevcut Avrupa sigorta mevzuatındaki açığı kapatması bekleniyor.

3.3.4 ULUSLARARASI KONULAR

Avrupa Komisyonu, sigortacılık alanında kuralların eksik veya düzensiz olarak uygulanmasının rekabetin zarar görmesine, global istikrarın sarsılmasına ve piyasanın liberalleşmesinin olumsuz etkileneceğine inanıyor ve bu nedenlerle Uluslararası Sigorta Deneticileri Derneği'ni (IAIS - International Association of Insurance Supervisors) destekliyor.¹⁰⁷

3.3.5 TEK SİGORTA PİYASASI

Geniş ve tek bir sigorta piyasasının kurulması dünyada bir benzeri daha olmayan bir gelişmedir. Tek bir sigorta piyasası içinde şirketler ürünlerini Avrupa Birliği ülkelerde serbestçe satabildikleri gibi, kişilerde sigortacılık işlemleri için kendi yerleşik buldukları ülke dışında herhangi bir üye devlet sigortacısına başvurabilmektedirler.

¹⁰⁷ Insurance International/Commercial Insurance, (2005), "Avrupa Sigorta Sektörü İnceleme Altında", BİNGÖL N.E.(Çev.), Reasürör, Sayı:59, ss:25-27

Bu alanda Avrupa Birliği müktesebatının hukuki dayanağını Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmanın topluluk politikalarına ilişkin 3. bölümünün yerleşme hakkına ilişkin 2. başlığı (Madde 43-48) ile hizmetlere ilişkin 3. başlığı (Madde 49-55) oluşturmaktadır. Tek sigorta piyasası ile Avrupa Birliği yalnızca şirketlerin aralarındaki rekabeti arttırmayı değil kişilerin daha iyi ürünlere güvenle erişimini sağlayacak olanakları sunmayı da hedeflemektedir. Bu amacın gerçekteşmesi ile rekabetçi bir sigortacılık sektörünün oluşması sağlanacak, bu da ekonomik etkinlik ve gelişmeye katkıda bulunacaktır.¹⁰⁸

Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği üyesi ülkelerde sigorta sektörleri, sigorta ürünlerine yönelik önemli bir talep artışıyla karşı karşıya bulunmakta, bu ise önemli bir ciro artışına yol açmaktadır. Artan talep ve sigortacılık sektöründeki büyüme, faaliyetlerde artışı ve gelişmeyi de beraberinde getirmiştir.

3.3.6 KURULMA HAKKI VE HİZMET SUNMA SERBESTİSİ

Sigorta alanında kuruluş serbestisi, bir üye devlet vatandaşlarının (gerçek ve tüzel kişiler) kendi ülkelerinden başka bir üye devlet ülkesinde yerli ortaklıklarla aynı koşullara bağlı olarak bir iş kurabilme hakkını ifade eder. Kurulma hakkı sürekli veya süreliye yakın bir hak olarak görünmektedir. Sigorta alanında hizmet sunma serbestisi, bir üye devlette kurulu bulunan bir sigorta teşebbüsünün başak bir üye devlette sigorta hizmeti vermesidir. Hizmet sunma serbestisi, bir yerleşim yerine bağlı olunmasını gerektirmeyen geçici bir hak olarak görünmektedir.

Görüldüğu gibi kuruluş serbestisi, bir üye devlette belirsiz bir süre için sabit bir yerden ekonomik faaliyetin sürdürülmesini gerektirirken; hizmet sunma serbestisi, bir ekonomik faaliyetin, hizmet sağlayıcısının ve alıcısının yerleşik olmadığı bir üye devlette geçici bir süre için verilmesini gerektirir.

Avrupa Birliği'nde hizmetler sektörünün bütünleşmesi üç temel prensibe dayalı olarak gerçekteşmiştir. Bunlardan birincisi Ev Sahibi ülke Prensibi'dir. Buna göre, bir üye

¹⁰⁸ Huriye KUBİLAY,(2006), 'Türk Özel Sigortacılığının Avrupa Birliği Sigorta Hukuku ile Bütünleşmesi',Sigorta Araştırmaları Dergisi,Sayı:2,ss:13-15

ülkede bulunan sigortacı kendi ülkesindeki yetkili mercinin gözetim ve denetimine tabidir. İkinci konsey yönergelerinde, menşe ülkenin kendi sözleşme hukukunu geçerli sayma hakkı olduğu kabul edilmektedir. Üçüncü konsey yönergelerinde de menşe ülkenin kamu düzenini koruyan genel kuralların gözetilmesi çerçevesinde yasal yetkisinin saklı olduğu ifade edilmektedir. Diğer prensip Tek Lisans uygulamasıdır. Buna göre, Avrupa Birliğine üye ülkelerden birinde kurulan bir sigorta şirketi, ilgili resmi kurumları haberdar etmek suretiyle ruhsatlı bulunduğu branşlarda diğer üye ülkelerde de sigortacılık hizmeti verebilmektedir. Bir üye ülkede verilen ruhsat diğer üye ülkelerde de geçerli olmaktadır. Üçüncü prensip, üye ülkelerin birbirlerinde ki yetkili merci ve mevzuatı karşılıklı olarak tanımlarıdır.¹⁰⁹

3.4 AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM GEREKSİNİMLERİ

Avrupa Birliği ülkelerinde gerek kişi başına düşen prim miktarı gerekse istihdam açısından sigorta sektörünün ekonomideki yeri Türkiye'ye nazaran oldukça iyidir. Esasen Birliğe dahil ülkelere bazılarını (Almanya, İngiltere, Fransa gibi) dünya sigortacılığında A.B.D., Japonya gibi ülkelere sonra ilk sıralarda yer alan ülkeler arasındadır. Ve bu ülkeler çok gelişmiş bir sigorta endüstrisine sahiptirler.

Oysa Türkiye'de sigortacılığın bu derece gelişmemiş olduğu ve GSMH'daki payının düşük olduğu görülmektedir. Bu nedenle kuvvetli bir sigorta endüstrisi karşısında daha zayıf bir endüstri söz konusudur. Bu durum Türk sigortacılık mevzuatının oldukça liberal ve Avrupa Birliği mevzuatına büyük ölçüde yakın olsa da bazı konularda korunmaya muhtaç olduğunu göstermektedir.¹¹⁰

Avrupa Birliği mevzuatının getirdiği kuruluş ve hizmet serbestisi nedeniyle sigorta sektöründe bir canlılık olacağı ve yeni yabancı sigorta teşebbüslerinin piyasaya girmesi suretiyle bu piyasanın sigortacılık işlemleri bakımından olduğu kadar istihdam ve sermaye açısından ekonomiye katkıda bulunacağı açıktır.

Türkiye'nin Avrupa birliğine tam üye olması halinde ;

¹⁰⁹ "AB'de Sigortacılığın Gelişimi ve Yeni Uygulamalar", (2004), Sigortacı Dünyası, Sayı:518, ss:6

¹¹⁰ Samim ÜNAN, (2005), "Türk Sigorta Mevzuatının Değerlendirilmesi", Avrupa Birliği Sigorta Mevzuatı ve Uygulamaları Semineri, TSRSB Yay.No:5, Ceyma Matb., İstanbul, ss:22

1. Sigortacılık ile uğraşan sigorta teşebbüslerinin sayısı artacaktır
2. Daha yaygın mesleki aracılık faaliyetleri artacaktır.
3. Sigorta üretiminde artış kaydedilecektir.
4. Serbest rekabet nedeniyle sağlıklı ve tüketici lehine bir piyasa teşkil edilecektir.
5. Türk Sigortacılığı Avrupa Birliği'ne dahil ülkelerde çalışma imkanı bulacak ve dolayısıyla gerek üretim gerekse istihdam açısından ekonomiye daha büyük katkı sağlayacaktır.
6. Daha geniş ve yaygın sigortacılık faaliyeti sonucu daha kuvvetli yatırım fonları oluşacak ve sermaye piyasası gelişecektir.
7. Üye ülkelerde oturan Türk vatandaşları önemli bir müşteri potansiyeli oluşturacaklardır.

Ancak beklenen yararlar karşın yukarıda değindiğimiz gibi Avrupa Birliği'nin kuvvetli ve gelişmiş sigorta sektörü karşısında daha zayıf olan Türk sigortacılığının tam bir serbestiye gidilmesi suretiyle yalnız bırakılmaması bazı koruyucu önlemlerin alınması gerekir. Nitekim Avrupa Birliği ülkelerinden Portekiz, İspanya, İtalya, İrlanda, Yunanistan gibi birçok ülkenin Avrupa Birliği direktiflerinin uygulanmasında rezervleri vardır. Bu doğrultuda ortak bir sigortacılık pazarının kurulmasına karar vermek ve bu yolda yapılan çalışmaların neyi hedeflediğini açıklığa kavuşturmak önemli bir konudur. Sürecin bir parçası olan ortak sigortacılık pazarı temelde şunları hedeflemelidir.¹¹¹

- 1- Bir üye devlette yerleşik bulunan sigorta şirketleri herhangi bir üye devlette şubeler kurabilmelidir.
- 2- Sigorta şirketleri şube kurmak zorunda olmadan tüm sigorta ürünlerini Avrupa Birliği ülkeleri çapında pazarlayabilmelidir. Sınırlama olmamalıdır.
- 3- Sigorta şirketleri fiyat, ürünün yapısı ve sunulan hizmet konularında adil ve eşit şartlarda rekabet edebilmelidir.
- 4- Ayrı ulusal organlar tarafından gerçekleştirilse bile sigorta şirketleri, aynı temel denetim kurallarına tabi olmalıdırlar.
- 5- Özel veya tüzel kişi sigorta müşterisi, sigortasını Avrupa Birliği içerisinde istediği her yerden satın alabilmeli ve birlik içinde mevcut bütün sigorta çeşitlerine ulaşabilmelidir.

¹¹¹ I. Ulusal Sigorta Sempozyumu, (2005), "AB'ye Uyum: Ne Yavaş, Ne Çok Hızlı", Sigorta Dünyası, Sayı:529, ss:14-15

- 6- Toplumun yanlış bilgilendirilmesini önlemek için, satış yöntemleri ve yapısı üzerinde yeterli kontrol sağlanmalıdır.
- 7- Piyasa, sigorta teminatı satın alanlar ve onların danışma organlarının sağlıklı tercihler yapabilmeleri için yeterli şeffaflığa sahip olmalıdır.
- 8- Broker ve diğer sigorta aracıları AB çapında eşit şartlarda çalışabilmelidir.
- 9- Bir sigorta şirketinin çalışma ruhsatının iptal edilmesi durumunda bulunduğu yer dikkate alınmadan poliçe sahiplerine eşit muamele yapılmalıdır.
- 10- Piyasada yerleşik bütün sigorta şirketleri hakkında yeterli ve mukayeseli mali bilgiler mevcut olmalıdır.
- 11- Sözleşme hukukunun AB çapında tekdüzen olmasına gerek olmamakla birlikte kamuyu koruyacak kuralların mevcut olması ve önemli sonuçlar doğuracak farklılıkların olmaması gerekmektedir.
- 12- Farklı sigorta vergisi oranları veya vergi toplamadaki farklı idari düzenlemeler sigorta şirketi tercihinde etken faktör olmamalıdır.
- 13- Sözleşmeye taraf olanların nakit hareketleri üzerinde hiçbir sınırlama olmamalıdır.
- 14- Vergi düzenlemeleri üye ülke sigortacıları arasındaki rekabeti bozucu etki yapmamalıdır.

Bu hedefler ulaşmak için pek çok düzenlemeye ihtiyaç vardır ve bunların bazıları da sigortacılığın dışında bir takım düzenlemeleri gerektirmektedir

Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliğinin kurulmasına ilişkin olarak 6 Mart 1995 tarihinde Ortaklık Komisyonu tarafından alınan karar, her ne kadar sadece malların serbest dolaşımına ilişkin olsa da sigortacılık sektörü açısından da önemli bir gelişme teşkil etmektedir. 1963 tarihli Ankara Anlaşması'ndan itibaren, Avrupa'daki ekonomik entegrasyon çabalarına tam üye olarak katılma kararlılığı taşıyan Türkiye, Gümrük Birliğini nihai bir statü olarak değil, tam üyelik yolunda geçici bir aşama olarak görmektedir.¹¹²

Dış politika öncelikleri arasında Avrupa Birliği'ne tam üye olmayı birinci sıraya yerleştiren Türkiye, bu hedefi göz önünde bulundurarak ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, askeri ve hukuki alanlarda Avrupa Birliği'nde sağlanan entegrasyon seviyesine

¹¹² Nevzat GÜRAN-İsmail AKTÜRK, (2001), Uluslararası İktisadi Kuruluşlar, Tuğra Ofset, Isparta, ss:276-280

yaklaşmak zorundadır. Bu bağlamda ele alındığında, son yıllarda Türk sigorta sektörünün liberalize edilmesi yönünde yapılan ve hala sürdürülmekte olan yasal değişiklikler sonucunda ulusal mevzuat ile Avrupa Birliği'ndeki uygulamalar arasında paralelliğin büyük ölçüde sağlanmış olduğu görülmektedir.

Tam üyelikle ilgili olsun olmasın, Avrupa Birliği'ndeki liberal sigorta pazarına paralel düzenlemelere kavuşmak Türk sigortacılığını rekabet koşullarında çalışmaya yöneltecek ve rasyonelliği arttıracaktır.

Bu süreç içerisinde Türk sigortacılığının karşılaşacağı gelişmeler teknik açıdan olumlu ve olumsuz olarak iki grupta değerlendirilebilir. Olumlu olabilecek teknik gelişmelerden başlıcalarını şu şekilde sıralamak mümkündür.¹¹³

Avrupa'da halen uygulanmakta olan birtakım sigorta türleri Türkiye'de de uygulanmaya başladığı zaman, günlük hayatta sigortalanabilir risklerin daha büyük bir bölümü sigorta poliçesi kapsamına girecektir. Ayrıca uluslararası taşımacılık, endüstri sigortaları, büyük montanlı hayat sigortaları, yatırım sigortaları, mali sorumluluk sigortaları, kâr kaybı sigortası ve hukuki korunma sigortası gibi Avrupa'da yaygın olarak kullanılıp, Türkiye'de henüz yerleşmemiş sigortalarda artış beklenmektedir. Yeni sigorta türlerinin yanı sıra, sosyal bir misyon taşıyan zorunlu sigortalardan sayısında da artış olması muhtemeldir.

Sigorta primlerinin tahsilatı ve hasar ödemelerinde Avrupa Birliği'nde kullanılan tekniklerin Türkiye'de de uygulanmasıyla, sigortalıların prim ödemeleri kolaylaşacak, hasar halinde zararlar daha süratli tazmin edilecek, sigortacı-sigortalı ilişkileri iyileşecektir. Artan rekabet nedeniyle sigorta sektörünün reklam ve tanıtıma daha fazla ağırlık vermesiyle birlikte, sigorta kavramı toplumda daha da tanınıp yaygınlaşacak ve yerleşecektir.

Diğer taraftan, Türk sigorta sektörünün karşılaşacağı teknik yönden olumsuz birtakım gelişmeler de bulunmaktadır. Prim üretimi, fon yönetimi ve istihdam açılarından sigorta sektörünün ekonomi içerisinde önemli bir yer kapladığı Avrupa Birliği'nde sigorta

¹¹³ TSSB, (2005), Türkiye'nin Avrupa Birliğine Tam Üyelikine Doğru Türk Sigorta Sektörünün Öncelikli Sorunları Toplantıları (Solvency II), TSSB Yayınları, İstanbul, ss:1-7

şirketlerinin büyük ölçekli, güçlü yapısı tam rekabet koşullarında Türk şirketlerini ciddi şekilde etkileyecektir.

Minimum teknik kâr-yüksek mali kârlılıkla faaliyet gösteren Avrupa firmaları, mali yönden daha güçlü olduklarından dolayı yerli şirketlerinkinden daha cazip poliçe teklifleri sunabileceklerdir.

3.6 TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de sigortacılık sektörü emekleme döneminde olan bir sektördür. Gelişmiş finans sektörleri arasında bankacılık sektörü ile paralel bir gelişme kat eden sigortacılık sektörü maalesef ülkemizde bankacılık sektörüne paralel bir gelişme gösterememiştir. Bankacılık sektörünün gölgesinde kalmıştır.

Türkiye'de sigortacılık günden güne gelişme göstermektedir. Ancak bütün bu gelişimine karşın sigortacılığın Türkiye'nin ekonomik boyutlarına uygun bir büyüklüğe ulaşmadığı açıktır. Sektörünün gelişmesini engelleyici birçok faktör vardır. Ülkemizde sigortacılığın gelişimini engelleyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz.¹¹⁴

- Sosyal ve kültürel faktörler
- Yasal faktörler
- Ekonomik faktörler
- Mali faktörler
- Dini faktörler
- Pazarlama
- Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar

3.6.1 SOSYAL VE KÜLTÜREL FAKTÖRLER

Toplumdaki sigorta bilincinin eksikliği, sigorta ihtiyacını hissettirmemiş bu ise sektörün topluma yayılmasını önlemiştir. Aydın çevreler bile sigorta kavramını ve yararını tam

¹¹⁴ Serdar AYBAY, (2002), "Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Güncelleştirilmiş Pazarlama Karması-7 P's Yaklaşımıyla Uygulamalı Bir Araştırma", Reasürör, Sayı:44 ss:21-23

olarak anlamış ve kavramış değillerdir. Sigorta sektörünün gelişmesi ancak bu kavramın ve uygulamanın topluma mal olması ile mümkün olabilecektir.

Toplumumuz yüzlerce yıldır doğu kültürünün etkisinde kalmıştır. Bu etkilenmeden dolayı toplumda kadercilik anlayışı yerleşmiş ve benimsenmiştir. İyiliğinde, kötülüğünde Allah'tan geleceğine inanmış bir toplum sigortacılığı benimseyememiş reddetmiştir.

Ülkemizde sigortacılık bilincinin gelişmemiş ve halkın büyük bir kısmının kaderci olması yanında halkın sigorta hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, sigortacılığın gelişmesini engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. Diğer önemli bir etkende, hasar ödemelerinde meydana gelen gecikmeler nedeniyle sigortalıların, sigorta şirketlerine güvensizlik duymalarıdır.¹¹⁵ Sigortacılığın gelişmesini engelleyen sosyal etkenlerin giderilmesi, ülkemizin sigortacılık kapasitesinin artmasına yardımcı olacaktır.

3.6.2 YASAL FAKTÖRLER

Halen uygulanmakta olan özel sigortacılık faaliyetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin hukuksal altyapı, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen Kanun Hükmünde Kararnamelerden oluşmaktadır.

Sigorta sektörüne ait müstakil bir kanun henüz çıkarılamamıştır. 7397 Sayılı Kanun 539 sayılı KHK ile değişikliğe uğramış ancak ilgili 3991 yetki kanunu 1994 yılında Anayasa mahkemesi tarafından iptal edildiğinden bir hukuk sorunu ortaya çıkmıştır. Sigorta sektörüyle ilgili, kanun hükmünde kararnameyle bir düzenleme yapılmış; ancak, bu kanun hükmünde kararnameyle ilgili, süresinde yeni bir kanun çıkarılamadığı için, şu anda, sigorta sektörü, herhangi bir kanunu olmadan, geçmiş kanunlara atıfta bulunularak yürütülmektedir. Yıllardır, bu tablo böyle devam etmektedir. Avrupa normlarına uygun bir sigorta kanununun acele çıkarılması zaruridir.

Sorumluluk sigortalarıyla ilgili bir çerçeve kanunun çıkarılması gerekmektedir. Türkiye'deki adliyelerin yükünün en önemli sebebi, sorumluluk hukukunun tanzim edilmemiş olmasıdır. Bugün, deprem olduğunda müteahhitler suçlanmaktadır. Ancak müteahhitlerin mesleki sorumluluk sigortaları yoktur. Bu her iş kolu için geçerlidir.

¹¹⁵ Ercan TAŞKIN-H.Yelda ŞENER, (2004), "Global Normlu Sigorta Sektörü", Reasürör, Sayı:, ss:15

Avrupa'da bir işe başlayabilmek için, meslekî sorumluluk sigortasının olması gerekir; bu olmadan, o kişi işe başlayamaz.

Ülkemizde, sigorta sektöründe yaşanan mevzuat boşluğu şirketler arasında haksız rekabeti teşvik eden bir piyasa ortamı yaratmış ve bu ortamdan sektör imajı ve tüketici zarar görmüştür. Sigorta Murakabe Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nun bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra sigorta sektörünün temel sıkıntıları daha da artmıştır. Uzmanlara göre AB mevzuatı ile uyumun sağlanması amacıyla hazırlanacak Yasa Taslağında sigorta sektörünün içinde bulunduğu aksaklıkların giderilebilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalı ve mevzuat boşluğu giderilmelidir.¹¹⁶ Kurulun yapısının da 17.12.1999 tarihinde bazı maddeleri değiştirilen Bankalar Kanunu'nda yer alan yapılanma tarzına benzer şekilde Sigortacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu adı altında yeniden düzenlenmelidir.

3.6.3 EKONOMİK FAKTÖRLER

Ülkemiz ekonomisinin içinde bulunduğu kronik enflasyon, gelir dağılımındaki dengesizlik ve sık sık yaşanan ekonomik krizler nedeniyle alım gücündeki daralmalar sigorta sektörünü olumsuz etkilemiştir. Sigorta sektörünün büyüme hızı yıllık enflasyon hızının üzerinde gerçekleşmiş olmasına rağmen prim tahsilat oranlarının önceki yıllara göre düşük olması nedeniyle sigorta şirketlerinin yatırıma yönlendirdikleri fonlardan elde ettikleri gelirlerin, toplam prim hacmine oranı azalmıştır. Sigorta şirketlerinin mali yapıları yeterince güçlü değildir. Bir çok şirket yetersiz sermaye ile bu işi götürmeye çalışmaktadır. Diğer bir unsur ise risklere karşılık ayrılan karşılıkların yetersizliğidir. Sigorta şirketleri bir yıl içerisinde almış oldukları primlerden ertesi yıl gerçekleşmesi ihtimal olan hasarlar için karşılık ayırmak zorundadırlar. Ancak şu anda ülkemiz sigorta şirketlerinin ayırdıkları karşılıklar gelecek yıl ödeyecekleri hasarlar açısından yeterli karşılıklar değildirler.

AB ve gelişmiş ülkelerde sigorta sektörü, sermaye piyasasının vazgeçilmez sektörleri arasında yer almaktadır. Bu ülkelerde, sigortanın en önemli fonksiyonlarından birisi ekonomik kalkınma için gerekli olan fonları yaratmasıdır. Hayat branşı sigorta

¹¹⁶ Mehmet ÖZKAN, (2001), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Uyulması Gereken Temel Sigortacılık İlkeleri", Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:486, ss:26

şirketleri, ekonominin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fonları, hayat dışı sigorta şirketleri de, kısa ve orta vadeli fonları yaratmaktadır. 2002 yılı itibariyle ülkemiz 88 ülke arasında 2.119 milyon dolar prim üretimi ile 39, kişi başına düşen prim üretiminde ise 42,6 dolar ile 60. sırada yer almıştır. Pazar payımız ise %0,81 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar yaratılan fonların uzan vadeli yatırımlar için yeterli olmadığını göstermektedir. Özellikle hayat sigorta dalının gelişmesi ve hayat prim portföyünün artışının sağlanması ve yatırıma yöneltilen portföyün ve gelirlerin korunması için enflasyonla ciddi bir mücadele gereksinimi vardır.¹¹⁷

Ülkemizde 1988 yılından itibaren sigorta şirketlerinin kurulması serbest bırakılmış ve 2001 yıl sonu itibariyle faaliyet gösteren şirket sayısı 63'e (59'ı sigorta, 4'ü reasürans) yükselirken, 2002 yılı itibariyle 61 (58 sigorta 3 reasürans) adete düşmüştür. Şirket sayısındaki genel artışa rağmen sigorta sektörünün GSMH'daki payında fazla bir artış olmamıştır. Üretilen direkt primin GSMH'ya oranı, 1998 yılına kadar %1'in altında kalırken, 1999 yılında %1,26 olmuştur. 2002 yılında bu rakam %1,40 olarak gerçekleşmiştir. Para ve sermaye piyasasının ihtiyaç duyduğu fonların yaratılması, sigortacılık sektörünün gelişmesine bağlı bulunmaktadır.¹¹⁸

Türkiye de sigortacılık sektörünün gelişimini etkileyen ekonomik sebeplerden diğer bazılarını da şu şekilde sınıflandırarak anlatabiliriz.

3.6.3.1 Haksız Rekabetin Olumsuz Etkileri

Yeni kurulan şirketlerle birlikte sayısı 60'ı geçen sigorta şirketlerinin müşterilerine iyi hizmet sunup yeni pazarlar yaratmak yerine mevcut pazardan pay almak istemeleri, sigorta şirketleri arasındaki haksız rekabeti yoğunlaştırmıştır. Bu durum, prim tahsilatının olumsuz yönde etkilenmesine, şirketlerin mali bünyelerinin zayıflamasına ve likit varlıkların azalmasına neden olmuştur.

3.6.3.2 Tahsilat Sorunu

Sigorta Murakabe Kanunu'nun bazı maddelerinin iptal edilmesi ve müeyyidelerinin yetersiz kalması nedeniyle mevzuatın öngördüğü asgari peşin prim

¹¹⁷ AYBAY, a.g.m., ss:29-31

¹¹⁸ Erdoğan SERGİCİ, (2001), "Kriz ve Sigortacılığımız", Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:483, ss:6

tahsilatı ve taksit sürelerine uyulmaması prim tahsilatını olumsuz yönde etkilemiştir. Tahsilat oranının önceki yıllara göre azalması, sigorta şirketlerinin likiditesini ve mali bünyelerini zayıflatmıştır.

3.6.3.3 Tarife Dışı Fiyat Uygulamaları

Sigorta sektöründe yaşanan mevzuat boşluğu ve sigorta şirketleri arasındaki haksız rekabetin yoğunlaşması, tarife fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. Özellikle kasko sigorta dalında, düşük tarife fiyatlarının uygulanması nedeniyle bir çok sigorta şirketinin teknik neticeleri zararlı sonuçlanmıştır. Diğer taraftan mali bünyeleri ve likiditeleri zayıf olan şirketlerin nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tarife uygulamalarında, maliyet ve kâr ilişkisi yapmadan, hasar/prim oranlarını ve teknik kârlılık durumlarını dikkate almadan tarife fiyat uygulamalarına geçmeleri iyi durumdaki diğer sigorta şirketlerini de bu yola yöneltmiştir.¹¹⁹

3.6.3.4 Hasar Ödemelerindeki Gecikmeler

Son yıllarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle mali bünyeleri zayıflayan ve nakit sıkıntısı çeken sigorta şirketlerinin hasar bedellerini, geç ödemeleri sigortalıların hak ve menfaatlerinin zarar görmelerine neden olmuş ve sigorta şirketleri hakkında şikayetler yoğunlaşmıştır.

3.6.3.5 Sigorta Aracılarına Verilen Ödünler

Şirketlerin yeni pazar yaratmak yerine acentelerini başka şirkete kaptırmamak amacıyla verdikleri ek komisyonlar ve tahsil edilen primlerin kullandırılması gibi tavizler sigorta şirketlerinin prim üretimi ve tahsilatlarını dolayısıyla da mali yapılarını olumsuz yönde etkilemiştir.

3.6.4 MALİ FAKTÖRLER

Her türlü rekabetin yaşandığı sigorta sektöründe, sigorta dallarının ticari kârlılıklarının daha da ötesinde "ürün maliyeti"nin ve kimi dallarda "sigortalının maliyeti" nin çok büyük önem taşıdığı belirtilmektedir.

¹¹⁹ Sir David ROWLAND, (1997), Küreselleşen Sigortanın Ekonomik Etkileri, Gediz E.-Altuğ Ö.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:47, İstanbul, ss:1-5

Sigorta işletmelerinin ürettiği hizmete "sigorta teminatı" denmektedir. Üretilen hizmetin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Elde edilen ürün elle tutulabilir ve gözle görülebilir bir ürün değildir.
- Ürünün depo edilmesi mümkün değildir.
- Ürünün nitelikleri her müşteriye göre değişmektedir.
- Ürünün önce satışı yapılır sonra üretimine geçilir.

Bu özelliklerden dördüncüsü, yani ürünün satışının önce yapılması maliyet sisteminden beklenen yararların diğer üretim işletmelerinden farklı olmasına sebep olmaktadır. Çünkü, sigorta işletmelerinde ürünün satış fiyatı, üretim faaliyeti tamamlanmadan ve üretim faktörlerinin oluşumundaki olasılıklara göre önceden temin edilmek zorundadır. Bu nedenle de üretimin sonunda oluşan fiili maliyetin satış fiyatını belirlemede hiçbir etkisi yoktur.¹²⁰

Sigorta işletmelerindeki maliyet muhasebesinin en önemli sorunu, öngörülen satış hacmine göre oluşacak üretim hacminin maliyet unsurlarını önceden tahmin etmek, fiili tutarlarını kayıtlara almak, tahmini maliyetleri ile fiili maliyetleri karşılaştırarak gerekli maliyet kontrollerini yapmak ve bunların gelecek dönemlere ışık tutacak şekilde raporlanmasını sağlamaktır. Bütün bu hususları gerçekleştirecek ve elde edilen muhasebe bilgilerinin değerini arttıracak tek yöntem, etkin bir esnek bütçe sisteminin kurulması ve uygulanmasıdır.

3.6.5 DİNİ FAKTÖRLER

Türkiye'nin büyük çoğunluğu müslümandır. İslam dininde karşılıksız kazanç, faiz, kumar v.b şeyler haram sayılmış yasaklanmıştır. Sigortanın dini otoriteler tarafından halka tam olarak açıklanamaması halkın bu sektöre sürekli olarak kuşkuyla bakmasına sebep olmuştur. İnsanların sektöre karşı olumsuz duygular beslemelerinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

¹²⁰ Robert L. CARTER, Sigorta Sektöründe Denetim ve Mali Yeterlilik Gereksinimleri, Gediz E.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:38, İstanbul, ss:5-11

- Sigortacılık çıkış noktası olarak Avrupa menşeli olduğundan İslâm sistemine uymaması,
- Birikimlerin değerlendirilmesindeki faiz olgusu,
- Sigortalının niyet farklılığı,
- Yıllık ödemelerdeki belirsizlik,
- Kumar şüphesinin bulunması,
- Suiistimale açık olunması,
- Sözleşmelerde para ve vaatlerin olması,
- İslam aydınlarının sigorta konusunda ortak bir hükmü bulunmamaktadır.

Bugün Türkiye de sigortanın dine aykırı olduğu ve bu yüzden alınacak sigorta hasar bedellerinin haram olduğuna inanan pek az kimse bulunmasına karşın, faiz olayında olduğu gibi, sigortacılığında gelişip yayılmasını önleyen etkenler arasında dinsel düşünce ve fikirlerin payı azımsanmayacak kadar büyüktür.

3.6.6 PAZARLAMA FAKTÖRÜ

Finans sektöründe rekabet arttıkça, pazarlamanın önemi de artmaktadır. Pek çok sigortacı bu yönetim vasıtasının önem ve gereğini kavramış ve bünyelerine pazarlama uzmanları kazandırmaya başlamışlar veya pazarlama fonksiyonlarını geliştirmişlerdir. Sigortacılıkta pazarlama, sigortacı ile müstakbel sigortalı arasındaki çok kritik bir hat üzerinde yer almaktadır. Bu konumu ile pazarlama mutlaka uzun vadeli hedefler doğrultusunda, karar ve politikaların içinde yer almalıdır.

Her sigortacı nasıl bir iş içinde olduğunu, ne yapmak istediğini bilmelidir. Finansal hizmet sektöründe, giderek bankacılıktan emlakçılığa, oradan sigortacılığa uzanan hizmetler grubunun tamamının bir arada ve aynı anda ve yerde sunulduğu döneme girilmektedir.

Müşteri profili ve piyasa tanımlamaları sürekli değişmekte, bir birine karışmaktadır. İşletmelerin pazarlama servisleri, bu değişiklikleri anlamak, değerlendirmek ve müşteri varlığını sürekli büyütmeyle görevlidirler. Eski müşteriler, yeniden elde edilme olasılığı

büyük olan bir potansiyeli teşkil ederler. Bu nedenle satıştaki geçmiş, gelecek için önemli olasılıklar taşımaktadır.¹²¹

Bugüne kadar sigortayla hiç tanışmamış sigortaya ilişkin hiçbir bilgiye sahip olmayan insanlar, şirketin satış trendini değiştirebilirler, bakarak, görerek sigorta yaptıranlar, satış hacmini ve düzenini etkileyebilirler, kaybedilen müşteriler ise, üründe veya hizmette önemli sorunlar olduğunun göstergesidirler.

Günümüz modern pazarlama anlayışında, tüketici ve toplum refahını göz önüne alan bir kâr anlayışı vardır. Sigortacılıkta dağıtım kanalı olarak nitelendirebileceğimiz acentalar, genel olarak sigortacılıkta uzman olmadıkları için satış anlayışıyla hareket etmekte, potansiyel pazarıda olumsuz etkilemektedir.¹²²

3.6.7 MEVZUATTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Türkiye'de piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte, 1990 yılında mecburi tarife uygulaması yürürlükten kaldırılmış ve piyasaya giriş serbest bırakılmıştır. Böylelikle uzun yıllardan sonra yeni şirket kuruluşu ve sigorta şirketlerimizin, zorunlu sigortalar dışında, serbestçe fiyat belirleyebilmeleri mümkün hale gelmiştir.

1991 ve 1992 yılları sektörümüz açısından, serbestinin yanlış anlaşıldığı, rekabetin tek ve ana hedef olarak benimsendiği ve sigorta tekniğine uyulmaksızın fiyat belirlendiği, dolayısıyla da fiyatların aşırı derecede düşürüldüğü bir dönem olarak yaşanmıştır. Bu arada sektörde uzun yıllardan sonra birdenbire 10-12 sigorta şirketinin kurulması faaliyete geçmesi de, fiyat rekabetinin aşırı hale gelmesine neden olmuştur.¹²³ Sigorta şirketlerimiz, ülkede mevcut henüz kullanılmamış, atıl halde duran sigorta potansiyelini harekete geçirip kullanmak, ondan istifade etmek yerine, mevcut sigortalılar mevcut işler üzerinde rekabete girişmişler ve birbirlerinin işlerini alabilmek için fiyatları devamlı aşağıya çekmişlerdir.¹²⁴

¹²¹ Peter GAWRELL, (1995), Hizmet Pazarlaması, ERGİN G.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:13, İstanbul, ss:25-40

¹²² ÇİPİL, (2003), a.g.m., ss:46

¹²³ Kemal OLGAÇ, "Sigortacılık Yeterince Denetlenmiyor", Milliyet, 29.04.2004, ss:8

¹²⁴ Ünan, a.g.m., ss:25-27

Sigorta branşları içinde fiyat rekabetinin en çok yaşandığı branş yangın branşıdır. 1939'da, 1983'de, ve 1992'de Erzincan ve 1999'da Marmara çok büyük deprem hasarına maruz kalmış bölgelerimizdir. Bu bölgelerimizdeki binaların % 85'inin depreme karşı sigortasız olması, Türkiye'de sigortaya olan ilgi ve talebi açıkça ortaya koymaktadır. Erzincan depreminin olduğu 1992 yılında Türkiye genelinde toplanan deprem primi, 82 milyar liradır. Yani tüm Türkiye'de yapılan, 1992 yılı deprem sigortası primi yalnızca 82 milyardır. Sadece % 15'i sigortalı olan Erzincan ilimizdeki deprem hasarında sigorta şirketlerimiz 74 milyar lirayı ve Marmara depreminde ise 700 milyon doları gecikmeksizin sigortalılarımıza ödemişlerdir. Deprem sigortaları konusunda yurt dışında reasürans teminatı bulmak, her geçen yıl biraz daha zorlaşmaktadır.

SONUÇ

Sigorta, yasa ve sözleşme ile tespit edilen belirli bir riskin aynı derecede tehdidi altında bulunan çok sayıda ve benzer risklerle karşı karşıya olanların, tesadüfi olarak meydana gelen, para birimi ile ölçülmesi ve istatistiki olarak kavranması mümkün hasar olayını, birlikte karşılamak üzere oluşturdukları bir organizasyondur. Ülke ekonomisinin lokomotif olduğu varsayımıyla ulusal gelişmeyi motive eden sigorta sektörü, önemli bir tasarruf birikimi sağlamak suretiyle, sosyo-ekonomik çöküntü ve kayıpları azaltmakta, vergiye kaynak oluşturmakta, genel refah düzeyini yükseltmekte ve uluslararası ekonomik ilişkilerle ticareti arttırmaktadır.

Sigorta yaptırmak bir eğitim ve kültür birikimidir. Türkiye’de özel sigorta bilincinin gelişmemiş olması ve sigorta eğitiminin yetersizliği sigortacılığın yeterince gelişmemesine neden olmaktadır. Bunu gidermek üzere ilkokullardan başlayarak öğrencilere sigorta bilinci aşılanmalı, sigortacılıkla ilgili eğitim veren yükseköğretim kuruluşları arttırılmalı ve eğitilmiş çalışan kazanılmalıdır. Sigorta sistemi devlet politikası içine alınmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde, kurumsal yatırımcı olarak görülen sigorta şirketleri topladıkları fonlarla ekonomiye önemli ölçüde kaynak temin etmektedirler. Sigortacılığın en etkin fonksiyonu, fon yaratmak ve yaratılan fonları çeşitli yatırım araçları vasıtasıyla reel ekonomiye kazandırmaktır. Sigorta sektörünün yarattığı fonlar, sigortalının gönüllü tasarruflarıyla yaratılmakta ve toplanan primler mali kesime aktarılarak rasyonel alanlarda yatırımlara yönlendirilmektedir. Sigorta sektörü kurumsal tasarrufların oluşumuna katkı sağlamaktadır. Sermaye piyasasına fon arz etmekte ve piyasa aracılığıyla ekonomik kalkınmayı motive etmektedir.

Türkiye’de sigortanın ekonomik anlamı ve işlevi yeteri kadar anlaşılamadığı için sigortaya lüks ve pahalı bir hizmet gözüyle bakılmıştır. Sigortanın bir masraf kapısı, gereksiz bir harcama şeklinde kabul edilmesi de aynı düşüncenin bir başka belirtisidir.

Türk sigorta sektörü büyük ölçüde sanayi ve ticarete bağımlıdır. Yapılması gereken sigortacılığın tabana yayılmasıdır. Tabana yayılmanın gerçekleştirilmesinde halkın gelir düzeyinin düşüklüğü ve prim tarifelerinin bu gelire göre yüksek kalmasının da etkisi vardır.

Gelişmiş ve çağdaş ülkelerde, sigortasız bir hayatı düşünmek, hemen hemen imkansızdır. Sigortasız bir hayatta risklerle hergün karşı karşıya olan insanlar ve işletmeler, sigorta sayesinde, oluşacak her türlü riskten dolayı ekonomik sonuçlarını karşılayacak bir sistem içinde olmanın getirdiği avantajı kullanır ve böylece istikrarlı bir hayat ve ekonomik faaliyet sürdürebilirler.

Türkiye’de sigorta sektörünün ekonomi içerisindeki yerinin benzer az gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Yani, Türkiye’de sigorta sektörü, piyasalarda tasarruf sahipleri ile yatırımcıları buluşturan, mali aracı rolünü tam olarak yüklenememiştir. Sanayileşmiş ülkelerde sigortacılık, sermaye birikimine ve bu sermayenin verimli alanlara kanalize edilmesine katkı yapan bir sektördür. Oysa Türkiye’de sigortacılığın bu işlevine yakın zamana kadar önem verilmemiştir. Bu durum, alınan primlerin GSMH içindeki payına bakıldığında daha iyi görülebilmektedir.

Türkiye’nin kronik enflasyon, yüksek düzeyde kamu kesimi açıkları, işsizlik ve ödemeler bilançosu dengesizliği gibi sorunlarla karşı karşıya bulunması ekonomik istikrarın teminini güçleştirmiştir. Bu koşullar altında, sigorta sektörünün gelişmesi ve ekonomiye katkısı yetersiz kalmıştır. Özellikle sigorta sektörünün uzun vadeli fon yaratan tek dalı olan hayat sigortası bu olumsuz şartlar altında gelişmemiş ve ekonomiye önemli bir katkı sunamamıştır. Bu dalda toplanan prim miktarı son yıllarda artış göstermesine rağmen yine de yetersiz kalmıştır. Hayat dalının sigorta sektörü içerisindeki payı (2004) %18.47’dir. Bu pay gelişmiş ülkelerde %50 civarlarındadır. Sonuç olarak, Türkiye’de, hem toplanan primlerin yetersiz oluşu hem de toplam içerisinde ki uzun vadeli fon sağlayan hayat sigortacılığı payının düşük oluşu, sigorta sektörünün fon yaratma kapasitesinin çok az oluşunu, hatta hiç işlememesini gözler önüne sermektedir.

Optimal olmayan fiyatlandırma uygulamaları sektörün olumsuz etkilenmesi neticesini doğurmuştur. 1990 yılında serbest tarife rejimi sistemine geçilmesi ile birlikte aşırı fiyat rekabeti oluşmuştur. Teknik açıdan risk analizi hesaplanmadan sadece fiyat indirimi uygulamaları maliyetlerin gözardı edilmesine neden olmuştur. Bu durum genel olarak prim kayıplarına neden olmuş, teknik karlarda azalma ve sigorta şirketlerinin mali yapılarında olumsuz gelişmeler doğurmuştur. Meydana gelen bu olumsuz gelişmeler

sigorta şirketlerini oluşturan hasarların ödenmesinde mali zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Bunun neticesinde hasar ödeme süreleri uzamış, bu durum zaten yeni yeni oluşan sigorta zihniyetinin zarar görmesine neden olmuştur.

Ülkemiz sigorta mevzuatının, AB mevzuatı ile uyumlaştırılmasında geçiş sürecinin sağlıklı ve başarılı yürümesi için sigortacılığın gelişmesini engelleyen faktörlerin giderilmesi amacıyla yönelik bir takım çalışmalar yapılması gerekmektedir.

AB sigorta pazarında faaliyet gösteren büyük sigorta şirketleri ile ülkemiz sigorta şirketlerinin adil ve eşit şartlarda hizmet sunma ve rekabet edebilmelerinin temininin sağlanması amacıyla şirketlerin yüksek üretim seviyesine ve yeterli teknik kapasiteye kavuşturulmasına, mali yapılarının güçlendirilmesine ve küçük şirketler arasında birleşmelerin teşvikine yönelik hükümlere mevzuatta yer verilmelidir.

Tek Pazar kurallarının uygulanmasında, en önemli sorumluluk üye ülkelere düştüğünden, sigorta mevzuatına uygun hareket etmeyen sigorta şirketleri, aracılar, eksperler ve bunların haksız rekabetini ve kural dışı hareketlerini önleyecek bağımsız denetim kuruluşları ve sigorta ile ilgili kuruluşlar hakkında etkin ve caydırıcı cezai müeyyideler kanunda yer almalıdır. Bankalarda olduğu gibi sigorta şirketlerinde de iç denetim teşkilatı kurulmalı, şirketlerin denetiminde erken uyarı sistemine yardımcı olmak üzere bağımsız dış denetim kuruluşlarına ilişkin yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

Ülkemizde halkın büyük çoğunluğunun sigortaya olan güvensizliğini ortadan kaldıracak birtakım güven arttırıcı önlemler alınmalıdır. Ve sigorta sektörünü ilgilendiren kurumların halka daha yakın bilgi aktarması toplumda bilinen yanlış değerlendirmelerinin giderilmesine faydalı olacaktır. Gelişmeyi engelleyen sosyal faktörlerin giderilmesi, sigortacılık kapasitesinin artmasına yardımcı olacaktır.

Piyasa ekonomisi ile bütünleşmeyi sağlayacak, AB normlarına uygun yeni düzenlemelere yer verilmelidir. AB tam üyeliğine geçiş sürecinde ulusal mevzuat arasındaki farklılıkların giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Avrupa birliği'ne uyumda tüm sigorta branşları, özellikle hayat dışı branşlar çoğaltılmalı, pazara yeni hizmetlerle girilerek pazardaki pay genişletilmelidir. Sigortacılık bilincinin yerleştirilmesi, sigorta işletmelerinin öz kaynaklarının

kuvvetlendirilmesi ve kronik enflasyonun aşağıya çekilmesi gibi önlemlerle Avrupa Birliği'ne uyum kolaylaşabilir.

İşletmelerin faaliyetleri sırasında tesisle yükümlü oldukları prim/öz kaynak oranı, Avrupa Birliği'nde ki orandan fazladır. Bu oranın daha aşağı çekilmesi gerekir. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde büyük risklerin de belirlenmesi gerekir.

Avrupa Birliği'nde uygulanan hizmet serbestisine uyum sağlanmalıdır. Reasüransa devredilecek miktarlarla ilgili düzenlenmenin yeniden yapılması gerekir. Türkiye'de çeşitli devrelerde Avrupa Birliği'ne üye olmak için sigortacılık konusundaki kısıtlamaların ve koruyucu tedbirlerin kaldırılması gerektiği savunulmaktadır. Bu savda; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması durumunda, hizmet serbestisinden yararlanarak, yabancılar, ülkede yerleşik olma şartı aranmaksızın hizmet sunabileceklerdir. Bunun içinde, birlik kurallarına göre sigortacılık düzenlemelerinin yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği ile entegrasyon durumunda, Avrupa Birliği kökenli sigorta işletmeleri için Türkiye cazip hale gelecektir. Ancak Türkiye'de vadeli prim ödemesi, bu işletmeler için bir dezavantaj olacaktır.

Sigorta sektöründeki en önemli problemlerden biri de tahsilat sorunudur. Ticaret Kanununda sigorta priminin ödenmesinin peşin olması esası yer almasına rağmen, bu uygulama hiçbir zaman başarılamamıştır. Vade konusunda sigortalıya tanınan ayrıcalıklar, yüksek enflasyonun yaşandığı Türkiye'de sigorta sisteminin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Alacakların toplam aktifler içerisindeki payı oldukça yüksektir. Alacakların yüksek oranda olması fon yaratma kapasitesinin azalmasına neden olmuştur.

Sigorta kesimi üzerindeki vergi yükünün yüksek oluşu, sigorta fonlarının düşük seviyede kalmasına neden olmuştur. Özellikle bazı branşlarda mükerrer vergilendirilme söz konusudur. Bu durum, sigorta sektörünün arzu edilen seviyede gelişmemesinin bir diğer nedenidir. Hayat sigortası tazminatlarında veraset ve intikal vergisi alınmamalıdır. Bu uygulamanın sektörü olumsuz etkilediği açıktır.

Türkiye'de sigorta kesimi daha çok bankaların ve holdinglerin yan kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri hem bankalardan daha

güçlü sermaye yapısına sahip hem de bankaların sahibi durumunda iken; Türkiye’de bu durum tam tersidir. Bankaların vermiş oldukları kredileri güvence altına almak için yaptıkları sigorta poliçeleri sektörde özellikle acentelere karşı haksız rekabete neden olmaktadır.

Sektöre uzun yıllar yeni sigorta şirketlerinin girişine izin verilmemesi de, sektörün gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, mevcut şirketlerin eksik rekabet koşulları altında çalışmasına imkan sağlamış dolayısıyla tam rekabetten yoksun modernize olmamış bir sektör ortaya çıkmıştır.

Sektörde istihdam edilen personelin eğitim düzeyi de sigorta sektörünün gelişmesi ve ekonomiye katkısında önemli bir rol oynamaktadır. İstihdam edilen personelin %50’ye yakını ilk, orta, lise mezunlarından oluşmaktadır. Bu durum sektörün gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Enflasyonist ortam sigortacının, sigorta şirketlerinin mali yapısını zayıflatmakta karlılığı azaltmaktadır. Ülkeyi uzun yıllar etkisi altına alan kronik enflasyon nedeniyle Türk lirasının yabancı paralar karşısında sürekli değer kaybetmesi yurtdışından iş kabulünü engellemiştir. Fiyat artışları sigortacı bakımından çeşitli sakıncalar yaratmaktadır. Tahsilat gecikmeli olarak yapılmaktadır. Prim tarifeleri sürekli değiştirilmediği halde işletme giderleri sürekli artmaktadır.

Eksperlerle sigortacılar arasında sorunlar vardır. Sigorta poliçeleri ortalama bir insanın anlamayacağı kadar karışık ve okunmayacak şekilde hazırlanmıştır. Sigortacılığın gelişmemesinde dağıtım kanalını oluşturan acentelerin de hataları vardır. Meslekle ilgili olmayan kişilere ve kuruluşlara rastgele acentelik verilmiştir. Bilinçsiz ve yetiştirilmemiş prodüktör ve acentelerin kamu ilişkilerinde ki bilinçsiz, gerçek dışı beyanları, sonucu düşünmeden poliçe satma eğiliminde olmaları sigorta sektörü için olumsuzluklardan biridir. İdeal olan sigorta acentelerinin başka bir iş yapmadan sadece sigorta işleri yapmalarıdır.

Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısıyla mevcut sigorta potansiyeline bakıldığında halen kullanılacak potansiyelin çok az bir kısmının kullanıldığı görülmektedir. Sigorta hizmeti geniş tabanlı halk kesimine yeterince anlatılamamıştır. Sigorta şirketleri ferdi sigortalardan çok ticari ve endüstriyel portföylere yönelmişlerdir.

Dünyanın tüm gelişmiş ülkelerinde lokomotif rol üstlenen sigortacılık sanayileşmekte olan ekonomilerin en dinamik sektörlerinden birisidir. Gelir seviyesi düşük ülkelerin ekonomilerinde ağırlığı hissedilmeyen sigorta sektörü, ülkelerin gelir seviyesi yükseldikçe ekonomik kalkınma içerisinde önem kazanmaya başlamaktadır. Ekonomik gelişmişlik düzeyi arttıkça sigortacılığın yaygınlaşacağı, sigorta kavramı toplumda kök saldıkça ekonomik gelişmenin ivme kazanacağı, genel bir kural olarak kabul edilmektedir.

Reel sermayenin oluşturulması, gelirlerden tüketilmeyip tasarruf edilen meblağların sermaye mallarına çevrilmesiyle olur. Gelir düzeyi arttıkça tasarrufun da artacağı gerçektir. Fakat gelirin artması yatırıma, yatırımınki de tasarruflara bağlıdır. Bilindiği gibi gelir düzeyinin bir fonksiyonu olan tasarruflar bireysel ve kurumsal tasarrufların toplamından oluşmaktadır. Hane halkı ve kurumların harcamalarından kısılarak biriktirilen tasarruflar, bankalar ve sigorta şirketleri gibi kurumlar aracılığıyla toplanarak sermaye piyasası kanalıyla ihtiyacı olan işletmelere aktarılmaktadır.

Sigortacılık sektörü ekonomiye olan bu katkılarından dolayı vazgeçilmez ve her gün gelişmekte olan bir sektördür. Türkiye’de de sigortacılık gelecek vadeden bir daldır. Gerekli teşvik ve tedbirler alındığı takdirde Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de sigorta sektörü gelişerek ekonomideki etkin rolünü gerçekleştirebilecektir.

KAYNAKLAR

ACINAN H.,(1998), Sigortaya Giriş, Can Matbaa, İstanbul.

ACINAN H., (2005), Reasürans, Güneş Sigorta Yayınları

Active AR-ME, (2003), “Sigorta Sektörü Büyürken Karlılık Oranı Küçülüyor”,
www.makalem.com Erişim Tarihi:28.05.2004

AK R., “Sigortası Olmayan Yandı”, Sabah, 22.05.2004.

AKBALIK M.-TUNAY K.B.-UZUNER M., (1998), ‘Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri’, Reasürör.

AKBULUT R., (2001), “1994-96 Döneminde Türkiye’de Özel Sigorta Şirketlerinin Fon Yaratma Kapasitesinin Genel Değerlendirilmesi”
www.ceterisparibus.net Erişim Tarihi:23.11.2003

AKMUT Ö.,(1980), Hayat Sigortası Teori ve Türkiye’deki Uygulama, Ankara.

AKPINAR T., (1990), “Tarihte Sigorta ve Yurdumuzda Sigortaya Dair İlk Fetvalar”, Tarih ve Toplum Dergisi, Cilt:13, Sayı:75.

AKTUĞLU M.A., (1975), Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesi, Ege Üniv. İ.İ.B.F. Yay.No:64/47, Ege Üniv.Matbaası.

ALKAN S., (2000), Sigorta Sektörü, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Sektör Araştırmaları Serisi/No.22.

ANDAÇ F., (1999), “İşsizlik Sigortası”, Kurtuluş Matbaası, Kayseri.

AYBAY S., (2002), “Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Güncelleştirilmiş Pazarlama Karması-7 P’s Yaklaşımıyla Uygulamalı Bir Araştırma”, Reasürör, Sayı:44

ATASAGUN E., (1978), Türkiye’de Sigortacılığın Gerçek Yönü, Güryay Matbaacılık, İstanbul.

ALTINTAŞ BİNİCİ G.,(2005), “Tarım Sigortaları Kanunu Nihayet Çıktı”, AR&GE Bülten www.izto.org.tr Erişim Tarihi: 22.01.2006

BAYAZIT S.İ., (2003), “Sosyal Sigortalar Kurumu ve Sorunları”, Tisk Dergi.

Başak Sigorta, (2004), Acente El Kitabı.

BRAKMAN T., (2004), “Avrupa Birliğine Yeni Katılımlardan Sonra Vergi Değişikliklerinin Sigorta Sektörüne Etkileri”, Reasürör, Sayı:54.

CARTER L.R., Sigorta Sektöründe Denetim ve Mali Yeterlilik Gereksinimleri, Gediz E.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:38, İstanbul.

CLARK J., (1996), Mühendislik Sigortaları, Ergin G.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:19, İstanbul.

ÇELİKOĞLU İ.,(1994), DPT Uzmanlık Tezleri, Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve TR Uygulaması.

ÇİPİL Mahir, (2003), “Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması”, Hazine Dergisi, Sayı:16.

ÇİPİL M., (2004), Dünyada Zorunlu Sigorta Uygulamaları ve Türkiye Örneklerinin İncelenmesi, Milli Reasürans T.A.Ş., İstanbul.

DUMAN Ş., (1990), Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar , Bilaraş, İstanbul.

DYSON B., (2005), “Sigortacılık Sektörünü Sarsabilecek Yeni Düzenlemeler Mali Yeterlilik II (Solvency II)”, ÇUHACI Y.K.(Çev.), Reasürör, Sayı:58.

ERDOĞAN K.,(2003), “Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Sigortacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri”, Active Dergi.

ELBEYLİ M.Ü., (2001), Sigorta Sektöründe Risk Yönetimi, İstanbul.

ERERDİ H.C., (1998), Yangın Sigortacılığı, Genişletilmiş 2.Baskı.

ERERDİ H.C., Sigortacılığımızın Tarihi, Commercial Union, ss:128-136

ERERDİ H.C., (2003), “Türk Sigorta Sektörü Rekabete Pek Yatkın Değil”,
www.sigortadunyasi.com Erişim Tarihi:18.02.2004

ERGENEKON Ç.,(2006), “Sosyal Güvenlik Reformu Bağlamında Bireysel Emeklilik Sistemi Tespitler-Öneriler”, Reasürör, Sayı:59.

Financial Times International Year Boks, (1994), World Insurance 1994,
Longman Group UK Limited.

GAWRELL P., (1995), Hizmet Pazarlaması, ERGİN G.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:13, İstanbul.

GEDİZ E.,(1997), “2000’li Yıllarda Sigorta Sektörü ve Bilgi Teknolojisi”,
TSEV Yayınları, İstanbul.

Global Insurance Industry, (2003), “Sektörün Güncel Durumunun Değerlendirilmesi”, Reasürör, Sayı:50.

Güneş Sigorta, Yangın Paket Sigorta Poliçesi.

Güneş Sigorta, Motorlu Araç Paket Sigorta Poliçesi.

GÜRAN N.-AKTÜRK İ., (2001), Uluslararası İktisadi Kuruluşlar, Tuğra Ofset,
Isparta.

GÜRER B., (2001), “Avrupa Birliğinde Sigorta Sektörü 2000”, Birlik’ten Dergisi, Sayı:20, Yıl:2.

GÜVERCİN C.H.,(2004), “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi” Ankara Üniv.Tıp Fakültesi Mecmuası, Cilt:57, Sayı:2.

GÜVEL E.A.-GÜVEL A.Ö., (2002), Sigortacılık, Seçkin Yayınları, Ankara.

GÜVEN V.,(1981), Trafik Sigortası (Motorlu Taşıtl Araçları Zorunlu Sorumluluk Sigortası), Ankara.

Insurance International/Commercial Insurance, (2005), “Avrupa Sigorta Sektörü İnceleme Altında”, BİNGÖL N.E.(Çev.), Reasürör, Sayı:59.

KARAMERCAN H., (2005), “Zorunlu Trafik Sigortası Tarife ve Talimatlarının Geçirdiği Aşamalar ve Bugünkü Durumu”, Reasürör, Sayı:57.

KAZGAN H., “Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi”
www.güneşsigorta.com Erişim Tarihi:21.12.2003

KİBRİTÇİOĞLU A.,(2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Yıl:7, Sayı:41.

KNAUL A., (2005),“Sigorta Sektörüne Uygulanan Avrupa İlkelerinin Değerlendirilmesi”,Avrupa Birliği Sigorta Mevzuatı ve Uygulamaları Semineri, TSRSB Yay No:5,Ceyma Matb., İstanbul.

KOCABAŞOĞLU U., (1994), “Sigortacılığın Tarihi”, Ekonomik Forum Dergisi, TOBB

KÖSE A.-TUNAY K.B., (1998), Türk Sigorta Sektörünün Ekonomik Performansı, Sigorta Dergisi.

KÖSE A., (1999), “1991-97 Döneminde Türk Sigorta Sektörünün Gelişimi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:7, Yıl:2.

KUBİLAY H., (2006), “Türk Özel Sigortacılığının Avrupa Birliği Sigorta Hukuku ile Bütünleşmesi”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı:2.

KUŞÇU S., (1996), Sigorta Talep Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Erzurum.

McIVOR R.-HUMPHREYS P.-HAUNG G., (2000), “Electronic Commerce: Reengineering the Buyer-Supplier Interface”, Business Process Management Journal, Vol:6, No:2.

METEZADE Z.,(2001), Sağlık Sigortaları, Birlik'ten Dergisi.

MOWBRAY H.A., (1942), Riziko ve Sigorta Mukaveleleri, Ülkü Matbaası, İstanbul.

MOWBRAY H.A.-BLANCHARD H.R., (1961), Insurance, McGRAW-Hill Book Company, İngiltere.

NEYZİ H.A.,(1995), Hayat Sigortaları İşletmeciliği, TSEV Yayınları, Yay.No:2.

NOMER C.-YUNAK H.,(2000), Sigortanın Genel Prensipleri, Ceyma Matbaacılık.

OLGAÇ K., “Sigortacılık Yeterince Denetlenmiyor”, Milliyet, 29.04.2004.

OKSAY S., (2005), “Avrupa Tek Sigorta Piyasası”, Birlik'ten Dergisi, Sayı:1.

OKSAY S., “Türk Özel Sigortacılığının Tarihsel Gelişimi”

www.tsrsb.gov.tr

Erişim Tarihi:18.06.2006

ÖZGÜÇ F., (1996), Sağlık Sigortaları, TSEV Yayınları, Yay.No:45.

ÖZKAN M., (2001), “Gelişmekte Olan Ülkelerde Uyulması Gereken Temel Sigortacılık İlkeleri”, Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:486.

ÖZŞAR B., (2005), “Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Sigorta Sektörü”, Birlik'ten Dergisi Sayı:1.

PEKİNER K., (1970), Sigorta İşletmeciliği, İstanbul Üniv.Yay.No:1516, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

ROWLAND S.D., (1997), Küreselleşen Sigortanın Ekonomik Etkileri, Gediz E.-Altuğ Ö.(Çev.), TSEV Yayınları, Yay.No:47, İstanbul.

SERĞİCİ E., (2001), “Kriz ve Sigortacılığımız”, Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:483.

SERĞİCİ E., (2001), Türklerin Tarihi ve Sigortacılık, Latin Basım Yayın.

SEYİTOĞLU H., (1988), Uluslararası İktisat, İstanbul.

TABAKOĞLU A., (1994), Türk İktisat Tarihi, Dergah Yayınları, İstanbul.

TARGAN Ü., (1994), Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi, İ.T.O. Yay.No:1994-04, İstanbul.

TAŞKIN E.-ŞENER H.Y., (2004), “Global Normlu Sigorta Sektörü”, Reasürör, Sayı:51

T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Sigorta Denetleme Kurulu 2000-2004 Yılı Faaliyet Raporları

T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Basın Duyurusu, 10 Mayıs 2005, Sayı:2005/57

T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, (2005), Türk Sigortacılık Sektörünün Temel Göstergeleri, Milli Reasürans T.A.Ş, Uzerler Matbaacılık, Ankara.

TSRŞB, (2005), Türkiye'nin Avrupa Birliğine Tam Üyeliğine Doğru Türk Sigorta Sektörünün Öncelikli Sorunları Toplantıları (Solvency II), TSRSB Yayınları, İstanbul.

TÜSİAD, “Emekli ve Mutlu”,Yayın No:T-96-1/193

UĞUR S., (2004), Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi, TİSK Yay., Yay.No:244.

UNAN S., (2004), “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde İstihdam”, Birlik'ten Dergisi, Sayı:36.

URALCAN G.Ş., (2004), Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, Beta Basım, İstanbul.

USLUATA A.-ÇINAROĞLU A., (1991), Hayat Sigortası Semineri, Boğaziçi Üniv. Matbaası, İstanbul.

ÜNAN S., (2005), “Türk Sigorta Mevzuatının Değerlendirilmesi”, Avrupa Birliği Sigorta Mevzuatı ve Uygulamaları Semineri, TSRSB Yay.No:5, Ceyma Matb., İstanbul.

YALNIZOĞLU Ö., (2004), “Dünya Sigortacıları Sigortacılığa Dönerken Türkiye’de Yaşananlar”, Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:520.

YALNIZOĞLU Ö., (2004), “Sigortacılıkta 2003 İzleri”, Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:514.

YANIK S.-YAZICI S., (2003), “Sanal Sigortacılık”, Reasürör, Sayı:47.

YAZICI S.-YANIK S., (2002), “Elektronik Sigortacılık:Elektronik Ticaretin Sigorta sektörüne Etkileri,İstanbul Der.Yay., Yay.No:326.

YURDAKUL Ç., (1979), Sigorta İşletmeleri ve Muhasebesinin İncelenmesi, Ankara İ.İ.B.F. Yay.No:125, Ankara.

YÜKSEL N., (2003), “Sosyal Sigortalar Kurumunun Sorunları ve Prim Artışlarının Kayıtlı Ekonomiye Etkileri”, Tisk Dergi.

YÜCEL A.N., (1995), “Sağlık Sigortası Sistemleri ve Özel Sigortanın Yeri”, Reasürör, Sayı:17.

I. Ulusal Sigorta Sempozyumu, (2005), “AB’ye Uyum: Ne Yavaş, Ne Çok Hızlı”, Sigorta Dünyası, Sayı:529.

“AB’de Sigortacılığın Gelişimi ve Yeni Uygulamalar”, (2004), Sigortacı Dünyası, Sayı:518.

“2002’de Dünya İlerlerken Türkiye Uyum Sürecinde”, (2004), Sigorta Dünyası Dergisi, Sayı:513.

22 Kasım 2005 Tarihli Resmi Gazete, Sayı:26001

29.06.1956 tarih ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu: md:1263(09.03.1956 tarih ve 9353 sayılı resmi gazete)